

Význam rozvoje rodičovských kompetencí v azylovém domě

Bc. Miroslava Hudečková

Diplomová práce
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Miroslava Hudečková**
Osobní číslo: **H160270**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Význam rozvoje rodičovských kompetencí v azylovém domě**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení teoretických východisek z oblasti rodičovských kompetencí a rodin ohrožených sociálním vyloučením.
Příprava metodiky empirické části.
Realizace kvalitativního výzkumu pomocí metody polostrukturovaného rozhovoru.
Zpracování a vyhodnocení získaných informací, včetně jejich interpretace.
Vyvození závěrů na základě výsledků, shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:
Rozsah příloh:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- BAKOŠOVÁ, Zlatica.** Sociálna pedagogika ako životná pomoc. 3., rozš. a aktua-liz. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-969944-0-3.
- BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ.** Sanace rodiny: Isociální práce s dysfunkčními rodinami. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0031-4.
- MATĚJČEK, Zdeněk.** Co děti nejvíc potřebují. Vyd. 5. Praha: Portál, 2008. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-504-2.
- MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed.** Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-x.
- SINGLY, Francois de.** Sociologie současné rodiny. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1.
- ŠVARŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ.** Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, PhD.**
Ústav pedagogických věd

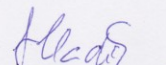
Datum zadání diplomové práce: **1. prosince 2017**

Termín odevzdání diplomové práce: **20. dubna 2018**

Ve Zlíně dne 1. prosince 2017

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně
19. 4. 2018

.....
Sludovská

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá rodičovskými kompetencemi bývalých uživatelů azylového domu. V diplomové práci se tudíž zaměřujeme na matky s dětmi, které si zajistily samostatné bydlení po odchodu z azylového domu. Je rozdělena na dvě části a to teoretickou a empirickou. V teoretické části definujeme současnou rodinu a její funkce s uceleným přehledem rodičovských kompetencí. Následně objasňujeme pomoc ve vztahu k rodinám při řešení sociálně nepříznivé situace se ztrátou bydlení a návratem do běžného života. V empirické části je výzkumným záměrem zjistit, jaké jsou rodičovské kompetence uživatelů azylového domu po jejich odchodu do běžného života pomocí kvalitativního výzkumu.

Klíčová slova:

Rodičovské kompetence, rodina, funkce rodiny, prevence, sociálně nepříznivá situace, vzdělávací program, azylový dům, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi.

ABSTRACT

This diploma thesis deals with parental competencies of former shelter users. In my diploma thesis, therefore, we focus on mothers with children who have ensured themselves independent housing after leaving the shelter. It is divided into two parts, theoretical and empirical. In the theoretical part we define a present family and its functions with a comprehensive overview of parental competencies. Further we explain the help in relation to families in solving a socially unfavorable situation with the loss of housing and a return to everyday life. In the empirical part, the research purpose is to find out what the parental competencies of the shelter users are after their departure to a common life, with the help of qualitative research.

Keywords:

Parental competencies, family, family functions, prevention, socially unfavorable situation, educational program, shelter, social activation services for families with children.

Poděkování

Děkuji vedoucí mé diplomové práce doc. PhDr. Lence Haburajové Illavské, PhD. za její odborné vedení, podnětné rady, připomínky a ochotu, kterou mi poskytovala po celou dobu.

Dále bych chtěla poděkovat mé rodině, za její podporu během celého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 RODINA, FUNKCE RODINY	13
1.1 FUNKCE SOUČASNÉ RODINY	13
1.2 DYSFUNKCE RODINY	16
1.2.1 Rizikové faktory rodiny v péči o dítě.....	17
2 RODIČOVSKÉ KOMPETENCE	20
2.1 RODIČOVSKÉ KOMPETENCE MATKY SAMOŽIVITELKY	22
2.2 RODIČOVSKÉ KOMPETENCE PODLE POTŘEB DÍTĚTE	22
2.2.1 Preference výchovných stylů v závislosti na rodičovských kompetencích	28
2.3 VLIV NÍZKÝCH RODIČOVSKÝCH KOMPETENCÍ NA CHOVÁNÍ A VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ.....	29
3 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA JAKO KONCEPT POMOCI RODINÁM	31
3.1 PREVENCE PŘI ŘEŠENÍ SOCIÁLNĚ NEPŘÍZNVIVÉ SITUACE RODINY	32
3.2 VZDĚLÁVACÍ PROGRAM V DOMOVĚ PRO MATKY S DĚTMI	35
3.2.1 Tematické oblasti ve vzdělávacím programu k rozvoji rodičovských kompetencí	36
3.3 VÝZNAM HODNOCENÍ PRŮBĚHU POSKYTOVÁNÍ SOCIÁLNÍ SLUŽBY KE VZDĚLÁVACÍMU PROGRAMU.....	39
3.4 VZTAH SOCIÁLNÍHO FUNGOVÁNÍ K ŽIVOTNÍ SITUACI PO ODCHODU Z AZYLOVÉHO DOMU	40
3.4.1 Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi jako pomoc při adaptaci v běžném životě	41
II PRAKTICKÁ ČÁST	44
4 VÝZKUM	45
4.1 CÍL VÝZKUMU	45
4.2 CHARAKTERISTIKA KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU.....	46
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	47
4.4 METODA POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU	53
4.4.1 Přípravná fáze rozhovoru	54
4.5 PRŮBĚH SBĚRU DAT.....	55
4.6 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	56
4.6.1 Seznam kategorií s kódy	57
5 INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT	58
5.1 SHRNTÍ VÝZKUMNÉ ČÁSTI.....	74
5.1.1 Další fakta, která vyplynula během výzkumu.....	78
6 DOPORUČENÍ PRO PRAXI	79
ZÁVĚR	81
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	82
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	89

SEZNAM OBRÁZKŮ	90
SEZNAM TABULEK.....	91
SEZNAM PŘÍLOH.....	92

ÚVOD

Rodina patří mezi nejvýznamnější skupinu v životě člověka. Každý člověk ovšem nemá tu možnost, že nachází ve svém domově jistotu a bezpečí. Z generace na generaci jsou osvojovány určité vzorce chování. Ne vždy jsou dostatečné pro běžný způsob života. Nekompetentnost rodičů má vliv na vývoj a rozvoj dítěte. Nežádoucí účinky se začínají nejvíce projevovat již při vstupu do mateřské školy, v základních školách se situace ještě více stupňuje. Dítě nejen, že nezvládá učivo danému věku, ale musí čelit také narážkám a posměšným připomínkám ze strany druhých dětí a tím více dochází k prohlubování jeho sociálního vyloučení v kolektivu. Pro děti je to velká psychická zátěž. Rodiče si ovšem mnohdy neuvědomují, že svojí výchovou dětem ubližují. Je potřeba s rodiči navázat spolupráci a ukázat jim, kde při péči o své děti chybují, a informovat je o možnostech, jak rozvíjet jejich dosavadní schopnosti a dovednosti v dané oblasti.

Prvotním impulsem k výběru tématu diplomové práce bylo navázání na výsledky výzkumu mé bakalářské práce, který hodnotil vzdělávací program ve finanční gramotnosti pro matky samoživitelky v azylovém domě. Z výzkumu bylo patrné, že si uživatelky uvědomují potřebu rozšiřovat své dosavadní kompetence v roli matky. Motivuje je nejenom splnění svých cílů, ale také pozornost a čas, který je jim věnovaný ze strany pracovníků azylového domu. Na druhé straně nejsou zcela ztotožněny s tím, co si v průběhu vzdělávacího programu osvojovaly a co všechno využijí v běžném životě. Aplikování poznatků z výzkumu do praxe slouží k rozvíjení kvality práce s uživatelkami azylového domu. V navázání na tento výzkum spatřuji smysl komplexnější evaluace vzdělávacích programů v rámci individuálních plánů zmíněné cílové skupiny.

Dalším, tedy zásadnějším impulsem je zkušenost v rámci mé profese v domově pro matky s dětmi. Hlavním cílem matky přicházející do azylového domu je najít si nové bydlení, ale již při jednání sociální pracovníce se zájemkyní vyvstanou další potřeby společné spolupráce, které se v průběhu poskytování sociální služby ještě více odkrývají. Bytové poměry rodiny jsou úzce spjaty i s dalšími problémy, které souvisí především s rodičovskými kompetencemi matky. Přijmout pro matku skutečnost, že nezajišťuje pro své dítě zdravý vývoj, není jednoduché. Pokud je mezi matkou a dítětem citové pouto, je šance, že pobyt využije k rozvoji svých dosavadních schopností a dovedností a posílí svou rodičovskou roli, aby jí dítě nebylo odebráno a mohla dále pro své dítě či děti zajistit potřebný rozvoj v běžném životě.

Třetím podnětem věnovat se rodičovským kompetencím těchto matek v rámci diplomové práce je i moje účast na komunitním plánování, kdy byla zjištěna absence sociální práce s rodiči po omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti, která by měla směřovat především na posílení rodičovských kompetencí.

V teoretické části jsou tři kapitoly platformou pro výzkum v praktické části. V první kapitole je pojednáno o rodině, o jejích funkcích a rizikových faktorech, které mají vliv na péči o dítě. Druhá kapitola definuje rodičovské kompetence a popisuje, jaký vliv má na chování dětí, pokud jsou rodiče nedostatečně kompetentní ve své roli. Poslední kapitola je zaměřena na preventivní program k rozvoji rodičovských kompetencí v azylovém domě s možností další spolupráce se sociálně aktivizační službou pro rodiny po odchodu do běžného života.

Výzkum v praktické části je proveden kvalitativní metodou. Data jsou získávána pomocí polostrukturovaného rozhovoru a dále budou analyzována použitím otevřeného kódování. **Hlavním cílem** je zjistit, jaké jsou rodičovské kompetence uživatelů azylového domu po jejich odchodu do běžného života. Hlavní cíl bude zjištěn pomocí dílčích otázek.

Získaná data budou v závěru analyzována a z toho vyplyne přínos práce a doporučení pro praxi. Do jaké míry se uživatelům azylového domu podaří uplatnit získané schopnosti a dovednosti v běžném životě, je podstatná informace pro zvyšování kvality poskytování sociální služby v azylovém domě.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA, FUNKCE RODINY

Rodina je nenahraditelnou a nejdůležitější sociální skupinou v životě každého člověka a taky celé společnosti. Ovšem definice rodiny není v odborné literatuře jednoznačně předkládána. Klíčovou roli ve vymezení definice rodiny hrají její různorodé funkce. Možný (2008, s. 14) představuje rodinu, kde je soukromí pro reprodukci společnosti, ale také zabezpečuje jistotu pro člověka, tedy funkci emocionální. Rodina je prostor bezpečí a relaxace. Kraus (2008, s. 79) vidí rodinu jako nenahraditelnou instituci pro dítě, ale i pro dospělého, jak z hlediska ekonomického, tak výchovného. Rodiče předávají svým potomkům potřebné informace pro přežití. Jak uvádí Nakonečný (2009, s. 386), rodina je považována za malou primární skupinu, která nám předává prvotní výbavu do života, seznamuje nás s životním prostředím a učí nás orientovat se v něm. Rodiče nebo popřípadě zákonní zástupci jsou primárně odpovědní za výchovu a vývoj dítěte, přitom zájem dítěte musí být elementárním smyslem jejich péče (Úmluva o právech o dítě, 2016).

Procházka (2012, s. 102) rozděluje aspekty výchovy a socializace dítěte v rodině na vztahové (struktura rodiny, jejich mezigenerační solidarita, vzájemná komunikace, uplatňování výchovných stylů aj), materiální (zajištění materiální a předkládání podnětů) a sociálně-kulturní (vzdělání, zaměstnání rodičů, kultura a jiné reprezentující aspekty společnosti). Jednotlivé aspekty se doplňují a zároveň prolínají. Nakonečný (2009, s. 386) vidí rodinu jako místo, kde by měli jejich členové nacházet zázemí. Zdravý tělesný i duševní vývoj je pro děti zajištěn, pokud je rodina harmonická a plní své funkce.

Ovšem ne vždy mezi členy rodiny panuje láska a sounáležitost. Pernerová (2000, s. 146) spatřuje rodinu také jako místo, kde dochází i k negativním citovým projevům. Což v mnohém souvisí s tím, do jaké míry jsou schopni rodiče plnit funkce rodiny.

1.1 Funkce současné rodiny

Můžeme říct, že vývoj rodiny je v přímé úměrnosti k vývoji společnosti. Minuchin (2013, s. 62) zmiňuje, že rodina čelí vnitřnímu tlaku, který se odvíjí od etap vývoje jednotlivých rodinných členů, ale zároveň i vnějšímu tlaku ze stran společenských institucí. Nedílnou součástí tohoto vývoje rodiny je životaschopnost vůči stávajícím situacím. K tomu můžeme dodat podle Možného (2008, s. 68), že rodina postupně bere za své podněty

postmoderního myšlení, ale včetně fundamentalismu, který představuje tradiční model rodiny.

Funkce postmoderní rodiny podle Maříkové (2000, s. 145):

1. **Biologicko-reprodukční funkce:** tato funkce se v podstatě nemění, ale podle současného trendu je dítě považováno za překážku v profesním růstu a seberealizaci obou rodičů, naopak u rodičů s nižšími příjmy může být dítě přepychem.
2. **Ekonomicko-zabezpečovací funkce:** rodina má podobu samostatné ekonomické jednotky. Z ekonomického hlediska strádá rodina v důsledku nezaměstnanosti rodičů a zvyšování životních nákladů. Infografika 2015 ČSÚ (Báčová, 2017) udává, že 15 % rodin s dětmi je ohroženo příjmovou chudobou nebo sociálním vyloučením. V rámci EU patří dlouhodobě ČR k uniijním zemím s nižší hodnotou tohoto ukazatele, průměr EU je 25,3 % rodin s dětmi.
3. **Emocionální funkce:** žádná jiná instituce nedokáže vytvořit tak potřebné citové zázemí jako rodina. Narůstá počet deprivovaných nebo týraných dětí od 90. let minulého století. Pemová, Ptáček (2016, s. 14 – 15) předkládají ukazatele MPSV o vývoji počtu dětí se syndromem CAN. Sledované období od roku 2009 do 2015 ukazuje, že nárůst počtu zanedbávaných dětí se stále zvyšuje, dokonce jde o téměř dvojnásobné množství (2009 – 4 447 dětí, 2015 – 9 415 dětí).
4. **Socializačně-výchovná funkce:** klíčovou rolí přetrvává příprava dítěte či mladistvého ke vstupu do dospělosti. Šlechtová (2016, s. 89) klade důraz na předávání zkušeností a sociálních dovedností i na péči dítěte.
5. **Funkce ochranná:** rodiče chrání děti před nepříjemnými situacemi a nežádoucími vlivy.

Šestou funkci doplníme podle Krause (2008, s. 83) a to o **regenerační a rekreační**, což podtrhuje taky Procházka (2012, s. 110 - 111). Sledujeme, že společně aktivně trávený volný čas rodiny je pozitivně vnímán při utváření životního stylu a osobnosti jedince. Ne každá volnočasová aktivita je prevencí před výskytem negativních společenských jevů.

K těmto šesti funkcím rodiny dodáme pohled Langmeiera a Krejčířové (2006, s. 323), na rozdíl mezi rodinami v současné době a z dřívějšího století, kdy za elementární funkce bylo považováno ekonomické a politické plnění. Proměnami společnosti vidí autoři rodinu jako místo, kde je pro dítě prostředí, které dává emoční jistotu, zároveň i podporu v úsilí se vypořádat s přicházejícími požadavky na jedince.

Za významný pohled přidáme pohled na funkce současné rodiny v západní civilizaci Matouška, Pazlarové (2010, s. 14) a to:

- podporování socializace - výchova dětí
- vztahová podpora dospělých
- ekonomická podpora všech členů rodiny

Pro výchovu dětí je stále rodina nenahraditelná, zejména v prvních dvou uvedených bodech. Do protiváhy staví rodinné prostředí před veřejným světem, zejména v sociálně slabém prostředí. Sekera (2010, s. 56) vyvrací, že by děti ze slabší rodiny měly útočiště v rodinném prostředí. Respektive, čím více rodina selhává ve svých funkcích, tím více je dítě ohroženo okolím, jako jsou média, party apod. Na tuto skutečnost upozorňuje i Nakonečný (2009, s. 425), že výchova dětí je v rodině ohrožena, pokud se rodinné prostředí stává stresujícím a vztahy jsou v rozpadu. Pak především dospívající děti hledají náhradní pohodovou atmosféru v partách vrstevníků a jejich výchova je tím oslabena, což může vyvolat různé patologické chování.

Nároky a požadavky na rodinu podle Holé (2014, s. 28) v dnešní společnosti se stále stupňují a důsledkem je, že rodiny plní své funkce nedostatečně. Přetíženost jednotlivých členů se podepisuje i na komunikaci mezi rodinnými členy, což směřuje rodinný život do krize. Doplníme podle Procházky (2012, s. 115) novou formu zábavy prostřednictvím elektronické komunikace, která je i konkurencí obyčejným setkáním, autor hovoří o dezintegraci rodiny.

Krizi současné rodiny popisuje Procházka (2012, s. 111) u českých rodin a stejně tak Covey (2017, s. 24) vidí dramatické a významné změny v postavení amerických rodin, počty se zvyšují jak u dětí narozených mimo manželství, tak ve výchově jednoho rodiče, což má za následek také vysoké procento rozvodovosti, autor uvádí polovinu z uzavřených manželství. V ČR v roce 2017 podle ČSÚ (2018) bylo 49% rozvedených rodin. Funkci rodiny podle Covey (2017, s. 25) ohrožuje také domácí násilí a současné nároky, které mají vliv na zvyšující se počet sebevražd u dospívajících.

Předložené argumenty nám můžou vysvětlit, proč se současná rodina ocitá v krizi. Tento stav rodin je odrazem schopnosti plnit rodinné funkce, které je stále méně rodin schopno udržet ve své každodennosti.

1.2 Dysfunkce rodiny

Pokud rodina neplní nebo nedostatečně plní jednu ze svých funkcí, stává se dysfunkční. Dysfunkční rodinu podle Sobotkové (2007, s. 35) charakterizuje popírání nebo neřešení problémů, vzájemné obviňování, rigidní role, nedostatečná či nejasná komunikace, chybějící intimita, na úkor rodinné identity je potlačována osobní identita. Dále pak autorka spatřuje problém v nejasných pravidlech a kompetencích mezi členy rodiny, rodiče nedokážou stanovit jasné hranice pro děti. Rodiče komunikují s dětmi jen pomocí příkazů či rozkazů, které působí na dítě jako výkřik do prázdna. Děti mají zažité, že dostanou příkaz, ale nikdo už nekontroluje, zda byl příkaz splněn. Na omezenou komunikaci v dysfunkční rodině upozorňuje také Kaleja (2014, s. 50). Jednotlivé funkce nestojí samostatně, jsou to tzv. pilíře rodiny. Při narušení některé funkce je ovlivněn chod rodiny a oslabení se může přenést i na další.

Rodiče se dostanou do situace, kterou zcela nemůžou ovlivnit, ale odstartují další patologické jevy, které z funkční rodiny přemění na dysfunkční. Jedním typickým spouštěčem může být nezaměstnanost. Jaký vliv mají problémy nezaměstnaného rodiče na chod rodiny, předkládá výzkum, který proběhl již v roce 1929 v Marienthal, kdy byla zavřena velká textilní továrna a rodiny zůstaly bez finančních prostředků a bez práce (Šmajsová, 2013). Dlouhodobá nezaměstnanost vede k rezignaci jedince, ale také poškozuje jeho rodinu. Jednotlivé funkce jsou navzájem závislé. Pokud není zajištěna jedna funkce, může být ohrožena i další. Vytváří se řetězec překážek, ze kterého je problematické se vymanit.

Majetkové poměry nemohou být jediným důvodem odebrání dítěte od rodiny. Jenomže mnohokrát právě špatné bytové poměry jsou výsledkem nezodpovědného chování rodičů nebo nezvládnutí základní rodičovské role. V této chvíli je potřeba věnovat pozornost k vytváření možností pro zabezpečení základních životních potřeb. Práce zajistí finanční příjem, z kterého by bylo možné zabezpečit adekvátní bydlení. Čím méně je pracovních příležitostí a nabídky nízkonákladového bydlení, tím více je ohrožených rodin (Langstein, 2012, s. 42).

V odborné literatuře se převážně spojuje dysfunkční rodina s narušením fyzického a duševního vývoje dítěte. Pak se odborníci věnují dítěti, ale je potřeba se zaměřit především na rodiče, kteří ovlivňují funkčnost rodiny a tím i vývoj dítěte. Pokud má dítě výchovné problémy, může mu být nařízena ústavní výchova, ale s rodiči se už nepracuje.

Po uplynutí pobytu dítěte ve výchovném ústavu se ocitne opět v rodině, kde se vrátí do „vyjetých kolejí“. Bylo to dítě, kdo udělal chybu, ale co bylo původem jeho chování, tomu už není věnován požadovaný prostor. Ve většině případů, pokud nejde u dítěte o poruchu osobnosti, je ohnisko problému právě v primární rodině. Tento okamžik je naléhavý na podporu rodiny, aby byla zajištěna i požadovaná podpora pro dítě.

Ve spojitosti s nefungující rodinou se objevuje prostředí podnětově chudé. Velkým problémem je skladba podnětů závadová, deviační, které nezaručují žádoucí rozvoj osobnosti, spíše je ve velké převaze ohrožující (Kraus, Poláčková, 2001, s. 102).

Vláda České republiky se v Národní strategii ochrany práv dětí „Právo na dětství“ z roku 2012 – 2015 zavázala do roku 2018 vytvořit funkční systém zajišťující důsledný systém na ochranu všech práv i naplňování potřeb dětí. Cílem akčního plánu je poskytováním kvality péče a ochrany práv dětí dbát na prevenci a práci s dětmi, rodinami, dále pak podporovat náhradní rodinnou péči, aby ústavní péče byla využívána jen v nezbytných případech (MPSV, 2012).

1.2.1 Rizikové faktory rodiny v péči o dítě

Rizikových faktorů v rodině, které mají vliv na péči o dítě, je řada. Můžeme je odůvodnit osobními anomáliemi rodičů či jejich výchovou v primární rodině a jejich kopírováním nevhodných výchovných způsobů, jimž byli vystaveni. Mimo to Matoušek, Kolářková (2005, s. 30) udává za podstatný aktuální stres, kterým rodiče prochází (nezaměstnanost, chudoba, nejistota bydlení, vztahy v užší, ale i širší rodině apod.).

Za nejpodstatnější sociokulturní rizikový faktor zanedbávání Pemová, Ptáček (2016, s. 43) považuje chudobu. Sullivan (in Pemová, Ptáček, 2016, s. 45) předkládá počty rodin v USA, které jsou registrované odborem sociálně právní ochrany dětí pro zanedbávání, jsou vždy pod hranicí chudoby. Ve Velké Británii studie, kterou popisuje Watson (in Pemová, Ptáček, 2016, s. 45), ukazuje, že 98 % rodin spojovaných se zanedbáváním jsou pod hranicí chudoby. I přes tyto ukazatele nemůžeme zanedbávání zaměňovat s chudobou.

Podle Bechyňové, Konvičkové (2008, s. 35 - 36) můžeme dodat, že jde především o dlouhodobě trvající problémy, se kterými se nemůže rodina vyrovnat. Jednotlivé problémy narůstají, a k menším se nabalují další. Obranou rodiče je pak, že před problémy se snaží utíkat či je vypouští, neboť mu nezbyvá energie k jejich řešení. Dosavadní

schopnosti a dovednosti jim nedávají jiné možnosti. V tomto případě nehovoříme o záměrném zanedbávání dítěte, ale spíše o projevu snížené kapacity zaměřit se na potřeby dítěte. Ovšem pokud ovšem nejde o nejtěžší formy špatného zacházení s dětmi v rodinách, je zanedbávání velmi těžce prokazatelné. Sami rodiče si neuvědomují svoje nevhodné zacházení s dítětem. Jak uvádí Matoušek, Kolářková (2005, s. 30) jsou od dítěte emočně i fyzicky odděleni a míra jejich soucitu s dítětem je nepostačující. Proto se stává, že se podpory rizikové rodině dostává až v době, kdy se řeší důsledky daného jevu. S rizikovými rodinami se začne pracovat až to „hoří“.

Bechyňová, Konvičková (2008, s. 40) nás upozorňují na důležitost vymezení rizikových rodin, kterým může být preventivně poskytnuta podpora pomocí sociální služby, další odborné pomoci nebo psychoterapií směřující na snížení rozsahu zanedbávání a nejlépe prevenci vzniku. Autorka zmiňuje dotazník, který slouží k identifikaci a určení míry rizikových faktorů rodičů. Dotazník byl v USA vytvořen pro program „Zdravé rodiny“.

Byly sledovány následující rizikové faktory (Bechyňová, Konvičková, 2008, s. 41):

- Rodič v dětství byl často a opakovaně trestán fyzicky nebo byl obětí násilí ze strany rodičů.
- Rodič má problém s návykovými látkami, byl trestně stíhán, je duševně nemocný.
- Rodič již v minulosti byl podezřelý z týrání.
- Rodič má nízké sebevědomí, je sociálně izolovaný, má nízkou schopnost řešit konfliktní situace.
- Rodič absolvuje četné krizové a stresové situace.
- Rodič má rigidní a ještě k tomu nerealistické nároky na dítě.
- Rodič používá k výchově tvrdé tresty.
- Rodič vnímá dítě jako překážku ve svém životě, obtěžuje ho, dítě je nechtěné nebo by ho chtěl vyloučit ze svého života kvůli zdravotním problémům dítěte.

Dotazník se v české praxi nepoužívá, ale může určovat konkrétní rizika v rodině a zároveň stanovit oblasti, na které je potřeba se zaměřit při sanaci rodiny (Bechyňová, Konvičková, 2008, s. 41).

Ve Velké Británii se jednoznačný trend k systematizování prostředků hodnocení ohroženého dítěte nazývá hodnotící rámec. „*Jde o teoretický koncept, prostřednictvím jehož aplikace se má pracovník sociálněprávní ochrany řídit při stanovení míry ohrožení potřeb dítěte* (viz obr. 1)“ (Pemová, Ptáček, 2016, s. 114). Turney popisuje hodnotící

rámec jako osnovu pro praxi, ale dále vyžaduje posuzovat individuálně potřeby dítěte a schopnosti rodičů i jejich rodinné a environmentální faktory s vlivem na vývoj dítěte a na kompetence rodičů (in. Pemová, Ptáček, 2016, s. 114).

Obrázek 1 Hodnotící rámec (Pemová, Ptáček, 2016, s. 114)

K prevenci nelze přistoupit bez poznání příčin a jejich následků. Rizikové faktory reflektuje výzkumná studie *Rodina a dítě v kontextu, možnosti prevence, podpory a spolupráce* (SocioFactor, 2017, s. 2). Nadace Sirius, která upozorňuje na nedostatky v rámci prevence. Podle studie řada programů v ČR klade důraz spíše na řešení důsledků než na jejich předcházení. Výzkumná studie je zaměřená na vyhledávání vhodných priorit a cílů v oblasti prevence, které by mohly umožnit předcházet sociálnímu selhání rodin. Cílem studie bylo především vytipovat prioritní oblasti, jež si vyžadují větší pozornost (viz tab. 1).

PREVENCE NA ÚROVNI JEDINCŮ	Posílení orientace a informovanosti	Rozvoj rodičovských kompetencí a kapacit	Naplnění potřeb dětí	
PREVENCE NA ÚROVNI MEZOSYSTÉMU	Podpora rodin se specifickou potřebou	Trávení volného času dětí	Podpora dítěte ve škole	Rozvoj neformálních vazeb a vztahů
PREVENCE NA ÚROVNI EKOSYSTÉMU	Využití potenciálu sociálního systému	Slučitelnost pracovních a rodinných rolí	Rozvoj komunity	Předcházení předlužení a dostupné bydlení

Tabulka 1 Prioritní oblasti prevence (SocioFactor, 2017, s. 35)

2 RODIČOVSKÉ KOMPETENCE

V odborné literatuře se definice rodičovských kompetencí objevuje velmi zřídka. Navrátilová (2007, s. 12) definuje rodičovské kompetence jako soubor znalostí a dovedností, které nám umožňují kvalitně vykonávat rodičovské role. K tomuto výroku dodáme pohled Prusákové (2005, s. 40), že kompetence je zaměřená na celou osobnost a návyky vztahující se k určité činnosti. Vyžadují určité schopnosti sebevzdělávání a seberozvoje, orientaci na postoje, hodnoty a dosavadní zkušenosti. Definice nám přímo neurčuje rodičovské kompetence, ale i tak přesně mapuje proces osvojování si klíčových kompetencí v jakékoliv roli. Důležitou funkci tudíž hraje i následný rozvoj. Pokud se narodí rodičům první dítě, není zcela jasné, jak budou novou roli zvládat, ale podle dosavadních schopností a dovedností se dá předpokládat, jak se postaví k novým situacím. Často vychází podle Matějčka (2000, s. 11) ze zkušeností z primární rodiny, kde spatřujeme začátek utváření rodičovských kompetencí. *Matějček mluví v této souvislosti o „sociální dědičnosti“, o předávání určitých strategií způsobů chování z generace na generaci* (Vágnerová, 2008, s. 591). Doplníme podle Vágnerové (2008, s. 591), že máme tendenci v dospělosti opakovat totéž, co jsme viděli u svých rodičů anebo se snažíme o pravý opak. Také v tomto případě je zkušenost nabytá v dětství. Člověk se dále pak rozvíjí při řešení nových situací, získává nové podněty a zkušenosti z nových rolí v etapách života.

Tam kde je interakce matky s dítětem, je až udivující, to však můžeme pozorovat tam, kde je matka vnitřně připravena a taky vybavena mateřskými instinkty a postoji. Jestliže však tomu tak není, nefunguje synchronizace vzájemného vztahu a tím pádem i výchova se nedaří (Matějček, 2007, s. 12).

Matějček (2000, s. 10) předkládá názor mladých lidí, že rodičovské postoje se dále vyvíjí v průběhu poslední fáze těhotenství a následně pak během soužití s dítětem. Vzájemná interakce vede k rozvoji rodiče a dítěte.

Potřeby dítěte se během jeho vývoje značně mění. Nejdříve se učíme zacházet s novorozencem fyzicky – např. jaké je správné držení, později by měl být rodič schopen zajistit emocionální potřeby dítěte, adekvátně reagovat na jeho poznávací a sociální potřeby (Ptáček, Kuželová, 2013, s. 24).

Veteška, Tureckiová (2008, s. 19) předkládají kompetence jako oprávnění či pravomoc jednotlivce vykonávat rozhodnutí. V daném smyslu pojetí kompetence odráží a potvrzují

také sociální pozici jedince. Zmocnění osoby k rozhodování a ovlivňování jednání dalších osob by se dále měla pojit s odpovědností. Toto spojení je velmi podstatné i ve vztahu rodič a dítě. Rodiče jsou primární osoby, které ovlivňují schopnosti, dovednosti i postoje svých dětí.

Potřeby dítěte v návaznosti na rodičovskou zodpovědnost ukládá Občanský zákoník 89/2012 Sb. souhrn práv a povinností. Podle § 858 při péči o nezletilé dítě rodič je zodpovědný zejména za „*péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.*“ Definování potřeb dítěte podle zákona jsou zřejmé, pochopitelně tato oblast je natolik složitá a citlivá, že hranice kompetenčnosti není už tak jednoznačná. Kde je ta míra schopnosti rodiče zvládat výchovu dítěte? Vždy je nutné brát v úvahu všechny okolnosti, než vyslovíme podezření, že je rodič nekompetentní. Toto téma je pro každého rodiče hodně citlivé. Upozornění na nízké rodičovské kompetence dospělé osoby přirozeně uráží, jak uvádí Labuťová, Novotná, Peřinová (2015, s. 13).

Vágnerová (2005, s. 19) klade důraz na rodinné prostředí, které posiluje rozvoj kompetencí, těch které považuje za důležité a naopak cíleně nerozvíjí pro něj nevýznamné nebo je zcela potlačuje. To však má za následek, že z původní rodiny si odnáší zkušenosti, které ovšem nejsou dostačující a v konečném důsledku přenáší chyby ve výchově na další pokolení.

Zahradníková, Muňoz (2014) upozorňují na nepřiměřené nebo nevhodné výchovné metody, které mohou mít dlouhodobý dopad jak na fyzický, tak na psychický vývoj dítěte. Příkladem uvádíme fráze typu „*když nebudeš poslouchat, dám tě do děčáku*“ nebo „*když to nejde silou, tak to půjde větší silou*“. Toto chování rodičů není však záměrné, spíše vypovídá o jejich neznalosti, jak by to mohlo jít jinak. Rodiče jsou paradoxně hrdí na svoji výchovu, žijí v domněnku, že jsou lepší rodiče, než byli jejich. Přece oni se o své děti starají sami, nedávají je do dětského domova nebo je neodložili k prarodičům. Tento popis odpovídá spíše nízkým rodičovským kompetencím. Gillernová, Kebza, Rymeš (2011, s. 117) hovoří o poruše rodičovství, které vzniká „*tím, že rodiče nemohou, neumějí nebo nechtějí dělat to, co je pro zdárný vývoj dětí potřebné.*“

Rodiny s těmito problémy může zachytit podpůrná síť, kterou tvoří převážně lékaři, škola a sociální pracovníci. V ČR je „*Systém ochrany ohrožených dětí*“ rozdělen mezi rezorty zdravotnictví, školství a práce a sociálních věcí (MPSV, 2017).

2.1 Rodičovské kompetence matky samoživitelky

Neúplnost rodiny může mít vliv i na kvalitu plnění rodičovských kompetencí. Poslední data SILC1 za rok 2013 uvádí, že každá sedmá rodina v ČR se skládá z jednoho rodiče a dítěte nebo více závislých dětí (Dubská, 2015, s. 1). Odhadem jde o 165,4 tisíc domácností, v převaze jde o ženy. Často bývají spojovány problémy samoživitelky s nižšími příjmy a nezaměstnaností. *Situace domácností samoživitelek v České republice, co se týká ohroženosti příjmovou chudobou nebo sociálním vyloučením v evropském kontextu, se od roku 2010 vyvíjí příznivěji oproti průměru za EU* (Dubská, 2015, s. 12). Také narůstající počet částečných pracovních úvazků má vliv na pomoc v domácnosti samoživitelky. Ovšem Dubská (2015, s. 13) dále doplňuje pohled na domácnost samoživitelky, kdy výchova dětí bez další pomoci druhého člověka v domácnosti vyžaduje mimořádnou zátěž v mnoha směrech. Pod takovým tlakem je osoba nucena některé povinnosti vypouštět, a pokud to situace v rodině dovolí, přenechává péči o domácnost na nejstarším dítěti. Jedlička, Klíma (2004, s. 10) hovoří o samoživitelce, která zvládá finanční zajištění rodiny, ale už obtížně nachází prostor pro své děti, především pro to, které zastřešuje mladší sourozence.

Podle pozorování Rogge (2007, s. 247) předkládá skutečnost, že ženy, které vychovávají své děti samy, pociťují vinu, že selhaly a děti postrádají mužský vzor. Ovšem pokud se samoživitelka vyrovnala se svou životní situací, tím větší sebevědomí a jistotu pociťují také její děti. Největší zádrhel vidí autorka v organizaci dne, což není jednoduchý úkol pro mnoho samoživitelek. Plní každodenně roli matky i otce. Není rozděleno zajištění hlídání dítěte na dvě osoby, což navazuje na další faktory v rodině. Jako např. výchova dítěte, finanční zajištění, volný čas matky apod.

2.2 Rodičovské kompetence podle potřeb dítěte

Potřeby každé osoby rozdělujeme na potřeby fyzické a psychické. Langmaier, Matějček (2011, s. 235) vidí potřeby dítěte v dostatečném přívodu podnětů (stimulace). Pokud se mají jednotlivé podněty přeměnit v poznatky, podmínkou je nějaký řád a smysl při jejich předkládání (potřeba smysluplného světa), za hlavní je považováno učení a nabývání zkušeností. Další potřebou, kterou udávají autoři, je pro dítě zajištění životní jistoty a bezpečí. Za neméně důležitou potřebu je považována patriční sebeúcta a patričné

sebevědomí. Toho dosáhneme při přijetí sama sebe a své společenské hodnoty (pozitivní identita). Poslední potřebou je naděje a životní perspektiva (otevřená budoucnost), opak vede k zoufalství, nevidíme žádné životní perspektivy.

Fabián (2012, s. 124) předkládá pohled dětí na rodiče a rodinu, kdy se jejich potřeby odrážejí v rozvoji mentalizace, jde o přijetí a vztah ze strany rodičů, rozvoj a zájem o dítě, morální chování a taky pozitivní vzorce. Druhou skupinou potřeb je rozvoj kognitivních funkcí, kam řadíme potřeby dostatku podnětů pro dítě i výchovu.

Maslow nominoval potřeby do pěti kategorií, které patří mezi neznámější rozdělení potřeb člověka. Obecně platí, že nejdříve dochází k uspokojování nižších fyzických potřeb a pak se přesouváme k potřebám vyššího stupně. Ovšem člověk se nepohybuje v uzavřeném kruhu potřeb, ale jak uvádí Mikšík (2007, s. 227) člověk se pohybuje mezi dvěma i více potřebami. Prokešová (2013, s. 27) dodává, že děti v prvních obdobích života jsou odkázány na rodiče.

Průměrný člověk podle Maslowovy pyramidy dosahuje (Mikšík, 2007, s. 227):

85 % z potřeb fyziologických

70 % z potřeb bezpečí a ochrany

50 % z potřeb společenských

40 % z potřeb sebeúcty

10 % z potřeb seberealizace

Identifikovat základní potřeby dětí Perry (in Pemová, Ptáček, 2016, s. 72) považuje za primární při pochopení negativních důsledků zanedbávání. Potřeby dětí se mění podle věku dítěte, k jeho individuálním dispozicím (psychická odolnost, zdravotní stav, specifické vzdělávací potřeby), také k sociálnímu zázemí, ve kterém dítě žije.

Potřeba tekutin a jídla

Mezi základní fyziologickou potřebu řadíme příjem pití a jídla. Z hlediska rodičovských kompetencí jde o zajištění vhodné stravy pro děti. Již v průběhu těhotenství se odráží životní styl matky na vývoji dítěte. Po narození dítěte je nejvhodnější potravou mateřské mléko, které ovšem můžou provázet nejrůznější překážky. V případě podpory rodiny je

možné je překonat, ovšem matky v azylových domech (dále jen AD) toto rodinné zázemí nemají a sebemenší problém je důvodem proč přestat kojit.

U problematické rodiny je zajištění potravin závislé na finanční stránce a neschopnosti rozlišit energetickou hodnotu pro dítě. Linková a Matoušek (2014, s. 77) vidí přípravu jídla u těchto rodin za energeticky nevyváženou, typický je nedostatečný příjem zeleniny a ovoce. Není výjimkou, že matka zvolí pro své dítě takové jídlo, které jí vynaloží minimální výkon práce nebo umožní hotová jídla z restaurací typu fast food. Barrierou v přípravě stravy bývá i to, že matka neumí vařit, což si přinášíme vědomě či částečně nevědomě do života z primární rodiny.

I přesto, že se jedná o základní fyziologickou potřebu, hraje jídlo důležitou roli ve výchově dítěte. I to, jak jídlo podáváme, jaká atmosféra panuje v rodině, jaká je její soudržnost. Velmi často se setkáváme u uživatelů AD, že dítě jí samo u televize, a i když se matky postupně učí, aby děti nechávaly jíst u stolu, není zcela samozřejmé, že by byly i ony součástí společného stolování.

V současné době v ČR pro děti z rodin v hmotné nouzi probíhá dotační program Obědy do škol. Do programu bylo přihlášeno několik krajů a podle zpráv MPSV (2017) obědy zdarma využívá 3400 dětí přibližně ve 200 školách, což umožňuje děti začlenit více do kolektivu a dodat jim více energie k učení. Pro některé děti je to první zkušenost se správným stolováním. Zaplacení obědů zprostředkovává také organizace Women for Women nebo ministerstvo školství.

Potřeba bezpečnosti a ochrany

Jakmile jsou zajištěny fyziologické potřeby, následují další. Potřeba jistoty a bezpečí má klíčový význam pro počáteční vývoj dítěte (Vágnerová, 2005, s. 112). Podle autorky nemusí být vztah matky a dítěte dostatečně jistý a bezpečný, aby se vytvořila bezpečná vazba, musí být mateřská péče konzistentní, spolehlivá a nejenom uspokojující. Zajištění potřeby bezpečí v rodině pozorujeme z několika úhlů. Bezpečí můžeme chápat i jako zajištění dětí před negativním chováním lidí přímo k nim, které vznikne v důsledku nenáhodného jednání rodičů nebo jiné osoby, které poškozují jak tělesný, tak duševní i společenský stav a vývoj dítěte, pak hovoříme o syndromu CAN (Vágnerová, 2005, s. 593). Pocit bezpečí domova ochuzuje podle Vágnerové (2005, 644) i zkušenost s domácím násilím, i když děti jsou jen jeho svědky.

Zajištění potřeby bezpečnosti pro dítě z hlediska rodičů se vztahuje i na nejrůznější situace. Neadekvátní vyhodnocení míry nebezpečnosti určitých situací pozorujeme u uživatelů azylového domu jako častý jev. Benešová (2018, s. 2) dodává, že v sociálně slabších rodinách je evidováno více úrazů u dětí, z důvodu slabšího dohledu rodičů, nebezpečného a nechráněného prostředí, ale taky špatné výchovy k prevenci. Zde narážíme také na ekonomickou stránku rodiny, která může v bezpečí dětí hrát značnou roli, neboť nejsou v dostatečné míře využívány ochranné pomůcky. Řešení sociálních nerovností podle Zdraví 2020 (MZ, 2014, s. 19) výrazně přispívá ke zdraví a životní pohodě.

Linková, Matoušek (2014, s. 71) upozorňují na nevyužívání běžně dostupných zdravotnických služeb u mnohoproblémových rodin. Nevěnují tolik pozornosti svému zdraví jako jiné rodiny. V případě, že se rodina zaměřuje výhradně na přežití aktuální nouze, je dlouhodobá perspektiva v péči o zdraví nepotřebná. Neuvědomují si škodlivý vliv svého životního stylu, jako např. kouření, alkohol, nezdravé stravování apod., na sebe i na zdravý vývoj svých dětí. Často nejsou rodiče schopni předcházet vzniku nemocí či úrazů. I když je zachycen zdravotní problém, jejich nedůslednost vyústí k nedodržování pravidelných prohlídek či postupů, které zajistí léčbu nebo stabilizaci zdravotního stavu. Běžně se stává, že dítě v 6 letech nenavštívilo s rodičem stomatologa, rodiči neudělují tuto povinnost žádný zákon. Podle Linkové, Matouška (2014, s. 74) svědčí skutečnost, že pokud samotní rodiče nedbají o svůj chrup, je vysoká pravděpodobnost nezájmu o stav chrupu jejich dětí.

Potřeba jistoty a bezpečnosti je do velké míry pocíťována rovněž z hlediska finančního zabezpečení rodiny. Velké procento uživatelů AD má finanční potíže, které mají za následek ztrátu bydlení. Jejich nízká finanční gramotnost je přivádí k tomu, že vychází se svými příjmy často jen určitý interval v rozpočtovém období. S vidinou získat rychle a snadno dostupné finance využívají nebankovních institucí bez vyhlídky na to, že by se jim zvýšil příjem a mohly by půjčku splácet. Nejvíce jsou ohroženy chudobou u nás i v Evropě neúplné rodiny, v ČR jde především o matky samoživitelky (Dubská, 2015, s. 1). Finanční zabezpečení se prolíná do všech potřeb jak matky, tak dítěte.

Společenské potřeby

Za součást socializace považuje Vágnerová (2005, s. 152) rozvoj komunikace, a to především verbální. V současné rodině se ukazuje, že komunikace je nedostatečná a je

důvodem značných konfliktů. Pro dítě je to prostředek, jak upoutat pozornost dospělých a vyjádřit svá přání. Stává se, že mezi uživatkami AD dochází k absenci přísunu podnětů zvenčí (Matějček, 1994, s. 25). Takové matky na dítě během dne promluví ve velmi malé míře. Společné trávení volného času je spíše rozděleno na hraní dítěte podle vlastních podnětů z okolí a pomyslně na druhém břehu je matka, která se věnuje svojí činnosti. Ne vždy je to s vědomím, že by pro vývoj dítě neudělala dostatek. Hlavním zdrojem komunikace pro dítě bývá televize a tablet. Nízká komunikace v rodině může být bariérou pro dítě k začlenění do školního kolektivu. Překážkou se stává např. logopedická vada řeči, neschopnost navázat kontakt nebo neadekvátní reakce dítěte k upoutání pozornosti. Dalším příkladem z kazuistiky uživatky je upoutání pozornosti ze strany dítěte velmi hlasitým křikem, z jedné strany si chce vymoci nedosažitelnou věc a na straně druhé má pocit, že si ho někdo všimne. V procesu poznávání příčiny vzteku dítěte se ukázalo na nejednotnost výchovy, upřednostňování druhého sourozence, používání příkazů v komunikaci a taky zastrašování.

Důležitou sociální funkci mimo vyučování a rodinu zajišťují instituce pro výchovu volného času, a jak uvádí Pávková (2002, s. 40), výchovně-vzdělávací zařízení mají možnost vyrovnávat rozdíly mezi materiálními a psychologickými podmínkami rodin. Využití těchto zařízení na volný čas do značné míry brání nedostatek finančních prostředků rodiny a také nespolehlivost při zajištění pravidelné docházky dítěte. Je možné využívat více zařízení, která jsou zcela zdarma, jako jsou nízkoprahové kluby. K zajištění finančních prostředků pro dítě ze sociálně slabých rodin je možné požádat nejrůznější nadace. Bez pomoci a podpory dalších organizací dítě ze sociálně slabé rodiny nemá možnost dále rozvíjet své schopnosti a dovednosti ve volném čase podle vlastního výběru.

Potřeba úcty, respektu a uznání

Potřebu uznání, respektu a pocitu vlastní společenské hodnoty nemají jen dospělí, ale i děti, jak píše Matějček (2002, s. 26). Rodiče, kteří nemají tuto potřebu uspokojenu, nemají kapacitu zajistit její naplnění ani pro své děti. Uživatky AD můžeme rozdělit do dvou skupin. V první z nich jsou ženy, které vždy patřily k těm slabším a neuznávaným a jsou se svou situací smířeny, ve druhé skupině se ženy cítí svou sociální situací poníženy a těžce se vyrovnávají s pocitem, že skončily s dětmi právě v AD. Obě skupiny však spojuje, že se cítí na okraji společnosti a těžce se jim předává něco, co samy v sobě nemají

nebo mají narušené. Jak píše Matějček (2002, s. 26), „*ten kdo má dost jistoty sám v sobě, může být oporou i druhým.*“

Mnohdy se zdá jako nadlidský úkol, když má matka pochválit dítě nahlas. Je to důsledek toho, že ani matka to v dětství nezažila, spíše se setkávala s pokáráním. Prekop (2001, s. 56) vidí mnohem smysluplnější chválit dítě i přesto, že pod hrozbou strachu dokáže ovládat své chování, ale už to nedělá rádo, což pak nepřináší požadovaný efekt.

Potřeba seberealizace

Seberealizace je často naplňována u dospělých v zaměstnání a u dětí ve škole, ve volném čase. Tato potřeba nebývá u uživatelů AD naplněna, patří převážně do skupiny sociálně znevýhodněné, která je na trhu práce minimálně uplatňována. V posledních letech se zlepšuje situace na pracovním trhu pro matky samoživitelky, ale jak poukazuje Hasmanová Marhánková (2011, s. 5) spojitost polovičního úvazku s výší příjmu neznamená finanční zajištění rodiny. Finanční deficit snižuje eventuality pro další rozvoj matky i dítěte.

Potřeba vzdělání se u dětí ve větší míře odvíjí od dosaženého vzdělání rodičů. Potřeba seberealizace se odráží i z pohledu sociokulturního. Charakter vzdělání ve školách podle Vágnerové (2008, s. 685) nezahrnuje schopnosti a dovednosti, které by byly většinou ceněny v romských rodinách, proto škola spíše vyvolává jejich nedůvěru.

Pokud porovnáme fyzické a psychické potřeby, je jednoznačný rozdíl v tom, že fyzické potřeby jsou hmatatelné a pro některé skupiny lidí tudíž více uchopitelné a tím pádem i jediné.

Renöckl (in Šrajer, Musil, 2008, s. 130) zmiňuje rakouskou zkušenost, shodující se s poznatky sociálních pracovníků v Česku, že rodiče nedokáží reagovat na potřeby dětí, neboť neměli možnost se to naučit. A na druhý důvod, proč rodiče nereagují na potřeby dětí, upozorňuje Jankovský (in Šrajer, Musil, 2008, s. 107), jejich očekávání není v souladu se schopnostmi dítěte. Dítě není tak „dokonalé“, jak si rodiče představují, nebo jde o dítě se zdravotním postižením, s kterým se nedokáží vyrovnat.

Nedostatečné uspokojování potřeb dítěte může zásadním způsobem poškodit vývoj dětské osobnosti, dodává Vágnerová (2008, s. 597). Autorka poukazuje z psychologického hlediska na relevantní důsledky při nenaplňování citových potřeb dítěte, mluvíme o citové

deprivaci. Nedostatek podnětů pro rozvoj schopností a dovedností dítěte je považován za sociokulturní deprivaci. V každém případě se jedná o výchovné zanedbávání.

Dítě také potřebuje emočně kladné prostředí a projevy lásky a současně ochranu před negativními dopady světa dospělých (Úmluva o právech dítěte, 2016).

2.2.1 Preference výchovných stylů v závislosti na rodičovských kompetencích

Výchova je považována za proces vědomého působení na osobnost člověka, při kterém chceme dosáhnout co nejvíce pozitivních změn ve vývoji (Průcha, Walterová, Mareš, 2013, s. 286).

Podle Bakošové (2008, s. 94) by měla výchova v rodině rozvíjet vztah k sobě samému, ke společnosti, k lidem a rodině, ale taky k přírodě. Odpovědnost za výchovu mají především rodiče, ale i škola patří k základním činitelům, které mají vliv na výchovu dítěte.

Způsob výchovy v rodině je ovlivněn několika faktory, jsou to vlastnosti a zkušenosti rodičů, jejich životní styl, jejich výchova v primární rodině, sociokulturní poměry atd. (Čabalová, 2011, s. 53).

Rozdělení výchovných stylů (Čabalová, 2011, s. 54):

Autoritativní (autokratický) – rodič je autorita a dítě je v plné míře podřízeno nárokům a požadavkům rodičů. Charakteristické pro tento styl je, že rodič nerespektuje potřeby dětí.

Liberální – je pravý opak, rodič nemá pro dítě nastavené hranice, dítě nemusí dodržovat pravidla. Poslouchají rodiče, co si dítě samo určí - je středem pozornosti.

Demokratický – jde o vzájemnou spolupráci, v rodině se navzájem respektují. Je považován za optimální přístup ve výchově dětí pro jeho zdravý vývoj.

Ochranářský – tento styl dodáváme podle Prokešové (2013, s. 49), je založen na přemíře shovívavosti a přílišné péče. Tento styl nedává prostor pro autonomii dítěte při rozhodování, dítě se stává závislým na druhých lidech.

Uživatelky AD převážně využívají autoritativního nebo liberálního stylu. Za nejhorší kombinaci můžeme považovat, pokud dojde k vzájemnému propojení těchto stylů. Matky na děti často křičí, ale dítě jejich příkazy už nevnímají, pak matka buď přistoupí k tělesnému trestu nebo si dítěte pochvílí už ani nevšimne. Pak je pro dítě těžké rozpoznat, co má udělat a proč by to mělo udělat. Chyby ve výchově vychází převážně z nevhodných

výchovných přístupů. Pak se očekává od odborných pracovníků, že tyto chyby napraví (Kraus, 2008, s. 81).

2.3 Vliv nízkých rodičovských kompetencí na chování a vzdělávání dětí

Děti se sociálním vyloučením mají tendenci k problémovému chování. Vyrůstají v nepodnětném prostředí, kde se na jejich formování podle Kaleje (2014, s. 24) podílí buď aktivně či pasivně nepříznivé faktory. Mnohdy je jejich vliv kumulativní.

Vágnerová (2008, s. 599) předkládá, že pokud dítě nemá zkušenost se standardně mateřským chováním, nedovede dobře rozlišovat projevy lidského chování, co je pro danou situaci nebo roli vhodné. Tyto děti jsou pak považovány za neslušné a nevychované. Problémy s chováním a učením se projeví u dětí převážně během školní docházky. Dosahují ve škole horších výsledků, než odpovídá jejich skutečnému stavu nadání.

Nežádoucí projevy chování, můžou podle Kaleje (2014, s. 28) vyústit až do stádia delikvence, kriminality, nebo poruchy osobnosti. Jejich prevalence je v disharmonických rodinách nebo s disharmonickým vývojem osobnosti v rozmezí 5 – 15 % dětí a adolescentů. Absence citové vazby nebo celkové zanedbávání v dětství podle Vojtové (2008, s. 44) je podstatou nesnáze v navazování vztahů během celého života. Taky oslabená schopnost sociálního porozumění dostává děti do situací, kdy se chovají nepřiměřeně k vrstevníkům. Vyhodnotí dané situace neadekvátně a reagují agresivně, což jejich pozici v kolektivu ještě více zhoršuje. Toto chování se odráží od nepřiměřeného výchovného působení v rodině, kde převládá agresivita, zákazy a násilí.

Děti z rodinného prostředí s nízkým sociálně-kulturním postavením a ty, kteří jsou ohroženy sociálně patologickými jevy, se dostávají mezi žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (Vojtová, 2008, s. 66). Autorka vidí nutnost podpory těchto žáků před vstupem do školy a v průběhu vzdělávání, kdy je nutné směřovat aktivity na sociální kompetence, rozvoj návyků a dalších kompetencí, které zajistí zdárný průběh školní docházky i následně další zlomové přechody v životě. Podle novely školského zákona, zákon č. 178/2016 Sb. s účinností od září 2017 platí povinné předškolní vzdělávání pro děti od 5 let.

A však Možný (2008, s. 105) předkládá závislost školního výkonu dětí na rodinném původu dítěte a jejich schopnostech. Ještě podstatnější je zjištění, že nárok na výkon dětí mezi osmým a jedenáctým rokem se ještě více stupňuje, tudíž vliv rodiny je silnější, než vliv školy. Běžně dochází k tomu, že děti zvládají učivo nižších ročníků, ale bez podpory rodičů se jejich školní prospěch zhoršuje. Důvodem není vždy jen finanční stránka rodiny, ale i laxní přístup rodičů ke školní docházce, nemotivovanost žáka k lepším výsledkům a taky nezájem rodičů během školního roku o učení vůbec.

Pokud se u dětí projevují horší výsledky ve škole, jsou odesílány na speciálně pedagogické vyšetření, odkud odchází s nějakou diagnózou, což je v naprostém pořádku. Na druhé straně zůstává rodinné zázemí dítěte, které nelze snadno prozkoumat a je bezesporu citlivou oblastí každého člověka. Jak Kraus, Poláčková (2001, s. 113) uvádí, každý výchovný pracovník by se měl zaměřit nejen na osobnost vychovávaného, ale také na prostředí, v němž dotyčná osobnost žije. Je to impuls k hledání dalších zdrojů a nástrojů, jak v takové situaci dítě podpoříme.

Chceme-li problémy řešit efektivně, Kaleja (2014, s. 25) doporučuje zaměřit se na ohnisko původu, které dané problémy vyvolaly. Z toho vyplývá požadavek na spolupráci s rodiči. Důvod, proč se vyplatí pracovat především s rodinou, dokládají i výsledky výzkumů, že nejvhodnější sociální prostředí pro život dítěte je stále rodina.

3 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA JAKO KONCEPT POMOCI RODINÁM

Sociální pedagogika je považována podle Bakošové (2008, s. 32) za třetí výchovnou instituci, která spadá do celoživotního učení pro všechny věkové kategorie. Je teorií pomoci při zvládání konfliktů v procesu socializace. Jejím cílem je pomáhat dětem, mládeži, ale také dospělým z rozdílných typů prostředí. Pozornost věnujeme současně člověku a jeho přirozenému prostředí. Zaměříme se na postupy a jak Bakošová (2008, s. 58) dodává na formu pomoci a kompenzaci nedostatků směřující ke kvalitě života člověka i k přeměně celé společnosti.

Sociálně pedagogická pomoc rodině podle Bakošové (2008, s. 110 - 111) spočívá:

- v rozvoji sociálně pedagogické teorie rodinného prostředí a výchovy.
- ve vzdělávání sociálních pedagogů pro poradenství s funkčním a dysfunkčním rodinám.
- v osvětě prostřednictvím masově komunikačních prostředků a uspořádáním vzdělávacích kurzů o rodičovské výchově.
- v terénní práci s rodinami se zaměřením na výchovu dětí a řešení výchovných situací v rodině i na participaci otců při výchově dětí.

Cílem sociální pedagogiky není provádět jednotlivé změny za ohroženého jedince či skupinu, ale jak uvádí Kraus (2008, s. 42) směřuje ke svépomoci, motivuje ke zlepšení sociálních podmínek, v nichž existuje. Je šancí před sociálním vyloučením ze společnosti. Ve větší míře vyhledáváme pomoc, až jsme v krizové situaci. Problémy v rodině se opakují z generace na generaci, převážně u mnohoproblémových rodin (Matoušek, 2005, s. 76). Je pak těžko pochopitelné pro tyto rodiny, že se pohybují na hranici ohrožení pro jejich jednotlivé členy. Právě sociální pedagogika má uplatnění všude tam, kde se projevují problémy sociálního charakteru, tudíž je i její snahou podle Krause, Poláčkové (2001, s. 113) odstranit či zmírnit následky ohrožujícího prostředí.

Podle Jedličky a Klímy (2004, s. 10) nepojednává o výchově a vzdělávání, ale pojí spíše s pomocí k výchově a podporou k učení se. Věnuje se rovněž podle Procházky (2012, s. 63) „vytváření preventivních opatření a realizaci takových zásahů do výchovy a socializaci jedince, které by se systematicky věnovaly především ohroženým a sociálně znevýhodněným skupinám“. Jde tedy především o komplexní pomoc ve výchově a celoživotním vzdělávání směřující k soběstačnosti prostřednictvím preventivních

programů. O uplatnění prevence v rámci sociální pedagogiky hovoří řada odborníků např. Wroczyński (1968), Bergemann (1990), Bakošová (2005), Határ (2007), Kraus (2008) atd. I Hämäläinen (in Šandorová, Faltová, 2015, s. 57) vidí pozitivně sociálně pedagogické činnosti v rámci prevence sociální exkluze a to zejména u jedinců, kteří postrádají nedostatečné propojení přirozených sociálních vazeb vycházejících z rodin z nedostatečně plnicích rodinných funkcí. Spatřujeme, že sociální pedagogika má široké uplatnění v oblastech prevence.

3.1 Prevence při řešení sociálně nepříznivé situace rodiny

Prevence představuje soustavu opatření, jejich hlavním úkolem je předejít nežádoucímu jevu. Aktivitu ovlivňující průběh socializace a sociální integrace představují Janoušková, Nedělníková (2008, s. 41) jako sociální prevenci, která se dále zaměřuje na změnu nepříznivých společenských i ekonomických podmínek. Autorky poznamenávají, že efektivita sociální prevence je obtížně měřitelná.

Labuťová, Novotná, Peřinová (2015, s. 13) vidí i přesto preventivní práci s rodinou jako významný prvek při řešení problematiky sociálního vyloučení. Poukazují na praxi i na výzkumy, z nichž je patrné, že na rodičích záleží na prvním místě. Podle Bechyňové, Konvičkové (2008, s. 103) dodáme, že to, jak je prevence účinná v zanedbávání péče o dítě, obvykle záleží na tom, v jaké etapě rodičovství a v jakém věku dítěte se podaří navázat spolupráci s rodinou a zajistit jí podporu. Za nejefektivnější je považována podpora před narozením dítěte a v jeho raném věku. Labuťová, Novotná, Peřinová (2015, s. 13) přidává i předškolní věk, kdy dochází k rozvoji psychomotorických dovedností ke zvládnutí školní docházky, ale i k rozvoji emočních a sociálních aspektů, které ovlivňují komunikační dovednosti, osvojení běžného režimu dne, nastavení hranic ve výchově a hygienických návyků, což vše má dopad na to, jak bude dítě zařazeno v kolektivu svých vrstevníků.

Matoušek (2005, s. 37) rozděluje preventivní programy na dva druhy. Primární prevence je zaměřena na rodiče, kteří se nikdy nedopustili špatného zacházení s dítětem a sekundární prevence je zaměřena na rodiče, u kterých je možné dedukovat zvýšené riziko špatné péče o děti.

V současnosti preventivní služby podporují rodiny s dětmi vhodnými sociálně pedagogickými nástroji, jak uvádí Pavlíčková (2017, s. 95), aktivitami, které pozitivně korespondují s moderními trendy respektu k potřebám rodin a jejich práv, zároveň zdůrazňuje individualizaci přístupu.

Stále více se v ČR rozvíjí rodinná politika na služby, které podporují ohrožené děti a jejich rodiny. Snahou je, aby dítě mohlo zůstat v biologické rodině. Opatření směřující k rozvoji rodičovských kompetencí předkládá i Národní strategie ochrany práv dětí – právo na dětství (MPSV, 2012, s. 13 - 15), která směřuje k podpoře vzniku komunitních služeb. Vytvořená síť komplexních služeb pro rodiny s dětmi by měla být na bázi multidisciplinární spolupráce (sociální, zdravotní i vzdělávací oblast).

Posilování a osvojování rodičovských kompetencí je spojeno i s úsilím vlády ČR v rámci Národní koncepce podpory rodiny s dětmi, která má směřovat k informovanosti, vzdělávání organizací neziskového sektoru a také jejich dotační podpoře a dalšímu rozvoji (MPSV, 2008, s. 21).

Sociální pracovník podle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí vyhledává ohrožené rodiny, dbá na dodržování a ochranu práv dítěte a spolupracuje s takovými rodinami, které se ocitly v krizové situaci. **Orgán sociálně právní ochrany dítěte** (dále jen OSPOD) spolupracuje s dalšími organizacemi, které by nepříznivou sociální situaci pomohly rodině řešit. Na podporu ohrožených dětí a rodin je zaměřený projekt MPSV, který je realizován od 1. 1. 2016 – 30. 6. 2019 a navazuje na projekt Systémová podpora procesů transformace systému péče o ohrožené děti a rodiny. Podpora lokálního síťování je ve vybraných pracovištích OSPOD. Cílem tzv. lokálního síťáře je zajistit podporu a spolupráci služeb na místní úrovni, případně jejich rozvoj (Kotalová, 2017, s. 11). Možnost zlepšení situací rodin je i ve vzájemné komunikaci a informovanosti mezi službami.

Jak ale ukazuje mimo jiné i zahraniční praxe, „právě týmová práce je nejefektivnějším řešením,“ uvedla ministryně práce a sociálních věcí Marksová. Síťování služeb je podle jejích slov primárně úkolem OSPOD, které ale často nemají dostatečné kapacity a také se nezaměřují na děti, které zatím nespádají do kategorie ohrožených (Habáň, 2017).

Mezi preventivní aktivitu při vyhledávání a kontaktování rodin, kterým by mohla podpora organizace pomoci tomu předejít, patří depistáž. Labuťová, Novotná, Peřinová (2015, s. 20), podtrhuje tvrzení z výzkumu Agentury pro sociální začleňování, že v případě

OSPOD se nejedná převážně o depistáž preventivní, setkává se s rodinou, až je nevyhnutelné řešit problém. Závisí to rovněž na faktu, zda pracovníci OSPOD spolupracují s dalšími neziskovými organizacemi.

Služby sociální prevence podle § 53 v zákoně o sociálních službách 108/2006 napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob. Cílem těchto služeb je napomáhat osobám zvládnout jejich nepříznivou sociální situaci a tím chránit společnost před vznikem a dalším rozšiřováním nežádoucích jevů. Pavlíčková (2017, s. 94) hovoří o fúzi mezi „sociálním“ a „prevencí“, kde je původ potřeby pomáhat jednotlivcům nebo rodinám překonávat jejich nepříznivou sociální situaci a tím i chránit společnost před šířením dalších nežádoucích jevů. Sociální služby nejsou tedy řešením tíživé situace, ale nevyhnutelným předpokladem ji řešit. Toto řešení se pak odehrává v návazných oblastech, jako je např. zaměstnanost, oddlužení, vzdělání apod.

V časném podchycení problému v rodině lze předejít sociální inkluzi či odebrání dítěte od rodiny. Mezi službami sociální prevence, které se zabývají podporou rodin, jsou sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi a AD.

Podle zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. § 65 **sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi** (dále jen SAS) poskytují sociální služby v terénu, popřípadě ambulantně rodinám s dítětem, jehož vývoj je ohrožen dopadem dlouhodobě krizové sociální situace, kterou rodiče nedokáží překonat bez další pomoci. Podle zákona tato služba zajišťuje výchovné, vzdělávací a sociálně terapeutické i aktivizační činnosti. Dále pak zprostředkovávají kontakt se společenským prostředím, pomoc při uplatňování práv, opodstatněných zájmů a při vyřizování osobních záležitostí.

Azylové domy podle zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. § 57 poskytují pobytové služby na přechodnou dobu pro osoby, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Poskytují ubytování zpravidla nepřevyšující 1 rok a vytváří podmínky pro přípravu stravy. Pracovníci v AD pomáhají uživatelkám při uplatňování práv a oprávněných zájmů. Také jsou nápomocny při obstarávání osobních záležitostí. V základních činnostech azylového domu postrádáme v zákoně pomoc při zajištění výchovné, vzdělávací či aktivizační činnosti nebo sociálně terapeutické činnosti. Vyhláška č. 505/2006 Sb. § 22 podrobněji rozvádí základní činnosti z výše uvedeného zákona o další úkony. Oprávněné zájmy a osobní záležitosti uživatelů pomáhají pracovníci řešit prostřednictvím individuálních plánů a podporují je v aktivitách, které vedou

k sociálnímu začleňování. Jak uvádí Matoušek, Koláčková (2005, s. 48) cílem azylových domů je hledat řešení problémů uživatelů, ale také zajištění samostatného života do budoucna. Nevýhoda AD pro matky s dětmi se stále více projevuje v tom, že jen v minimálním počtu v ČR mají za cílovou skupinu celou rodinu. Ne každá matka, která je v AD je úplně sama na výchovu svých dětí a nástupem do sociální služby se rodina rozdělí. V takovém případě se její podpora pro rodinu jako poloviční práce.

3.2 Vzdělávací program v Domově pro matky s dětmi

Rabušicová (2002, s. 165) vidí existenci programů ve vzdělávání dospělých jako šanci získat potřebné zkušenosti a dovednosti, které si neosvojili v dětství nebo následně v průběhu dospívání. Dokument Evropské komise Memorandum o celoživotním učení (2000) hovoří o učení, které probíhá „v celé šíři života (lifewide)“. To popírá skutečnost, že v dospělosti se člověk nemůže měnit. Tento názor zastává i Beneš (2003, s. 119), že i když primární socializace je zásadní, nemusí být jedinou. Do protiváhy předkládáme názor podle Matouška (2005, s. 76), že mnohoproblémové rodiny nedokážou využít pomoc ani prostřednictvím existujících sociálních služeb. Diskutabilní je ovšem, jakým způsobem tyto členy rodiny motivujeme a jakým způsobem k nim přistupujeme.

Tvorba vzdělávacího programu je závislá na cílové skupině, pro kterou je program určen, na její potřebách. Pro uživatele azylového domu je východiskem stanovení cíle v jejich individuálních plánech. Zjištěním skutečnosti a požadovaného stavu vymezíme výkonnostní mezeru, kterou podle Prášilové (2006, s. 52) odstraníme vzdělávacím programem. Během vzdělávání uživatelů AD bereme v úvahu jejich rozdílné dosavadní schopnosti a dovednosti. Zahrnutí této skutečnosti a jejich následný rozvoj je motivuje ke změně, na což poukazuje i americká studie ke vzdělávání matek samoživitelek (Sprow, 2013, s. 215 - 235). Podle autorky této studie za relevantní považujeme zahrnutí do vzdělávání dospělých rovněž sociokulturní pohled na svět, který daná skupina vnímá. Jejich pochopení etnicity, sociálního statusu přispěje k efektivitě učení. Také holistický přístup programu přispívá k nabytí potřebných informací ve více oblastech, tudíž i k většímu sebevědomí a motivaci. Uživatelé vnímají zájem z druhé strany a cítí se jako rovnocenní partneři, kteří si vyjádří svůj názor. Tento přístup potvrzujeme výzkumem z domova pro matky s dětmi (Hudečková, 2015, s. 52), uživatelé mají důvěru k pracovníkovi, u kterého nevnímají pocit podceňování. Důležité je také mít právo volby

při rozhodování. Na doplnění přidáme výklad Adaira (2004, s. 149), pokud máme zájem získat z člověka co nejvíce, jednáme s ním jako s osobností. O to více to platí u lidí, kteří nejsou na takový způsob jednání zvyklí z dřívější doby. Často se dostávali do situací, kdy byli považováni za „outsidera“ skupiny. Taktéž Hladílek (2009, s. 146) považuje nezáměr o studijní a osobní podmínky cílové skupiny vzdělávacího programu za odraz podceňování a nadřazenosti lektorů, což má demotivující účinky.

„Neexistují univerzální všeléky pro motivování druhých. S každým člověkem je nutno zacházet jako s neopakovatelnou individualitou“ (Adair, 2004, s. 28).

3.2.1 Tematické oblasti ve vzdělávacím programu k rozvoji rodičovských kompetencí

Vzdělávací program pro rozvoj rodičovských kompetencí vychází z potřeb uživatelů azylového domu na základě jejich nepříznivé sociální situace, dále se odráží od povinnosti plnění rodičovských povinností, podle již zmíněného Občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., kdy rodič je zodpovědný za péči, zdraví, tělesný, citový rozumový i mravní vývoj dítěte. Uživatelky si společně se sociální pracovnící nastaví své cíle v individuálním plánu, které si pro lepší dosažitelnost rozdělí na jednotlivé dílčí kroky. Domluví se, jakým způsobem budou naplňovány a kdo jim v tom bude pomáhat. Podle zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. § 88 ods. f) jde o plánování průběhu poskytování sociální služby dle osobních cílů, potřeb a schopností cílové skupiny. Uživatel azylového domu řeší převážně více problémů najednou, nicméně pro lepší efektivitu je nutné stanovit pomocí sociálního pracovníka podle Špiláčkové, Nedomové (2014, s. 52) prioritní problém nebo maximálně tři, kterými se budou zabývat. Je to prevence před úbytkem sil či naprostou rezignací.

Sociální pracovník s uživatelkou nastaví, jakým způsobem budou jednotlivé kroky z individuálního plánu plněny. Pro větší zodpovědnost a navázání spolupráce je zvolen klíčový pracovník, který vyvolává větší důvěru při dosahování dílčích kroků, ale zároveň dodržuje profesionální přístup k uživateli.

Pracovníci dodržují zásady na ochranu základních lidských práv, podporují je k rozvoji jejich dosavadních schopností a dovedností. Nespolupracují na tom, co už uživatelky samy zvládnou a akceptují přirozené riziko uživatelky při rozhodování. Konečné rozhodnutí vždy spočívá na uživatelce, aby byla uplatněna autonomie člověka.

Během pobytu v azylovém domě mohou těhotné ženy a matky s dětmi navštěvovat programy, které jsou zaměřeny na rozvoj jejich rodičovských kompetencí, sociálních dovedností a posílení sebedůvěry. Programy jsou zaměřeny na čtyři oblasti: péče o dítě a o sebe, péče o domácnost, finanční hospodaření a seberozvoj matky.

Péče o sebe a dítě (viz příloha I)

- Zajistit základní péči o dítě i sebe
 - Zvládnout hygienu rodiny
 - Zabezpečit výživu rodiny
 - Zajistit zdravotní stav rodiny
 - Nastavit harmonogram dne
- Zajistit bezpečí rodiny
 - Zajistit bezpečnou domácnost pro děti
 - Zajistit jistotu pro dítě v pečující osobě
 - Zajistit si dostatečný příjem
 - Zajistit styk se širší rodinou
- Zajistit dítěti rozvoj
 - Naučit se komunikovat v rodině
 - Zvládnout emoční stránku
 - Zvládat výchovu dítěte (pochvala x trest)
 - Zajistit dítěti podněty
 - Zajistit školní docházku a komunikaci se školou
 - Zajistit volný čas dítěte

Péče o domácnost (viz příloha II)

- Zajistit základní péči o domácnost
 - Zajistit úklid v domácnosti
 - Zvládat udržet pořádek v domácnosti
- Naučit se vařit, péct
 - Zvládat připravit jídlo
 - Zajistit pravidelnou stravu
 - Zajistit jídlo na celý měsíc podle příjmů

Finanční gramotnost (viz příloha III)

- Naučit se hospodařit
 - Mít přehled nad svými příjmy a výdaji
 - Zvládat jednání na úřadech
 - Zvládat základy rodinného práva a právního minima
- Naučit se pracovat s PC
 - Zvládat základy na PC
 - Umět vyhledávat na internetu
 - Umět posílat přes elektronickou poštu

Seberozvoj matky

- Naučit se pracovním návykům
- Zvládat výtvarné techniky, ruční práce
- Zajistit odborné poradenství

Vzdělávací program je přizpůsoben individuálním potřebám uživatelů AD, jak Prášilová (2006, s. 17) poznamenává, musí navazovat na to, co už umí jedinec a vést ho k tomu, čeho by chtěl dosáhnout. Program je flexibilně upravován podle nepříznivé sociální situace uživatelské a její dětí.

Ke změně dochází hlavně prostřednictvím aktivit či úkolů mimo setkání a jak uvádí Špiláčková, Nedomová (2014, s. 27), setkání je prostor pro předání základů k těmto aktivitám. Podstatné je, aby si uživatelské na nové schopnosti a dovednosti zvykly a vzaly je za své. Příkladem můžeme uvést, když si matka s dítětem vyzkouší nějakou dobu pravidelně provádět činnosti k rozvoji jeho osobnosti a postupně se podpora pracovníka snižuje a matka je pak provádí zcela samostatně, činnosti se internalizují. Tato část osvojování si nových schopností a dovedností je považována při práci s uživatelským azylového domu za klíčovou. Je to předpoklad k postupnému osamocení a chrání klienta před závislostí na pomoci sociálních služeb. Tudíž za důležitý faktor při práci s uživatelským je i navázání kontaktů na osoby, organizace a nejrůznější instituce, které jsou dostupné v běžném životě a zároveň směřují ke snižování závislosti na sociální službě.

Při práci s uživatelským sociálních služeb pomáhají vytvořené standardy kvality sociálních služeb (dále jen SQSS) dodržovat jednotný postup pro všechny pracovníky. Jde o živý dokument, není to jen administrativní součást služby, ale působí jako transparentní chod

služby jak pro pracovníky, tak pro uživatele i extérní organizace či jednotlivce (MPSV, 2008, s. 6).

3.3 Význam hodnocení průběhu poskytování sociální služby ke vzdělávacímu programu

Jak je povinností poskytovatele sociálních služeb plánovat průběh poskytování sociální služby, tak je i jeho povinností podle zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. § 88 hodnotit průběh poskytování sociální služby.

Hodnocení neprovádíme pouze při dokončení celého procesu, ale jak Berg (2013, s. 110) uvádí, je stálým procesem a průběžné hodnocení zajistí zpětnou vazbu pro všechny zúčastněné osoby. Ke kvalitnějšímu hodnocení přispějeme tím, že osobní cíle, dílčí kroky budou srozumitelné, měřitelné, akceptovatelné, reálné a termínované.

Bicková (2011, s. 164) v celém procesu individuálního plánování vidí uživatele jako „aktivního hráče“. Při hodnocení je důležitým faktorem především jeho názor a pohled na danou činnost. Zjistíme, zda se s nastávajícími změnami uživatel AD ztotožnil, do jaké míry zvládá stanovené kroky a jak si osvojené činnosti internalizuje (Bicková, 2011, s. 160). Podle těchto skutečností může dojít ke změnám v rámci vzdělávacího programu. Je flexibilně upravován podle potřeb a stávající sociálně nepříznivé situace uživatele. Frekvence podpory se může postupně prodlužovat či naopak může být intenzivnější, v případě zjištění, že podpora není zcela dostačující.

Hodnocení průběhu poskytování sociální služby a osobních cílů poskytuje náhled pro uživatele, co se mu během pobytu v AD podařilo, jak mu vyhovuje přístup pracovníků a využití metod práce. Pro pracovníka je to impuls jakým směrem posunout uživatele k jeho stanoveným cílům, zda dosud využívané metody práce a postoj pracovníků jsou ku prospěchu uživatele i zároveň v souladu s cíli sociální služby.

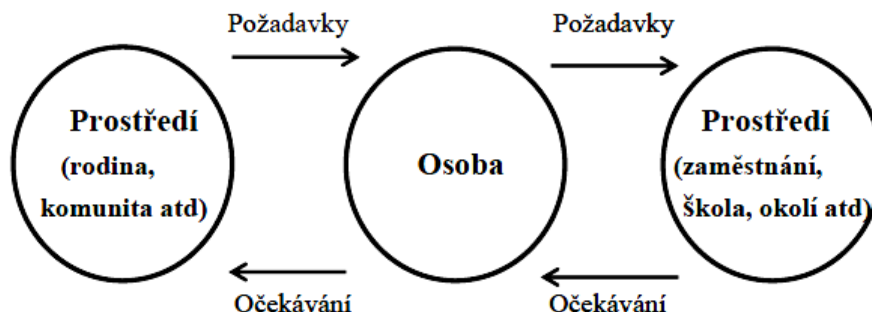
Prášilová (2006, s. 135) připisuje k hodnocení ještě další funkci a to motivační, zpětná vazba je předpokladem pro aktivní přístup k učení. Zájem ze strany pracovníka vyslechnout názor uživatele na danou věc zvyšuje důvěru mezi dotyčnými a zejména posiluje sebevědomí uživatele. Což je eminentní posun k samostatnosti směřující k zdravému sociálnímu fungování k životní situaci i po odchodu z AD.

3.4 Vztah sociálního fungování k životní situaci po odchodu z azylového domu

Životní situace je popisována jako souběh životních okolností, které jsou v daném okamžiku přítomny. Navrátil (2003, s. 87) se ve svém rozpracování koncepce sociálního fungování opírá o Bartlettovou, která v knize „The common base of social work practice“ (1970), vychází z předpokladu, že životní situace je značně ovlivněna nároky prostředí. Zároveň rozlišujeme dimenzi kompetence řešit problémy a nároku sociálního prostředí. Shrnutím pomocí Navrátila (2003, s. 87) sociální fungování je v rovnováze, pokud funguje vztah mezi požadavky prostředí a schopností člověka. Pokud je tato funkce narušena, rovnováha se rozkolísá a vzniká problém. Řada lidí se dokáže s těmito překážkami vyrovnat, ale ne každý má dostatek kompetencí k vyřešení problémů bez pomoci.

Pobyt matky s dětmi v AD může přispět k rozvoji jejich schopností a dovedností. Je ovšem otázkou, zda stanovený zpravidla nejdéle rok, je pro všechny uživatele dostatečný? Rozdíl mezi původní nepříznivou sociální situací a požadovaným stavem je u každé matky jiný, některé postačí několik měsíců, aby se odrazila od všech těch nežádoucích jevů, jiné během roku nedokážou převést svoji představu do skutečnosti a stěhují se do dalšího AD. Ne vždy je to důkaz o neaktivitě uživatelky k plnění osobních cílů, bariérou může být i zdravotní omezení matky a zažití nových kompetencí může být zdlouhavější proces. Je to přirozené, pokud se celý svůj dosavadní život přizpůsobuje určitému způsobu fungování, není v jejích možnostech se pak během několika měsíců změnit. Setkáváme se i se skupinou uživatelů, kteří tuto novou roli po odchodu z AD nezvládnou a vrací se zpět. Setkáváme se s pojmem „sociální turistika“. Ovšem tento druh cestování rodin po AD přináší dětem nestálost sociálních kontaktů s okolím a vrstevníky, zejména dětem školního věku, které jsou nuceny během školního roku i vícekrát změnit školu. Matky s dětmi se stěhují z jednoho AD do druhého. Marek, Strnad, Hotovcová (2012, s. 39) popisují syndrom návyku na ústavní péči, který má za následek sociální nefunkčnost. V běžném životě pak uživatelé postrádají určitý systém péče, který měli k dispozici během pobytu, jako např. dodržování domovního řádu a s ním nastavená určitá pravidla nebo neschopnost řešení vyskytujících se konfliktů bez podpory druhé osoby. Rieger (2009, s. 7) považuje přechod z institucionálního pobytu k běžnému životu za proces, na který je potřeba se připravit.

Kraus (2008, s. 103) potvrzuje vliv prostředí na rozvoj osobnosti, ale zároveň předkládá tvrzení, že rozvojem osobnosti dokáže člověk čelit negativním vlivům prostředí.

Obrázek 2: Vztah člověka a jeho prostředí - vzájemná očekávání (Navrátil, 2003, s. 88).

Do jaké míry se rozšířily kompetence rodiče postarat se o svou rodinu v běžném životě, ukáže i systém vyhodnocování práce s uživateli. Příkladem dobré praxe se pro některé matky osvědčuje navázání kontaktu na sociální službu sociálně aktivizační službu pro rodiny s dětmi ještě před odchodem z AD.

3.4.1 Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi jako pomoc při adaptaci v běžném životě

Jakmile matka s dětmi odchází z AD do běžného života, může se zdát, že mají svoje problémy vyřešeny, ale přechod a následná adaptace v přirozeném prostředí je další důležitý proces. Matky, které nejsou přesvědčeny, že by zvládly nejrůznější situace v běžném životě ještě zcela bez podpory, můžou navázat spolupráci se sociálně aktivizačními službami pro rodiny s dětmi. Nabízí se delší časový prostor na posílení a upevnění kompetencí matky, podpora oproti AD se omezí a postupně má šanci přenést zodpovědnost výrazně na její osobu.

Jak zmiňujeme v kapitole 3.1, jde o služby sociální prevence, jde o terénní, popřípadě ambulantní sociální službu.

V současné době je moderním trendem využívání terénních sociálních služeb při řešení sociálně nepříznivé sociální situace rodiny. Domácí prostředí podle Labuťové, Novotné, Peřinové (2015, s. 19) zajišťuje pro rodiny intimitu při řešení osobních témat a při spolupráci s rodinami je považováno za velmi efektivní prostředek pomoci.

Taky Pavlíčková (2017, s. 92 - 95) spatřuje podporu rodin a dětí vhodnými sociálně pedagogickými instrumenty v přirozeném prostředí za činnost, která pozitivně koresponduje přímo s právy a potřebami jedince či rodin. Dochází ke kontaktu s lidmi, kteří z různých důvodů nevyhledávají institucionální pomoc, nedokážou přijmout ani pomoc terénních pracovníků. Takový postoj se vyskytuje i po ročním pobytu v AD, kdy odcházející uživatelé nejsou nakloněni tomu, že by i nadále měl někdo zasahovat do jejich rodiny. Průběh procesu mezi končícím pobytem v AD a návratem do běžného života je prostor, zda a do jaké míry se vytvoří vztah s terénním pracovníkem se vzájemnou důvěrou a respektem. Takto založený vztah umožňuje rychlejší a komplexnější poznání rodiny, to pak dává pracovníkovi větší možnosti ovlivnit významné procesy při fungování rodiny. Rodina nevidí v pracovníkovi osobu, která by je omezovala, ale člověka, který jim ukáže směr či způsob jak danou situaci řešit. Pokud to tímto způsobem nefunguje, je podpora ze strany terénního pracovníka požadována za nepříjemné zasahování do rodiny.

K porovnání výhod a nevýhod terénní práce v přirozeném prostředí předkládáme tabulku 2 podle Janouškové, Nedělníkové (2008, s. 12 – 13).

Tabulka 2 – Výhody a nevýhody terénní práce Janouškové, Nedělníkové (2008, s. 12 – 13)

Výhody	Nevýhody
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Podpora jednotlivce, rodiny a komunity ➤ Důvěra díky přirozenému prostředí rodiny ➤ Vyčleněný čas jen pro danou rodinu ➤ Méně formální jednání ➤ Možnost navázání kontaktu s rodinou, která odmítá institucionální pomoc ➤ Kontakt s rodinou přímo v realitě, která je pro ně přirozená ➤ Spojitost k dalším dostupným službám ➤ Vyšší efektivita a účinnost u některých problémů a rodin ➤ Nižší finanční náklady na zázemí služby ➤ Možnost využití prevence 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hrozí vyšší riziko syndromu vyhoření ➤ Neochota rodiny spolupracovat ➤ Hrozba překročení profesionálního vztahu ➤ Ohrožená bezpečnost pracovníka k nemocem, prostředí apod. ➤ Špatná komunikace s institucemi ➤ Bariéra v technickém vybavení pracovníka ➤ Vytíženost pracovníků v terénu ➤ Snížená motivace k práci pro nepříznivé vlivy (počasí, vzdálenosti apod.) ➤ Nemožnost ovlivnit přípravu prostředí ➤ Neodlišit soukromí a pracovní aktivity v terénu

- Zachycení nepříznivé sociální situace včas pro snadnější řešení
- Okamžitá pomoc v krizi
- Zmapování okolí a snazší orientace, možnost získání důvěry v ní
- Lepší dostupnost rodiny
- Intenzivnější kontakt s rodinou
- Pocit bezpečí pro rodinu
- Možná anonymita rodiny
- Služba je bezplatná
- Střety zájmů – nedostatečná komunikace mezi organizacemi
- Vysoká samostatnost v krizových situacích

K výčtu výhod i nevýhod terénní práce podle Janouškové a Nedělníkové se přiklání i Pavlíčková (2017, s. 93). Upozorňuje jak na přednosti terénní práce, tak na její rizika a úskalí. Kritéria v obou sloupcích se můžou prohodit pod vlivem jiných okolností. Porovnáme-li však oba sloupce, výhody jsou zaměřené spíše ve prospěch rodiny a velký podíl nevýhod se naopak vztahuje na pracovníka. Tudíž terénní práce zahrnuje pro rodiny takový potenciál, který není možné využít na úřadech a jiných institucích. Na druhé straně klade vysoké nároky na etické chování pracovníků a jejich profesionalitu.

V zahraničí je terénní práce s rodinou v domácím prostředí považována za nejefektivnější v rámci prevence v ohrožených rodinách, jsou to programy „home visiting“, které jsou dále kombinovány svépomocnými a komunitními programy (Pemová. Ptáček, 2017, s. 151).

Navázání práce s uživateli z AD na terénní práci sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi se v odborné literatuře nevyskytuje. Během poskytování sociálních služeb musí ovšem být zabráněno duplicitě při řešení nepříznivé sociální situace uživatele. Sociální služby pro rodiny nepůsobí mezi sebou jako konkurence, ale efektivní vzájemnou komunikací můžou přispět k co nejefektivnější pomoci jednotlivci a celé rodině. Pomoci dětem a jejich rodičům je nejlepší zájem obou služeb.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

Výzkum byl započat v létě 2017, kdy probíhala příprava, při které jsme se rozhodovali nad tématem diplomové práce. Miovský (2006, s. 87) počátky každé výzkumné studie označuje jako ideový plán výzkumu. Zvažujeme záměr, co je potřeba prozkoumat a z jakého důvodu je výzkumný problém významný.

Klíčovým ukazatelem pro stanovení výzkumného problému je zjištění rodičovských kompetencí u bývalých uživatelů AD v jejich běžném životě. Během pobytu se provádí hodnocení průběhu poskytování sociální služby s uživateli, ale dosud se méně pozornosti věnovalo těmto lidem po jejich odchodu do běžného života. Také v odborné literatuře se tomuto tématu příliš nevěnuje pozornost. Většina výzkumů je zaměřena přímo na pobyt v AD a na způsob práce v těchto zařízeních. Zmapováním této skutečnosti sledujeme získat zpětnou vazbu na dlouhodobý přínos práce při poskytování sociální služby v AD.

Aplikace kvantitativní metody se při charakteru výzkumného problému a informantů jeví jako nevhodná. Tudíž metodologická část je prováděna kvalitativní metodou pomocí polostrukturovaných rozhovorů.

Kategorizujeme si cíl výzkumu, dílčí výzkumné otázky, dále pak zvolíme výzkumné metody a výzkumný vzorek s odůvodněním jeho výběru. Na závěr budou data zpracována a zjištěné výsledky vyhodnotíme a doporučíme pro praxi.

4.1 Cíl výzkumu

Pomocí výzkumného záměru chceme získat autentický pohled do problematiky bývalých uživatelek azylového domu, které odchází do běžného života a otázkou je proč tuto novou situaci po delší době nezvládnou a vrací se zpět do AD nebo dochází odnětí dítěte z péče matky.

Hlavním cílem je zjistit, jaké jsou rodičovské kompetence uživatelek AD po jejich odchodu do běžného života.

Díličními cíli výzkumu je zjistit základní péči o děti, jejich rozvoj, stabilitu domova, finanční gramotnost matky, využití pomoci spolupracujících organizací a jak ovlivnil pobyt v AD současný stav.

Formulací výzkumného problému pojmenujeme, čemu je studie věnována a jak Švaříček, Šed'ová (2007, s. 65) uvádí, jde o téma výzkumu v podobě oznamovací věty. Výzkumným problémem diplomové práce je zjistit jaké jsou rodičovské kompetence z pohledu matky po jejím odchodu z AD do běžného života.

Výzkumný problém popíšeme prostřednictvím následujících výzkumných dílčích otázek:

1. Jak zajišťují matky základní péči o dítě?
2. Jak zajišťují matky rozvoj dětí?
3. Jak matky zajišťují stabilitu domova?
4. Jaká je finanční gramotnost matky?
5. Jak využívají pomoc spolupracujících organizací?
6. Jak ovlivnil pobyt v azylovém domě současný stav rodiny?

Během výzkumu sledujeme, zda nám výzkumné dílčí otázky pomáhají popsat cíl výzkumu (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 64).

4.2 Charakteristika kvalitativního výzkumu

Kvalitativní přístup podle Švaříčka, Šed'ové (2007, s. 17) je proces, při kterém dochází ke zkoumání problémů a jevů přímo v autentickém prostředí, což nám umožňuje získat komplexní přehled v dané oblasti. Přínosem kvalitativního výzkumu je, že jsou jevy podloženy hlubokými daty i existencí specifického vztahu mezi informanty a výzkumníkem. Pomocí zvolené metody výzkumu předpokládáme rozkrýt, jak prožívají a vytvářejí sociální realitu bývalí uživatelé azylového domu, kterou budeme dále prezentovat.

Kvantitativní metodou bychom mohli získat rozdíl mezi výchozím stavem a současným, ale nezajistili bychom při zjišťování rodičovských kompetencí hloubkový popis reality, a jak uvádí Hendl (2005, s. 53) kvalitativním přístupem dosáhneme podrobnou komparaci stavů a nezůstáváme na jejich povrchu. Tuto přednost u kvalitativního výzkumu podtrhuje rovněž Švaříček, Šed'ová (2007, s. 23), neboť neomezuje zkoumanou realitu. Výzkumník získá nejen pohled na danou skutečnost, ale i to, jak informant přemýšlí o daném tématu a co ho k tomu vede.

Naopak nevýhodou kvalitativního výzkumu je, že sběr dat je závislý na ochotě informantů a na jejich potřebě sdílet podrobnosti ze svého soukromí (Hendl, 2005, s. 155). Je pak

na výzkumníkovi, aby zajistil informantům potřebnou anonymitu a vysvětlil jim požadovaný záměr výzkumu. Není snahou výzkumníka hodnocení informanta, zda něco dělá špatně nebo dobře. Jak uvádí Hendl (2005, s. 50), výzkumník vytváří především holistický obraz o výzkumném problému a informuje o názorech informantů na zkoumaný jev.

4.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor je konstruován záměrně, a jak uvádí Švaříček, Šed'ová (2007, s. 23) uzpůsobujeme jej na náš problém.

Charvát (in Hendl, 2007, s. 128) předkládá základní požadavky metody výběru výzkumného souboru v kvalitativním výzkumu.

Metoda výběru výzkumného vzorku:

- Není pevně předem dána, může docházet ke změnám, aby bylo dosaženo saturace dat, ale jakákoliv modifikace v průběhu realizace studie by měla být detailně zdokumentována a zdůvodněna.
- Měla by být podřízena cílům výzkumu, tak aby bylo dosaženo nasycení dat ke zkoumanému problému.

Před zvolením cíle výzkumu jsme se zaměřili na zajištění osob, které by splňovaly kritéria, a zároveň měly zájem participovat na výzkumu.

Pro výzkumnou studii byly záměrně vyhledávány matky s dětmi, které byly přijaty do AD a během pobytu si daly za cíl zvýšit svoje rodičovské kompetence v oblasti péče o dítě a o sebe, péče o domácnost, finančního hospodaření a také jejich seberozvoji. Dalším důležitým kritériem byla stanovena doba od odchodu z AD, minimální doba je 1 rok. Tato dvě kritéria by ovšem nepostačila k provedení studie. Po několika neúspěšných pokusech k navázání kontaktů na bývalé uživatelky AD, jsme se zaměřili cíleně na osoby, které jsou ochotny se zapojit do výzkumu. Tato podmínka podle Miovského (2006, s. 135) současně doplňuje jakákoliv další kritéria.

Postupně bylo osloveno 7 žen, s rozhovorem pro výzkum souhlasilo 5 z nich, zbývající 2 si to před domluvenou schůzkou rozmyslely. Při prvním kontaktu byly všechny informovány, k čemu získané informace budou použité, zároveň byly ubezpečeny, že bude zachována důvěrnost, což považují Švaříček, Šed'ová (2007, s. 45) za základní požadavek k ochraně informantů, aby nedošlo k jejich újmě. Pseudonymy jsou uvedeny jak na osoby, tak

na místa. O tomto postupu byly poučeny informantky před rozhovorem, aby během komunikace nedocházelo k zábránám k otevřenosti. Každá z nich byla seznámena s výzkumným problémem a okruhem otázek. Také jim byla předložena možnost odmítnout odpověď na otázku, která je jim nepříjemná nebo se k ní nechtějí vyjadřovat.

Tabulka 3 Základní údaje o informantkách.

informantka	počet dětí	nejvyšší ukončené vzdělání	zaměstnání	doba po odchodu z AD
Claudie	3	SOU	RD	12 měsíců
Ester	1	ZŠ	nezaměstnaná	14 měsíců
Barbora	5	ZŠ	RD	18 měsíců
Aneta	2	SOU	nezaměstnaná	15 měsíců
Dana	2	ZŠ	nezaměstnaná	36 měsíců

Kazuistika informantek a jejich individuální plán z AD:

Paní Claudie (C)

Informantka má čtyři děti, jedno dítě má v péči otec dítěte. V minulosti byla obětí domácího násilí, problémy řešila alkoholem. Po rozchodu s partnerem se s dětmi často stěhovala, během jednoho roku byl AD třetím bydlištěm. Paní Claudie si dala za cíl zvládnout péči o sebe a děti, o domácnost, zajistit finanční stránku rodiny a najít si následné bydlení.

Dílčí kroky v péči o dítě

- komunikace a hraní s dětmi
- odbourat cumel u 4 letého dítěte
- zvládat a odbourat záchvaty vzteku u dítěte
- zajistit zubního lékaře, periodické lékařské prohlídky
- zajistit ZŠ, volný čas dětí
- navázat kontakt s nejstarší dcerou

Dílčí kroky v péči o domácnost

- zajistit úklid v bytové jednotce
- naučit se nové recepty k vaření, pečení

Dílčí kroky při hospodaření

- vyřídit si dávky hmotné nouze
- mít přehled nad příjmy a výdaji
- ušetřit si na následné bydlení

Dílčí kroky v péči o sebe

- zvládat životní situace bez alkoholu

Dílčí kroky při hledání podnájmu

- mít peníze na kauci
- hledat si podnájmy

Během pobytu se paní Claudii podařilo zajistit zubaře, preventivní prohlídky u pediatra, zrušit návyk dítěte na cumlu, snížit vztekání dítěte, zajistit ZŠ, kroužek pro dítě, využívat volného času k rozvoji dětí - hry, návštěvy ZOO, hracího centra apod. Vyzkoušela si několik nových receptů, zvládla péči o domácnost, vycházela s příjmy během celého měsíce, ušetřit na následné bydlení se jí nepodařilo, následné bydlení zajistil přítel. Využila pomoc psychoterapeuta. Navázala spolupráci se SAS.

Paní Ester (E)

Informantka má jedno dítě, udržuje vztah s otcem dítěte. Byla na rodičovské dovolené. Dříve se léčila z drogové závislosti. Přestoupila z druhého AD, změna nebyla důsledkem ročního pobytu, ale chtěla přejít kvůli příbuzným. Průběh poskytování sociální služby měla paní Ester nastavený k cílům v péči o dítě a sebe, o domácnost a finanční hospodaření a nalezení následného bydlení.

Dílčí kroky v péči o dítě

- komunikace s dítětem
- zajistit logopedii, zubaře
- zvládat klidný přístup ve výchově dítěte
- zajistit rozvoj dítěte
- zajistit MŠ pro dítě

Dílčí kroky v péči o domácnost

- naučit se nové recepty – vaření, pečení
- zajistit si vybavení domácnosti

Dílčí kroky při hospodaření

- naučit se plánovat na další měsíc
- ušetřit si na následné bydlení

Dílčí kroky v péči o sebe

- vyzkoušet si činnosti k relaxaci
- navštěvovat pravidelně K- centrum

Dílčí kroky při hledání podnájmu

- mít peníze na kauci
- hledat si podnájmy

Během pobytu paní Ester zajistila MŠ pro dítě, logopeda, volný čas trávila společně s partnerem a dítětem na akcích mimo AD, v dětském hracím centru, začala více komunikovat s dítětem, využívala společenských her pro děti a programů pro děti v AD. Nepodařilo se jí zajistit zubaře, činnosti k relaxaci neměla potřebu využívat. Začala si uvědomovat používání trestů a utěšování dítěte v jednom okamžiku. Našetřila si na kauci k následnému bydlení, zajistila si část vybavení do domácnosti, pravidelně navštěvovala K – centrum. Před koncem pobytu navázala spolupráci se SAS. Z AD se odstěhovala společně s přítelem do pronajatého bytu.

Paní Barbora (B)

Informantka má 5 dětí, udržuje vztah s otcem dvou dětí. Je na rodičovské dovolené. V AD byla 2x, současně přechází z bytu od rodičů, kde není prostor pro dvě rodiny. Průběh poskytování sociální služby měla paní Barbora sestavený k cílům v péči o dítě a sebe, o domácnost a finanční hospodaření a najít si následné bydlení.

Dílčí kroky v péči o dítě

- zvládat klidný přístup k dětem
- zvládat komunikaci s dětmi
- zajistit volný čas dětí
- zajistit pravidelnou docházku dětí do MŠ

Dílčí kroky v péči o domácnost

- naučit se nové recepty

Dílčí kroky při hospodaření

- vyřídit si dávky hmotné nouze
- mít přehled nad příjmy a výdaji
- ušetřit si na následné bydlení
- splácet dluhy

Dílčí kroky v péči o sebe

- naučit se techniky k relaxaci
- nastavit si harmonogram dne

Dílčí kroky při hledání podnájmu

- mít peníze na kauci
- hledat si podnájmy

Během pobytu paní Barbora využívala psychoterapii, rozvrhla si den, aby měla čas na děti, domácí práce a odpočinek, začala navštěvovat programy pro děti, následně docházela na akce mimo AD, zajistila pravidelnou docházku dětí do MŠ, začala si s dětmi hrát pexeso a jiné společenské hry. Při komunikaci si uvědomovala hlasitý a vulgární projev. Během pobytu si nastavila splátkový kalendář na dluhy, které začala splácet. Vedla si finanční deník, peníze na kauci se jí nepodařilo ušetřit. Odstěhovala se do pronájmu, který jí pomohl zaplatit přítel. Do pronájmu šla jen s dětmi.

Paní Aneta (A)

Informantka má dvě děti, během pobytu byla na rodičovské dovolené. Přešla z AD, kde jí končil pobyt po roce. Svoji dřívější drogovou závislost řešila ambulantně. Průběh poskytování sociální služby si nastavila na péči o děti, sebe, finanční hospodaření a najít si následné bydlení.

Dílčí kroky v péči o dítě

- zvládat přípravu dítěte do školy
- zvládat klidný přístup k dětem
- zajistit dětem volný čas
- navštěvovat programy pro děti v azylovém domě

Dílčí kroky v péči o domácnost

- zajistit si vybavení domácnosti
- naučit se nové recepty na vaření, pečení

Dílčí kroky při hospodaření

- řešit dluhy – exekuci
- naučit si udělat měsíční rozpočet a naplánovat další měsíc
- ušetřit si na následné bydlení

Dílčí kroky v péči o sebe

- spolupracovat s K - centrem
- sestavit si životopis
- hledat si práci
- naučit se techniky k relaxaci

Dílčí kroky při hledání podnájmu

- mít peníze na kauci
- zažádat si na nadaci
- hledat si podnájmy

V průběhu pobytu si vyzkoušela přípravu dítěte do školy s podporou pracovníka, později samostatně, ve volném čase s dětmi využívala programů pro děti, zejména zaměřené na výtvarné činnosti, využívala s dětmi akcí mimo azylový dům. V průběhu pobytu si začala doplňovat vybavení domácnosti. Naučila se nové recepty, převážně k pečení moučníků. Dřívější drogovou závislost zvládala, spolupráce s K - centrem byla ukončena. Dluhy začala řešit pomocí Poradny. Zapojovala se do výzdoby v azylovém domě – sázení květin, výroba svíček apod. Životopis si sestavila, práci si během pobytu nenašla. Zdokonalovala se při finanční gramotnosti, podařilo se jí ušetřit finanční část na pronájem bytu, další podíl měla schválené nadace, našla si byt k pronajmutí.

Paní Dana (D)

Paní Dana přišla s dětmi do AD z ubytovny. V AD nikdy nebyla, u rodičů nejsou vhodné podmínky pro výchovu dvou dětí. První dítě před pobytom na ubytovně měla převážně její matka. Průběh poskytování sociální služby si nastavila na péči o děti, sebe, finanční hospodaření a najít si následné bydlení.

Dílčí kroky v péči o dítě

- zvládat základní péči o děti
- umět si hrát s dětmi
- navštěvovat programy pro děti v AD

Dílčí kroky v péči o domácnost

- zajistit si vybavení domácnosti
- naučit se nové recepty na vaření, pečení
- umět si naplánovat jídelníček

Dílčí kroky při hospodaření

- splácet dluhy
- mít přehled nad výdaji a příjmy
- plánovat peníze na další měsíc
- ušetřit si na následné bydlení

Dílčí kroky v péči o sebe

- naučit se šít

Dílčí kroky při hledání podnájmu

- mít splacený dluh u města
- hledat si podnájmy

Během pobytu si začala plánovat nákupy podle rodinného rozpočtu, vedla si finanční deník, plánovala si výdaje na celý měsíc, naučila se vařit a péct, tak aby měla zajištěnou stravu pro děti na celý den, splatila si dluhy u města. Během pobytu se učila šít, což využila k pořízení doplňků do domácnosti. Zapojovala se do programů v AD, navštěvovala s dětma akce mimo AD. Získala sociální byt od města.

4.4 Metoda polostrukturovaného rozhovoru

Pro tento výzkum byl polostrukturovaný rozhovor nástrojem pro získávání dat. Patří mezi nejrozšířenější metodu v kvalitativním výzkumu. Účelem „*je získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu*“ (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 23). Dílčí výzkumné otázky mohou být návodem pro daný rozhovor, a jak uvádí Hendl (2007, s. 174) je na výzkumníkovi v jakém pořadí otázky klade, přizpůsobuje je podle dané situace, aby rozhovor pro informanta byl přirozený. Ovšem je potřeba dbát na udržení záměru rozhovoru. Miovský (2006, s. 160) hovoří o jádru interviewu, má namysli minimum otázek, které má výzkumník připravené. Pak na výzkumníkovi záleží, aby dokázal flexibilně reagovat a toto jádro doplňoval dalšími otázkami, které nám zajistí kontextuálně

vázané informace. Ke každému rozhovoru přistupujeme individuálně podle komunikačních schopností informanta. Právě doplňující otázky nám zajišťují data, která nás zajímají v rámci výzkumu. Použití těchto otázek se osvědčilo během rozhovorů, neboť informantky se odkláněly od tématu nebo odpovídaly velmi krátce.

Miovský (2006, 156), ale také Švaříček, Šed'ová (2007, s. 161) se přiklání k názoru, že nelze provádět kvalitní rozhovor bez pozorování. Empatie tazatele motivuje informanta a je jedním z nástrojů pro důvěrnější vztah pro získávání hlubších a tím bohatších validních dat.

Naopak mezi nevýhody polostrukturovaného rozhovoru se řadí podle Dismana (2000, s. 314) zaznamenávání dat, což může být bariéra v přirozeném rozhovoru mezi informantem a tazatelem. Rizika a pochybnosti při získávání dat minimalizujeme, pokud se na rozhovor připravíme.

4.4.1 Přípravná fáze rozhovoru

Švaříček, Šed'ová (2007, s. 161) upozorňují na možnou hrozbu získání nekvalitních dat, pokud se na rozhovor nepřipravíme. Za prioritu považujeme, že tazatel pracuje v AD a tím se i podílí na rozvoji rodičovských kompetencí. Teoretické znalosti jsme získali při zpracování teoretické části diplomové práce. Dále pak příprava rozhovoru vede k tomu, že tazatel má vytvořené otázky vycházející z hlavního cíle a dílčích cílů (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 162).

Při aplikaci získaných rodičovských kompetencí během pobytu matky v AD jsme si mohli vyzkoušet rozhovory se dvěma informantkami. Z těchto rozhovorů byly opatřeny poznámky. Ze záznamů vyplynulo, že je nutné některé otázky lépe specifikovat a více se zaměřit na doplňující otázky. Během rozhovoru nemůžeme spoléhat na to, že nás napadnou vždy správné otázky. Zejména první dvě otázky byly pro informantky příliš obecné.

1. Jak zajišťujete základní péči o dítě?
 - Hygiena, úklid domácnosti
 - Pravidelné lékařské prohlídky (pediatr, stomatolog)
 - Výživa dětí (vaření)
2. Jak zajišťujete rozvoj dětí?
 - Školní docházka dětí, komunikace se školou
 - Příprava dětí do školy

- Trávení volného času dětí a rodiny
 - Přístup ve výchově
3. Jak zajišťujete stabilitu domova?
 4. Jak finančně hospodaříte?
 - Plánování příjmů, výdajů
 - Zaměstnání
 - Vybavení domácnosti
 5. Využíváte pomoc spolupracujících organizací?
 6. Jak ovlivnil pobyt v azylovém domě Váš současný stav?

Otázky byly podle odpovědí informantek v procesu získávání dat upravovány a doplňovány, aby rozhovor působil přirozeně, a přitom byla nasycena data k výzkumu.

4.5 Průběh sběru dat

Po přípravné fázi jsme zahájili realizaci sběru dat. Na základě předcházející dohody mezi tazatelem a informantkou byl upřesněn termín a místo uskutečnění rozhovoru, volba byla ponechána na každé informantce. Ukázalo se jako pozitivní krok, že bylo osloveno více osob, dvě matky si to před realizací rozhovoru rozmyslely a neměly zájem dále participovat na výzkumu.

Dva rozhovory se uskutečnily v domácím prostředí informantky a tři v AD, kde byly dříve ubytovány. Před každým rozhovorem byly informantky obeznámeny s tématem a možnými otázkami, na které budou dotazovány a k čemu bude rozhovor sloužit. Dále byly informovány, pokud jim některá otázka nebude příjemná, je možné ji nezodpovědět. Byly předem požádány o souhlas s nahráváním na diktafon, což všechny potvrdily, a ještě jednou zopakovaly v úvodu rozhovoru. Tazatel vysvětlil, proč je použit nahrávací přístroj k zaznamenávání rozhovoru. Byly ujistěny, že rozhovor je anonymní a po přepisu dat bude smazán. K ochraně informantek a taky k odbourání nejistoty při vyslovení jmen osob, obcí či organizací, bylo vysvětleno, že bude použita při přepisu rozhovoru technika anonymizace dat. Švaříček, Šedřová (2007, s. 183) uvádějí, že reálná jména jsou nahrazena pseudonymy.

Neméně důležitá informace pro informantky byla předpokládaná délka rozhovoru, maximální délka cca 60 min. Tento ukazatel byl směrodatný pro zvolený čas kvůli dětem, s výjimkou jednoho rozhovoru byly přítomny děti, což pak odvádělo pozornost k jejich potřebám a rozhovory byly v průběhu přerušovány, což ale nevedlo k narušení získávání dat.

Všechny informantky působily vstřícně, nebály se mluvit o soukromí. Setkání bylo pozitivně hodnoceno jak ze strany tazatele, tak informantek, měly potřebu sdílet současnou situaci, jak jejich úspěchy, tak i problémy, potěšil je zájem ze strany tazatele.

4.6 Způsob zpracování dat

Získaný textový materiál byl podroben komentované transkripci, kde podle Hendla (2005, s. 209) jsme použili zvláštní znaky, abychom eliminovali redukci dat.

Analyzovaný text byl zpracován technikou otevřeného kódování podle Švaříčka, Šed'ové (2007, s. 211 - 214), kdy údaje byly rozebrány, konceptualizovány a sestaveny novým způsobem. Nejdříve jsme transkripci rozdělili na jednotky, kdy jednotkou byla zvolena věta. Jednotka je označena začátečním písmenem jména informantky a postupným číslem věty. Dalším textovým fragmentem ve vztahu k výzkumným otázkám byly vytvořeny kódy. Takto připravený seznam kódů jsme seskupili do kategorií. Pro lepší orientaci jsme jednotlivé kategorie označili barevně. Švaříček, Šed'ová (2007, s. 221) označuje jako systematickou práci, ale také doplňují, že kategorie vytváříme intuitivně již v průběhu kódování. Tato část zpracování výzkumu je velmi náročná a variabilní, je závislá na rozhodnutí výzkumníka, každý může mít jiný pohled, tudíž při použití stejné metody kódování na stejné transkripci, ale dva různí výzkumníci vytvoří jiné kódy i kategorie. Prostřednictvím popsané techniky výzkumu jsme dosáhli jemnějšího obrazu požadovaného tématu. Přes individualizmus poskytnutých dat jsme našli nejen odlišnosti, ale i shody v jednotlivých kategoriích. V rámci empirické části vzniklo 9 kategorií s kódy, které uvádíme v tabulce 4. V příloze (viz Příloha V) uvádíme vedle kategorií s kódy i jednotky, podle kterých se můžeme lépe zorientovat v transkripci.

4.6.1 Seznam kategorií s kódy

Tabulka 4 Přehled kategorií s kódy.

KATEGORIE	KÓDY
ZDRAVOTNÍ PÉČE DĚTÍ	zubař, péče o zuby, prohlídky, pediatr – očkování
ZAJIŠTĚNÍ STRAVY RODINY	vaření, příprava, pečení, stolování
ZAJIŠTĚNÍ VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ	docházka, učení, příprava do školy, informace ze školy, placené akce ve škole
VOLNÝ ČAS RODINY	kroužek, společné chvíle, samostatné hraní, organizování volného času, návštěvy, výlety – dovolená, úklid
VÝCHOVA V RODINĚ	původní rodina, klid x křik, přístup rodiče- dítěte, (ne)povzbuzení, pomoc při péči, obhajoba dobré péče, komunikace
STABILITA DOMOVA	(ne)jsem sama, nový člen, spokojenost, ohrožení, stálost,
FINANČNÍ GRAMOTNOST	placení nájmu, příjmy a výdaje, plánování, finanční rezerva, zaměstnání, (ne)výhody, půjčky – dluhy – exekuce, vybavení,
VYUŽITÍ ODBORNÉ POMOCI	OSPOD, SAS, sociální služby
ZMĚNY PO POBYTU V AZYLOVÉM DOMĚ	uvědomění, pracovník AD, nové činnosti, motivace

5 INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT

V této kapitole provedeme deskripci a interpretaci kódů, které jsou součástí jednotlivých kategorií. Švaříček, Šed'ová (2007, s. 226 - 227) nazývá tento následný postup na otevřené kódování technikou „vyložení karet“. Použijeme všechny námi zvolené kategorie, protože jsou všechny spjaté s výzkumnými otázkami.

1. kategorie: Zdravotní péče dětí

Tato kategorie vypovídá o tom, jak mají matky zajištěnou zdravotní péči o děti. Kategorie zdravotní péče dětí je podmíněna těmito kódy: zubař, péče o zuby, prohlídky, pediatr – očkování.

Rodiče zodpovídají za pravidelné preventivní prohlídky podle vyhlášky č. 70/2012 Sb., povinnost se vztahuje i na zajištění povinného očkování dětí podle vyhlášky č. 537/2006 Sb. o očkování proti infekčním nemocem. Tato povinnost se odráží i na výpovědi informantek, u všech je zajištění pediatra pro děti samozřejmostí. To se vztahuje i na povinné očkování, aniž by byla položena otázka přímo týkající se očkování, bylo tato oblast spojena s dětským lékařem a zdravotní péčí dětí. „*Jo, máme tady všechny doktory, teď jsme tam byli pořád, ale jinak nám zavolá, když něco.*“ (A7) „*Tady není, jezdíme ke stejnému, teďka jsme tam byli nedávno s D. na očkování. Zrovna prohlídla i malého, když jsem ho měla s sebou, takže všechno očkování splněno, rostou, tak jak mají, takže je všechno v pořádku. (.)*“ (C52 – C53)

Paní Barbora si je vědoma, že má problémy s používáním telefonu, tak možnou překážku ve spojení s pediatrem řeší jiným způsobem. „*Chodím k doktorce K., nahlásila jsem novou adresu, chodí mi sem pozvánky, telefon jsem radši nedávala, není jistota, že se mi dovolá.*“ (B20)

Opakem je péče o zuby dětí. Vyhláška č. 70/2012 Sb. §6 určuje preventivní zubní prohlídky u dětí od jednoho roku a to 2 x ročně, ale není k dispozici stomatolog, který by připomínal prohlídky či jiná osoba, která by požadovala po matce tuto péči. Objevuje se fakt, že matka s dítětem v 5 letech neabsolvovala žádnou zubní prohlídku. „*Co jsem se dívala, tak přes facebook, všechno obsazené, malý ještě nebyl na prohlídce.*“ (E4) „*U zubaře s K. jsem nebyla, co on by tam dělal, on by ho myslím i pokousal (smích), s P. jsme musely jít, bolel ju zub.*“ (D19) „*Ani nevím, jestli nás ještě vezne.*“ (smích) (D18)

Preventivní prohlídky jsou nahrazovány návštěvami s akutními bolestivými případy, kdy může dojít k obavám z možného přijetí zubaře. Ovlivněno je to i tím, že pro matku není běžné chodit k zubaři. „*No ani ne, já se bojím zubaře, nechodím tam.*“ (D20)

Paní Claudie se objednala k zubaři během pobytu v AD a preventivní prohlídky nadále dodržuje. „*Ano, to je ta samá, a je dobře, že jsme tam začali chodit. Hned L. vyvrtala jeden zub bez upozornění. (‘) Ted’ka jsme tam byli v únoru, taky na pravidelné prohlídce, kdy jí vyvrtala dva a jeden vytrhla, to se s ní vůbec nemazala.*“ (smích) (C25 – C27)

Paní Aneta se preventivní prohlídky snaží dodržovat, důvodem je její dřívější nedbalost.

„*Dřív jsem to zanedbala, tak s holkami chodím každý rok.*“ (A10) Její chování může být ovlivněno dřívější situací, na kterou vzpomíná během rozhovoru. „*Dřív jsem o tom tak nepřemýšlela. Hlavně jsem měla jiné záliby.*(k)“ (A56 – A57)

Obdobná situace je i při hygieně, ranní a večerní mytí je považováno za běžnou věc, čištění zubů je podle situace a podle přístupu matky. „*Umýt jo, ale těm zubům moc nedají.*“ (smích) (C30) „*No jak kdy, když ráno nestíháme, tak ne, ale ve školce si čistí zuby.*“ (B24)

„*Ted’ když nechodí do školky, máme na to čas, tak to jo, ale když spěcháme do školky, tak to fňuká a nechce se mu.*“ (E9) „*Ta tomu moc nedá, ale musí.*“ (‘) (A13)

Shrnutí 1. kategorie: Zdravotní péče dětí

Základní zdravotní péči o děti matky dodržují, pomáhají jim v tom pediatři, kteří je na preventivní prohlídky upozorní. Zubní péče není považována za povinnost, tudíž i preventivní prohlídky u stomatologa matky nedodržují nebo je neřeší ihned. Při změně bydliště je vyhledání pediatra samozřejmostí, ale přihlášení k stomatologovi je obtížnější i z důvodu nedostatku v ČR stomatologických ordinací všeobecně. Péče o chrup je více zanedbávána než běžná hygiena.

2. kategorie: Zajištění stravy rodiny

Další kategorie se vyznačuje těmito kódy: zajištění jídla, příprava vaření, pečení, stolování. Zabezpečení jídla je základní fyziologická potřeba. Z dat je patrné, že s přípravou jídla pro svoji rodinu informantky nemají potíže.

„*Tak vždycky něco mám navařené, ale není to nějaké velké vyvařování. (smích) Děcka toho tolik nesní. I takové ty rychlovky.*“ (A35 – A37) „*Vařím každý den, nic nám nezbyde, ale spíš nějaké omáčky, děckám to chutná a zas to tolik nestojí. Musím vařit tak, abych vyšla s penězama. Hotovky ve městě nekupuji, je to všechno smažené a přepálené. Lepší je,*

když něco uvařím. No, ale někdy párek v rohlíku jim koupím, ale není to tak často.“ (B56 – B60) *„Musím vařit každý den, přítel jezdí domů na oběd a L. nechodí ve škole na oběd. Mají rádi i buchty. Dělán i kynuté, jak jsem si vyzkoušela v azylu. Všechno možné, jsem zvyklá vařit i z mála.*“ (C62 – C65) *„Mám pro nás navařené každý den, a když to zbyde, tak to máme i na druhý den.*“ (D47) *„Vařím (‘), on si bere teplé jídlo i do práce.*“ (E40)

Příprava jídla se odvíjí od rozpočtu domácnosti, mají spočítané, že jim vychází levněji uvařit jídlo než kupovat ve stáncích. *„Nějaké ty hranolky to nechcu kupovat děčkám, je to k ničemu, stojí to kolik peněz.(‘)“* (D50) *„Ne úplně tak, že bych si to psala, jak u vás kolikrát, (-), ale tak nějak si to už rozmyslím, co bych mohla vařit.*“ (B61)

Do přípravy jídla zapojují matky i děti. *Perníky jsem pekla na vánoce i s děčkama.* (E54)

Pro stolování v rodinách většinou nefungují žádná pravidla, převážně se stravují odděleně. U stolu nesedí společně ani matka s dětmi. *„U oběda o víkendu, ale to dám děčkám a já si pak sednu v klidu a pojím.“* (B96) *„Stejně bývalý nikdy s námi nebyl u jednoho stolu. Hmm“* (D38) *„Když je můj doma, tak si pojí u televize, ale i malý musí mít zapnutou televizi, jinak by se v tom jen porýpal.“* (E61) Překážkou může být i nedostatečné vybavení pro všechny členy domácnosti. *„No, máme jen 4 židle, malého mám zatím na klíně, když se sejdem všichni u oběda.“* (C46)

Shrnutí 2. kategorie: Zajištění stravy rodiny

Matky pro svoje rodiny vaří pravidelně, skladbu potravin přizpůsobují rozpočtu rodiny. Společné stolování nepovažují zcela za rodinný rituál a potřebu společného setkávání.

3. kategorie: Zajištění vzdělávání dětí

Při tvoření této kategorie vycházíme z kódů: docházka, učení, příprava do školy, informace ze školy a placené akce ve škole. Analýzou těchto kódů zjistíme, jak matky rozvíjí své děti a v tomto případě jde o institucionální edukaci.

Informantky při rozhodnutí, zda dítě zavést do MŠ či ne, ovlivňuje několik faktorů, jako zaplacení školky, ale i počasí nebo nemoc druhého dítěte. *„Školku mám zaplacenou, tak není problém. Přes tu zimu jsem je omluvila ze školky.“* ((B5, B27) *„Máme to daleko, tak jsem se domluvila s učitelkou, že když byla zima, tak bych ju nedovedla, mně bývá ráno někdy špatně. Nebo když je nemocný K.“* (D8 – D9)

Paní Claudie se potýká s problémem, že nemá trvalé bydliště v pronajatém domku. Svoji situaci řeší s pracovníci OSPOD, dítě bude ve věku, kdy má podle novelizace školského

zákona č. 561/2004Sb. povinnou předškolní docházku. „*Se školkou je to horší, jsou trochu menší problémy. Ted'ka by měl nastoupit v září, ale prý ho můžou vzít za podmínky, že bude mít tady trvalé bydliště.*“ (C3 – C4) „*Má pět, bude předškolák, takže bude mít povinnou docházku.*“ (C7) „*Takže absolutně nevím, (,) dojíždí sem i paní ze sociálky, když tak prý zkusí do školky zavolat, jestli by to nějak nešlo, protože jinak si neumím představit, jak by mě ho sem vzali.*“ (C6)

Omezená kapacita MŠ může pro dítě znamenat nepřijetí také z důvodu nezaměstnanosti matky. „*Ale malého nemám ještě ve školce, není tam volné, když nemám práci.*“ (D82)

V případě změny bydliště potíže při přijetí dětí do školy nejsou. „*...přitom L. do školy vzali bez problémů.*“ (C11)

Všechny informantky, které mají děti školou povinné, se informují o prospěchu a chování svých dětí ve škole. Paní Barbora má více dětí, termíny schůzek ve škole závisí na zaopatření dalších dětí po danou dobu, ale i přesto si dokázala zajistit informace od učitelky. „*Chodím, ale s učitelkou někdy mluvím i přes týden, když ji dovedu do školy.*“ (A20) „*Zrovna jak byl, tak mi neměl, kdo pohlídat ty další. Ale pak jsem se ptala učitelky, a když něco, tak mi dá vědět.*“ (B18 – B19)

Pro matky není samozřejmostí finančně zajistit dětem všechny placené akce ve škole. Překážkou může být i potřebné vybavení, jak říká paní Aneta. „*Nějaké to kino, divadlo, ale jak měla plavání, tak to jsem ji nedala, (,) nevyšlo mi to. Bruslení tak to taky ne, nemá ani brusle a stejně má strach.*“ (smích) (A62 – A63)

Paní Barbora využije finanční podpory od příbuzných, ale hodnota je spíše nižší. „*Jak na co, co stojí víc peněz, tak to už nejde. Na něco přispěje babička.*“ (B16 – B17)

Paní Dana kladně hodnotí požadavek ze strany MŠ, kdy má možnost se připravit na placení určité finanční částky. „*Na začátku roku jsem dávala 500,- dopředu, je to lepší zaplatím to po dávkách a už s tím počítám.*“ (D33) „*Jak dojdeme ze školy, školky, tak napíšeme úlohy, něco počte*“ (A32)

Paní Aneta nemá potíže při přípravě dítěte ve škole, ale paní Barbora se nemůže věnovat všem, supluje za ni babička při čtení. S mladšími sourozenci má potíž i dcera paní Claudie, ale tato situace je vyřešena většími prostory k bydlení. „*Úlohy si píše sám. To ani nejde s těma malýma ('), ale zvládá to ve škole. U babičky si čte, je prvňák, tak je dobré, že tam*

má klid“ (B13 – B15) „Odpoledne si udělá L. úkoly, nesmí se k tomu dostat kluci, ale tady se před nimi může i zavřít.“ (C118)

Paní Barbora i Aneta hovoří o možných problémech při přípravě dětí do školy ve vyšších ročnících, řešení by obě matky hledaly v rámci školy. *„Mají možnost i doučování ve škole, kdyby to potřeboval, možná jazyky, neumím žádný.“ (smích) (B80) „Z. je šikovná, nemá problémy, kdoví jak to bude na II. stupni, ale už nám říkala učitelka, že existuje nějaký projekt na doučování zdarma.“ (A15)*

Shrnutí 3. kategorie: Zajištění vzdělávání dětí

Z výzkumu je zřejmé, že informantky nemají problém při přijetí dítěte do ZŠ. Problém se vyskytuje při přijímání dětí do MŠ, kapacita předškolního vzdělávání je omezená a nedostatečná. Docházka dětí do MŠ není jen omezena nemocí dítěte, ale i tím, že je nemocný sourozenec nebo nepříznivé počasí. Přípravu dětí do školy ovlivňuje prostorové zázemí domácnosti i nedostatečná kapacita matky s více dětmi. Na druhé straně je dobrá podpora ze strany prarodiče, a to i finanční. Většina dotázaných se vyjádřila, že nemůže zaplatit dětem finančně náročnější akce ve škole, ale pokud se jedná o menší částky, nemají s tím problém. Jako pozitivní se ukázala vzájemná dohoda mezi rodičem a školou a to i při možné pomoci a podpoře dítěte v jeho domácí přípravě.

4. kategorie: Volný čas rodiny

Čtvrtá kategorie je definována těmito kódy: kroužek, společné chvíle, samostatné hraní, organizování volného času, návštěvy, výlety – dovolená, úklidy. Pomocí těchto kódů sledujeme, jak rodiče tráví volný čas s dětmi a jak neformálně rozvíjí své děti.

Paní Aneta i Barbora mají přihlášené děti v zájmovém kroužku, kladně hodnotí, že cena je nižší nebo zcela zadarmo. Pozitivní pro p. Barboru je i to, že jí to nepřiděluje další povinnost, neschůdné může být i pravidelné dopravování na kroužky. *„Odpoledne chodí do družiny a jednou za týden má výtvarný kroužek. Dám 200,- za rok a může tam chodit, to je výhoda. Na ZUŠce je to drahé. Hhm“ (A22 – A24) „L. do fotbalu. Má to zadarmo, nemusím za to platit. Už si tam doběhne sám, to je dobré, jinak bych to nestíhala.“ (B72 – B74) „Tady nic takového není, nemají ve škole. Můžou jezdit do P., ale já nemám řidičák.“ (C22 – C23)*

Pro paní Danu a Ester je nepředstavitelné, že by děti navštěvovaly zájmový kroužek ještě před nástupem do školy. „*Tak brzo, nevím paní. (pauza), a jak bych to dělala, stačí, když má školku, tak daleko.*“ D67 „*No to vůbec, já nevím ani kam, to asi až ve škole.*“ E24.

Pro volný čas s dětmi p. Ester i Aneta využívají i možnosti zábavných atrakcí pro děti i přesto, že vynaloží určitou finanční částku. Společné prožití volného času si zažily již při pobytu v AD. „*Chodíme do Hopskulky (kryté dětské hřiště) a potkali jsme tam paní H. Já bych tam byla furt (‘), ale je to drahé, stojí to 80,-. Já jsem přemýšlela, že to stojí na celý den 140,-, ale to není až tak veliké, kdo by tam vydržel.*“ (E54 – E56) „*Někdy zajdeme do Hopskulky (dětské hrací centrum), tam se vyřadí. (smích) Je to teda dražší, ale ty peníze na to obětuji.*“ (A29 – A30) „*Chodíme do Hopskulky (kryté dětské hřiště) a potkali jsme tam paní H. Já bych tam byla furt (‘), ale je to drahé, stojí to 80,-. Poprvé jsme tam byli, když jsem dostala lístky od Vás, líbilo se mi to i malému, tak jednou za čas tam zajdeme.*“ (E54 – E56)

Ve větší míře využívají matky s dětmi dostupná dětská hřiště, neplacené akce nebo chodí na návštěvy k rodičům a známým. „*Jak je pěkně, chodíme tady na hřiště, někam dál se s nima nedostanu.* (B65) „*Kolem domku pořád něco děláme i s dětmi.*“ (C40) „*Když je pěkně jdeme na hřiště a pak povečeřáme, umyt a dám jich spat.*“ (D24) „*K našim někdy zajdu s děckama, od přítele k mamě, ale tam moc nechodíme.*“ (B66) „*Někdy jideme ke kamarádce za děckama. Děcka si tam pohrají, chvilku si odpočinu, jinak musím být pořád ve střehu.*“ (D25 – D26)

Volný čas tráví doma matky a děti podle dat spíše odděleně, nedostatek času na děti vidí v povinnostech při péči o domácnost. Paní Barbora hovoří o svém dětství, není zvyklá, že by si s dětmi měla hrát, i když připouští, že si někdy chvilku najde. Paní Aneta popisuje volný čas dětí v běžném dnu zaměřený jen na děti, ale je si vědoma toho, že pokud nemají děti nějakou činnost, musí je zabavit. „*Z. i doma pořád něco kreslí, to ji baví a je doma klid. Když nemá co dělat, tak popichuje tu mladší a pak je vrískot, to už vidím, že musím zakročit a chvilku je zabavit. (smích) Pexeso, ale nemají trpělivost a Z. se začne vztekat, když prohrává!*“ (A25 – A27)

„*Hraje si a já vařím, nebo něco uklízím.*“ (D64) „*Někdy si sedneme a něco si zahrajeme, ale tolik času nemám. To se nedá ani víc, jsem většinu na ně sama. Nepamatuji si, že by se s námi tak někdo hrál. (‘) Musí se zahrát aj samy.*“ (B86 – B89)

Paní Barbora bojuje s nedostatkem času i s tím že je na děti sama, ale povinnosti v rodině si nechce rozdělit. „*Něco jo, ale ještě to neřeším, raději si to udělám sama. Hmm*“ (B68)

Paní Dana mluví o tom, že s dětmi nechce dělat takové činnosti, které by jí přidělovaly další práci. „*Ted' ani ne, K. by pomaloval všechno, pak bych musela půl dne uklízet.*“ (D72)

Paní Ester má se synem aktivitu, u které si ale není zcela jista, zda pro dítě jeho věku je vhodná. „*Půl sedmé a malý o čtvrt na osm, zapnu si televizi, posnídáme, pak buď je malý na telefonu, nebo jdeme něco dělat, ted' třeba mydla. Dostal na narožky mydélka, tak vytváříme mydla, ale je to zákeřné. Je to od pěti let, hmm v mikrovlnce to rozežřejeme, dáme tam barvičku, vůničku a ted' si to děláte.*“ (E10, E11, E13)

Většina matek bydlí s otcem svého dítěte nebo s novým přítelem, ale do trávení volného času s dětmi ho nezahrnují. Paní Claudie hodnotí pozitivně, pokud se přítel zapojí do pracovní činnosti syna. Naopak paní Barbora uvádí, že přítel a otec dvou dětí není zvyklý na společné soužití.

„*Partner se ho snaží zapojit, snaží se udržet v nějakých mezích, ted' jdou dělat dřevo.*“ (C33) „*Včera jsem byla kámošce pomoci stěhovat, a on měl malého celý den. Nachystal mu oběd a pak šli ven.*“ (E69 – E70) „*Určitě, tak viděl děcka chvílku a to není tak hrozné, pak ho i poslouchali, ale jak je to ve dne v noci, to už se mu nezdálo.*“ (B32)

Volný čas matka spíše směřuje na úklidy a domácí práce. Do jaké míry matky pečují o svou domácnost, je velmi individuální, pohled na uklizené místnosti je hodně rozdílný. Opírá se o nastavené normy, které jsou ovlivněny primární rodinou a dosavadním způsobem života. „*Pořádně tam netopí u mamky, ani to není moc čisté. A víte paní, jaká já jsem na pořádek, to bych už nepřežila.*“ (D55 – D56)

Motivuje je i hodnocení dalších lidí. „*Je to někdy horší, ale bych chtěla mít pořádek pořádek. To jsem zvyklá, a aby někdo neřekl, že tu mám bordel.*“ (B52 – B53) „*Ne teda s domácností, já sice nejsem na velké úklidy, ale tak, aby jsme tu mohli normálně bydlet.*“ (C72)

Dovolenou žádná dotazovaná matka s dětmi neprožila, ani se svými rodiči, mimo paní Dany, která měla možnost jet na pobyt z AD a paní Claudie, která byla s přítelem a dětmi na chatě, ale to nepovažovala za dovolenou. Paní Ester si plánuje místo dovolené jednodenní výlety.

„To bych někdy chtěla jet, ale zatím to nevypadá, ale nejezdívali jsme ani s mamkou, možná tak k tetě do Čech.“ (A31) „Teď ani ne, spíš v létě, ale ani nevím kam, všechno stojí peněz, na dovolené jsem nikdy nebyla. (‘)“ (B75) „Jak jsme byly s Vámi, to jsem byla poprvé v takovém hotelu, na takový výlet nemám peníze.“ (D29) „Na dovolenou hmm, to si nedokážu představit (pauza) ááá v létě přítel půjčil chatu tady nedaleko, tak to byla dovolená. (smích)“ (C120) „O víkendy bychom chtěli jet někam, buď na zámek nebo do Brna se podívat nebo do ZOO, ale ZOO ho moc už nebaví, ale dovolenou to vůbec“ (E71)

Shrnutí 4. kategorie: Volný čas rodiny

Ve volném čase matky s dětmi využívají více bezplatných akcí, ale jsou ochotny zaplatit menší finanční částku, pokud jim dané prostředí vyhovuje. V domácím prostředí upřednostňují spíše péči o domácnost před společnými hrami s dětmi. Péče o domácnost je pro většinu prioritou, záleží jim na tom, aby dokázaly, že to zvládají. Vzhled uklizené domácnosti závisí na normách rodiny.

Čtyři matky z pěti mají přítele, který s nimi je většinu času v jedné domácnosti, ale ani jedna neřekla, že by se věnovali dětem společně nebo že by si s dětmi hráli. Dovolenu s rodinou převážně neplánují, zdá se jim finančně nedostupná.

5. kategorie: Výchova v rodině

Tato kategorie je ovlivněna těmito kódy: původní rodina, klid x křik, přístup rodiče-dítěte, (ne)povzbuzení, pomoc při péči, obhajoba dobré péče, komunikace. Přístup ve výchově je ovlivněn ve velké míře přístupem v primární rodině.

Spojením kódů sledujeme, že si přenášíme zvyky z primární rodiny. „Někdy to nevydržím a už vybuchnu, ale není to tak často. Je to lepší, když chodí víc do školky (‘) a nějaká ta facka jim neuškodí.“ (B82 – B83) „Taky jsem dostávala a žádné týrání to není, (?) poslouchat musí, šak bych si s něma neporadila.“ (B84)

„Máma byla klidná, já taky nechci na děti křičet. Vzali si mě rodiče z domova, ale máma byla na mě vždycky hodná.“ (C110 – C111) „Jako člověk někdy vybuchne, když je toho moc, ale vysloveně se snažím se prostě nic neřešit, ale že bych litala po baráku a řvala, třískala děti to ne“. (C112)

Výchova z primární rodiny může působit i opačným způsobem, „nechceme to dělat stejně, jak jsme to zažívali v dětství“. „*Já jsem ráda, že moje děcka nemusí být, tak jak já, ... to je jinačí.*“ (D53)

Paní Dana hovoří o nevyzpytatelném chování dítěte ve společnosti, v soukromí domova mu pravidla neurčuje. „*když jsem s ním doma, tak to je hodný, ale někam, když dojdeme, no to je hrůza, to se stydím.*“ (D11) „*Když si hraje, nechám ho, aby byl hodný. Je lepší, když ho nechám.*“ (D65 – D66)

Matky často mluví o tom, že na děti neplatí nic jiného, než že musí křičet, aby je poslouchaly. „*Když mu řeknu tak jo, ale musím na něho zatlačit a pak to jde. Občas umím zakřičet, že to i s mojím trhne, ale už se tak krotím.*“ (E64 – E65) „*No, není to už tak často, ale přítel je klidnější, tak i ten mě říká, ať tak neřvu, že mně je slyšet až ven. (smích) Jich seřvu a pak je pomuchlám. ...*“ (A68 – A69)

Emoce jsou často nevyvážené, na jedné straně matky křičí, aby děti uposlechly příkaz, na druhé straně jsou nedůsledné ve svém jednání. „*No ale, někdy ten křik ani nepomůže, a když mu to říkám po dvacáté, to mě pak vytočí. Pak mě je to zas líto.*“ (E67 – E68)

Paní Claudie používá jako prostředek pro zklidnění dítěte obejmutí. „*Ale když je zle, obejmutí funguje a to přiběhne i malý. (smích)*“ (C34)

Pro paní Anetu a Danu není přirozené, že by přirozeně dítě pochválily. „*Z. je šikovná, nemá problémy... Ale mohlo by to být lepší. (?) Někdy je to teda horší, když jí něco nejde, ale nebývá to tak často.*“ (A16 – A17) „*No, hmm ani nevím hmm, já to tak ani neříkám paní, ale já je mám ráda. (.)*“ (D93)

Paní Ester hovoří o problémech s řečí u dítěte, je si vědoma, že dříve s ním tolik nekomunikovala, snaží se synem více mluvit. „*Toto přece nemůže být předškolák. (?) Je malý, s tím mluvením je to slabé, by to nezvládal.*“ (E26 – E27) „*Musím s ním mluvit, aby se víc rozmluvil. Jsem pořád s ním, tak se spolem bavíme. Je fakt, že předtím jsem ho nechala, a když byl hodný, tak jsem seděla na mobilu.*“ (E96 – E98) „*A ještě logopedii cvičíme. Ráno odpoledne, večer, každý den, ale měsíc jsme nebyli na logopedii, protože byl nemocný.*“ (E18 – E19)

Při komunikaci používají některé informantky nebo jejich příbuzní vulgární slova, ale dětem tato slova zakazují vyslovovat. „*Aha, ale to mi nedojde, to není tak hrozné, malému říkám, že se nesmí používat.*“ (E100) „*Všecko bere, nic nenechá na pokoji, začne škaředě*

nadávat, no hrůza. Já nenadávám, ale u mamky, to je horší a ten její přítel, ten když někdy spustí.“ (D12 – D13)

Občas dochází k tomu, že změnou bydliště a partnera se rozdělí sourozenci. Paní Claudii se těžce mluvilo o nejstarší dceři, která se s ní nechtěla přestěhovat a nekomunikuje s ní ani po telefonu. *„(z) Prarodiče ji mají u sebe, že ráno jde do školy a pak se naobědvá a jde za ním, pak přijde na večeri a smrdí kouřem, minule jí děda povídal, ať na něj dejchne. Ona to vidí u něho, akorát jim řekla ať jí dají pokoj, nemá ještě tolik roků, ona je na tom hodně špatně, ale nechce sem jít. (-)“Mluvíme přes telefon, máma jí říkala, že s ní chci mluvit, a jen zdáli jsem slyšela, že já ji na nic nepotřebuji. Snažila jsem se jí přesvědčit, že by tady měla mámu (,) všechno, že jí hrozí náhradní péče a (..), (...) (C78 – C81)*

Dobrou péči matky hodnotí podle pozorovatelných kritérií jako je oblečení, jídlo nebo výsledky ve škole. *„Děcka mám čisté, mají, co jest, tak nemají důvod, proč by sem chodili.“ (B78) „Mají všechno, co potřebují, jídlo, ošacení,“ (C89) „L. je taky ve škole v pořádku, měla jednu 2, takže já myslím, že fungujeme.“ (C106)*

Z rozhovoru paní Barbory a Ester vyplynulo, že je dobře, když mají podporu a vidí zájem. *„Je to lepší, když jsme na ně dva, jejich tata si je moc nebere. Jak kdyby byly jen moje.“ (‘) (B28 – B29) „Nejvíc s babičkou, mamka ta o nás nemá moc zájem, tak to bylo vždycky. Na babičku se můžu spolehnout. Mamce bylo jedno, kam chodím a s kým, mohla jsem si dělat, co chci, malému to tak nedovolím.“ (E89 – E91)*

Shrnutí 5. kategorie: Výchova v rodině

Z dat vychází, že křik je běžná komunikace mezi matkou a dítětem. Ve výchově střídají matky negativní a pozitivní reakce na chování dětí, pochvalu dětí mají problém vyslovit. Ne vždy si uvědomí, jaká slova používají, ale u dětí by takové chování nechtěly. Jejich chování je ovlivněno výchovou z jejich primární rodiny, pokud se snaží o změnu, jejich vzájemné vztahy jim to ne zcela dovolují. Jedna informantka se potýká se situací, kdy dítě nechce být s ní, vyhovuje mu liberální výchova bez naprostého stanovení pravidel.

6. kategorie: Stabilita domova

Pomocí kódů: (ne)jsem sama, nový člen, spokojenost, ohrožení, stálost, bychom měli zjistit, jak matky zajišťují jistotu a bezpečí domova v rámci péče o dítě.

Bezpečnost a jistotu rodiny můžou ovlivnit vztahy v rodině, narušení podle rozhovorů je ze strany partnera matky. Do jaké míry mají děti spojené slovo táta s člověkem, který s nimi

žije, mluvila paní Aneta a Claudie. „Z. úplně žárlila, už ho berou normálně, aby mu říkali tati, to ani nechci. Ani pusu jsme si nemohli dat.“ (A51 – A52) „Táto, zvykly si hned. Svého tátu pěkně dlouho neviděly, nemá o ně zájem.“ (C121 – C122) „S přítelem se to dá, ale ty začátky, jak jsme začali spolu bydlet, bylo to horší, nebyl vůbec zvyklý na děcka. Kolikrát se sebral a odešel, teď už je to lepší.“ (B30 – B31) „Děcka ...musely se dívat, jak nadává, držel mě kolikrát pod krkem, aj z okna jsem visela. Byl strašně žárlivý, ani v kratásech jsem nemohla vyjít.“ (D4 – D5)

Jsou situace, kdy pociťuje matka jistotu, pokud má vedle sebe osobu, na kterou se může spolehnout. „Teď jsem spokojená, děcka jsou zdravé, přítel je v pohodě. Měla jsem to tak naplánované, jsem ráda, že se mi to podařilo.“ (A64 – A65) „A nejsem na to úplně sama.“ (A50) „Bydlíme jako rodina, je to dobré, ale strašně žárlí.“ (E86) Pokud tomu tak není, je pro rodinu úleva, že ji matčin partner opustí a ona zůstane sama. „Řekla bych, že dobré, s mojím už nejsem, měly jsme strach, co bude, když dojde dom. To se nedalo vydržet, je i dobře, že si našel druhou a mě už nechal na pokoji.“ (D3, D6)

Časté stěhování a změny škol pro dítě směřují k nestabilitě domova. Z výzkumu vychází, že rodiny mají stejné bydliště od odchodu z AD. „Vypadá to, že už se nebudeme stěhovat. L. má těch škol už za sebou a to je ve 3. třídě.“ (C15 – C16) „Bydlíme tady přes rok, před tím jsme se přestěhovali i 3x za rok.“ (C95) „Zatím nám to stačí, po dlouhé době máme bydlení, tak bych se nechtěla nikam stěhovat.“ (E48)

Matky jsou si vědomy, že když nebudou dodržovat pravidla, především nebudou mít zaplacený nájem, mohou o byt přijít. „A když budu platit nájem, tak o byt nedojdu.“ (D86) „Jak budeme chtít dlouho, musíme platit a nesmí být stížnosti a můžeme tady být.“ (B49) „O byt jsme tehdy došli a tak jsem skončila v azyláku, teď už to nedopustím.“ (A59)

Podle paní Anety stabilní prostředí ovlivňuje i chování dětí. „Měla jsem to tak naplánované, jsem ráda, že se mi to podařilo a jde poznat, že děcka jsou v pohodě.“ (A65) „Je tu hezky, jsem ráda, že po těch letech se nám podařil tento domek. Ještě se musíme pořádně zabydlet. Děti budou vědět, kde jsou doma, i když si musely zvyknout všude, ale přece člověk je z toho všeho unavenej.“ (C114 – C115) „Zatím nám to stačí, po dlouhé době máme bydlení, tak bych se nechtěla nikam stěhovat.“ (E48) „Se sestrou je to horší, chodí do zastavárny pořád. Neplatila nájem, děcka nemá u sebe.“ (D41 – 42)

Shrnutí 6. kategorie: Stabilita domova

Za nejdůležitější informantky považují mít zaplacený nájem. Jsou si vědomy, že neplacením by ohrozily stálost současného bydlení a tím i děti. Časté stěhování jim způsobuje komplikace při řešení různých životních situací, má vliv i na jejich psychiku a chování dítěte.

7. kategorie: Finanční gramotnost

Kategorie je tvořena na základě těchto kódů: vybavení, placení nájmu, příjmy a výdaje, plánování, finanční rezerva, zaměstnání, (ne)výhody, půjčky – dluhy - exekuce. Z dat je patrné, že finanční hospodaření se prolíná i do jiných kategorií, tudíž podle možností rodiny se odvíjí jejich další aktivity.

Ze získaných dat vyplývá, že všechny rodiny mají vybavení domácnosti zajištěno, převážně využily možnosti získat použitý nábytek, který si dle svých možností upravily. Z rozhovorů bylo znát, že při těchto odpovědích mají radost, že se můžou podělit dosažené úspěchy. „*Něco tu bylo, linka i pračka, ale ostatní nábytek byl hrozný. Moc jsem si toho posháněla na internetu za odvoz.*“ (B50 – B51) „*Tak jsme to sem nastěhovali, že tady to bylo staré, jak z bakelitu, teda z dřevotřísky. Je tady kuchyň, dětský pokoj, obyvák a ložnice, je to 3 + 1, je toho dost, nábytek už je všechen.*“ (C44 – C45) „*Mám tu šporák i troubu, nic nám nechybí.*“ (C66) „*Stůl jsem si olepila paní. Židle jsem dostala od kamarádky zadarmo.*“ (D36 – D37) „*Máme tady gauč, donesla jsem si tam skříňku, protože mám malou kuchyňskou linku a tu skříňku mám i jako odkladovou.*“ (E58)

Matky považují za prvotní a velmi důležité zaplatit nájem, znají i hrozby pokud by neplatily v termínu. „*Hned jak dostanu peníze, tak zaplatím byt, ať to mám z krku.*“ (B48) „*...když dostanu peníze, první zaplatím nájem.* (D30) *Neplatila nájem, děcka nemá u sebe. Na nájem si dávám pozor, abych měla zaplacený.* (')“ (D42, D44)

„*Jedno s druhým a neplatili jsme nájem. (-) O byt jsme došli a tak jsem skončila v azyláku.*“ (A58 - A59)

Už s takovou samozřejmostí nesplácí všechny poplatky a dluhy. „*Vím, že mám platit nájem, ale ještě odpady a nějaké ty další poplatky, to už bylo horší. Z toho mám exekuci, to je za moji blbost.*“ (A60 - A61) „*Nájem platím. Ale ty dluhy už nesplácím. Hhm*“ (B36 - B37)

Paní Claudie je na rodičovské dovolené, ale s penězi hospodaří společně s novým přítelem, který má pravidelný příjem „*Partner chodí do práce a jako živnostník si vydělá pěkné peníze. Finančně to zvládáme, platíme nájem 10 000,-, 5000,- posílá na děti výživné, ale zbývá nám, děti ničím netrpí, dřív jsem neměla ani za co nakoupit.*“ (C87 – 88) O nájem se dělí s přítelem i paní Aneta. „*Nájem si dělíme s přítelem, já něco, nějaké ty dávky, tak to vyjde.*“ (A45)

Paní Barbora považuje pomoc ze strany přítele za nespolehlivou, příjem nemá pravidelně, chodí sezónně na brigády. „*Když přítel pracuje, tak je to lepší. Pronájem je jenom na mě, přítel není pořád s nama, i když jsou dvě jeho. Ted' přes zimu byl většinou doma, tak to už tak nevycházelo.*“ (B33 – B35)

O práci „na černo“ mluvila paní Ester, což ji pak přivádí do nepříjemné situace, do které je vtažen i jejich syn. „*Ale už to bude muset přiznat, dělám z něho debila ('), Ospod'ačce tvrdím to a to a přitom je v práci a i malému musím říkat, aby neřekl před ní, že táta pracuje.*“ (E34)

Paní Aneta využívá stejnou možnost „práce na černo“ z důvodu nízkého výdělku z polovičního úvazku i hrozby exekuce, kdy pak nemá motivaci k vyšší výplatě z důvodu dluhů. „*A víte (?) ('), já jsem si našla práci, jak P. začala chodit do školky. Ale jen na 4 hod, mám to na černo, jinak by se mi to nevyplatilo. Na 8 hod mně to ještě nevyjde, ale jak budou větší, tak bych to chtěla už na 8hod. Ať mám trochu výplatu, ale mám tu exekuci.*“ (A38 – A41)

Další překážkou pro lepší uplatnění na trhu práce je přizpůsobení pracovní doby potřebám dítěte a taky vzdělání matky. „*Byla jsem se zeptat v obchodě, už mě aj volali. Jenomže malý je pořád nemocný a ještě by se mi hodila směna od půl 7 do 16., jenomže to mi asi nepovolí, je to úplně na houby.* (E81- E82) „*Ne, jsem na ÚP, ještě jsem nikde nedělala, mám základku, tak uklízet bych mohla jít. Ale malého nemám ještě ve školce, není tam volné, když nemám prácu.*“ (D81 – D82)

Všechny informantky nějakým způsobem plánují své výdaje, ale už žádná nemá finanční rezervu. Pokud jim peníze zbydou před dalšími dávkami, většinou si koupí něco do bytu nebo oblečení pro děti. „*Já si zaplatím, co musím, pak si tak trochu rozpočítám, kolik můžu za co utratit.*“ (D43) „*...přibližně si naplánuji, co mám platit. ... Nedělám to úplně, tak že bych si všechno psala, ale vím, kolik potřebuji na co.*“ (A 53 – A54) „*Říkám si, že bychom*

si měli něco odkládat, ale když máme nějaké peníze, tak si něco koupíme. Něco do bytu, i to oblečení a tak.“ (E46 – E47)

Paní Barbora hovoří o tom, že pokud s penězi nevyjde, obrátí se na matku o pomoc, což je v rodině běžné. *„Není to každý měsíc, ale někdy se to stane. Když tak mi půjčí mamka a pak jí to vrátím. Mám toho víc, než jsem si myslela. Ty léky, a když něco musím poplatit ve škole, školce a už to je. Ale mamka, když potřebuje, tak jí taky půjčím.*“ (B43 – B47)

Je rozdíl v názorech na půjčky, zda je nutné si je brát či nikoliv, ale z rozhovoru paní Anety a Dany vyplývá, že si rozmyslí na co si půjčit a zda budou moci splácet.

„To by bylo horší paní, ale zas bych to musela nějak udělat, půjčku bych si nebrala. Se sestrou je to horší, chodí do zastavárny pořád. Pořád je v televizi nějaká reklama, ale to bych stejně neměla z čeho splatit.“ (D40, D41, D45) *„Ledničku a pračku jsme koupili. Museli jsme si to vzít na splátky, ale měla jsem spočítané, že nám to bude vycházet a ani jsme moc nepřeplatili.*“ (A47 – A48)

Paní Barbora ke splácení dluhů nemá požadovanou motivaci, tak je přestala řešit. *„Chtěla jsem splatit odpady, abych dostala byt z města. Stejně jsou malé sociální byty, tak by jsme se tam mačkali.*“ (B41 – B42)

Matky s dětmi, které pobírají dávky hmotné nouze, mají možnost určitých výhod. *„Mají ty obědy zdarma, tak to mně moc pomůže.*“ (A33) *„Jo, já tam nosím i papír od toho placení, že jsem osvobozena.*“ (E22) Na druhé straně se setkávají s nevýhodami, pokud pobírají dávky hmotné nouze déle než půl roku, bude matce vyplacena s ÚP část dávek ve stravenkách. *„Ještě ty stravenky (‘), v každém obchodě to neberou a léky za to nemůžu koupit, tak to je pak horší.*“ (B8)

Shrnutí 7. kategorie: Finanční gramotnost

Bylo zjištěno, že po předchozích zkušenostech všechny informantky považují za nejdůležitější zaplatit si nájem. Plánují si výdaje domácnosti tak, aby jim vyšel rodinný rozpočet na celý měsíc. Nepočítají však už se žádnou finanční rezervou. Z výzkumu je patrné, že vybavení domácnosti mají všechny zajištěné, bez větších finančních nákladů. Matky jsou buď na rodičovské dovolené nebo nezaměstnané. Aktivně nevyhledávají uplatnění na trhu práce, vidí spíše problémy při zaopatření svých dětí a nedostatečnou motivaci zvýšení příjmu pro rodinu. Obdobná problematika je i práce partnerů na smlouvu, s tím, že více využívají nepravidelných brigád.

8. kategorie: využití odborné pomoci

Kategorie byla vytvořena na základě těchto kódů: OSPOD, SAS, sociální služby. Pomocí výzkumu zjistíme, zda matkám pomáhají organizace v péči o děti po jejich odchodu z AD.

Nejčastěji se matky dle rozhovorů dostanou do styku s pracovníkem OSPOD. Z podaných informací funguje OSPOD jako kontrolní orgán k prokázání péče o děti. „*OSPOD se došel podívat, ale viděli, že mám všechno v pořádku a dohled mám zrušený.*“ (A80) „*To se došla podívat jen, když jsme se nastěhovali, teď už ne.*“ (B77)

Paní Dana vidí OSPOD, kam může přijít, kdyby se ocitla v sociálně nepříznivé situaci. „*Asi bych šla na OSPOD, aby mi poradili.*“ (D84) Stejnou zkušenost má i paní Claudie. „*...dojíždí sem i paní ze sociálky, když tak zkusí do školky zavolat...*“ (C6) „*Ne, ne, paní ze sociálky je kontaktovala. Já jsem je pak zavolala, už o mě věděli, spolupracujeme 4 nebo už 5 měsíců.*“ (C69 – C70)

Pokud potřebuje matka více podpory při péči o děti je kontaktována sociální služba pro rodiny SAS, paní Claudie tuto pomoc využívá a hodnotí ji kladně, měla možnost si vyzkoušet spolupráci s touto službou před ukončením pobytu v AD. „*To jsem ukončila a tady sem taky dojíždí ze SASky z charity.*“ (C67) „*Jednou za týden, jako se vším mi pomáhá.*“ (C71) „*Sepsali mi papír na exekuci na bývalého manžela na výživné.*“ (C73) „*Přivezou nějaké puzzle nebo něco, jak to bylo předtím, nějaké ty barvy, to jsme navázali, jak předtím.*“ (C76)

Ne všechny matky jsou informovány o pomoci pomáhajících organizací v místě bydliště. „*To mě ani nenapadlo, já nechcu nikoho otravovat. To jsem nevěděla. Možná bych to zkusila, že by mi poradili, co s ním.*“ (D89 – D91)

Pohled paní Ester představuje SAS jako sociální službu, která by její rodině narušovala soukromí. „*Ani moc ne, pořád mi ta paní volala, je to naše soukromí. Je to už moc, nám se nelíbí, že by k nám chodila.*“ (E52 – E53)

Jsou sociální služby, které matky využívají, aby prokázaly, že můžou mít své dítě v péči. Jednou z nich je Kontaktní adiktologické centrum. „*Tak mi řekla, ať dojedu sama a stavím se na Káčku, ale co jen já, ať i chlap ide.*“ 400,- vyletí jen do vzduchu, ale už strach nemám, jsme už čistí. Jo, jo, to bych vypadala trochu jinak.“ (E77 – E79)

Shrnutí 8. kategorie: využití odborné pomoci

Nejvíce přijdou matky do kontaktu s pracovníky OSPOD, kteří je dále pak odkazují na další potřebné sociální služby. Informace o možnostech poskytování sociálních služeb se nedostanou ke každému, a ne každému vyhovují jejich podmínky.

9. kategorie: Změny po pobytu v azylovém domě

Poslední kategorie nám předloží potřebná data k dosažení dílčího cíle diplomové práce a to pomocí těchto kódů: uvědomění, pracovník AD, nové činnosti, motivace.

Všechny informantky část života prožily se svými dětmi v AD a zaznamenaly určité změny v jejich chování, schopnostech a dovednostech. Pobyt v jednom AD trvá zpravidla nejdéle jeden rok, ne každému tato doba postačí k tomu, aby chtěl změnit jeho dosavadní způsob života. Prioritně je potřeba si uvědomit, že to potřebuji já i mé děti. „*Dřív jsem o tom tak nepřemýšlela.*“ (A56) „*No hlavně jsem se dala dohromady.*“ (A71) „*každý problém se dá řešit.*“ (C13) „*Byla jsem na všechno sama a věděla jsem, že je to moje chyba, tam jsem se z toho nějak probrala.*“ (C99) „*Teď je to úplně jiné.*“ (D74)

Důležitým faktorem pro uživatelky je podpora pracovníků v AD a jejich důvěra v jejich schopnosti. „*Fakt jsem ráda, že mě to tak pomohlo, pomáhali mně, a když se mi něco podařilo, tak jsem měla radost, ale i v domově. Mohla jsem si o tom povykládat a to mi moc pomohlo.*“ (D77 – D78) „*V azyláku mi pomáhali, musela jsem se odrazit.*“ (A74) „*Pracovníci mi pomohli podržet a podpořit mě i v tom bydlení. Druzí říkali, že to nebude, to půjde, počkejte si, že to neshazovali.*“ (D93 – E94)

Hnacím pohonem je i motivace každého uživatele, důvodem jsou zejména děti, rodina. „*Nevím, jestli bych přestala sama, ještě kvůli děčkám, i bývalý přítel onemocněl, a to byla poslední kapka.*“ (A72) „*No hlavně jsem to dělala kvůli malému, teď je to o hodně lepší.*“ (E92) „*Jsem ráda, že to tak je a máme se lepší, než jsme měli doma.*“ (D80)

Z dat je rozpoznatelné, že matky si po odchodu z AD do běžného života přenesly ty činnosti, o kterých jsou přesvědčené, že fungují a můžou je aplikovat jak při péči o děti, tak při finančním hospodaření a dalších činnostech v domácnosti. „*I třeba to učení s Z., když jsem viděla instruktorku, jak to jde v klidu. Z. to pak napsala, tak proč, by to nešlo mně.*“ (A75 – A76) „*A když si chvíli s děčkama zahraju nebo jim něco vymyslím, tak vím, že nebudou tak vymýšlet.*“ (B94) „*Jak s malým komunikovat, jak si s ním hrát.*“ (E95) „*Aj vaření, to jsem moc neuměla.*“ (D73) „*Víc pečů, to jsem před tím neuměla.*“ (B93) „*Dělám*

i kynuté, jak jsem si vyzkoušela v azylu.“ (C64) „Nedávno jsem si říkala, proč jsem si nenapsala ten dort nepečený, byl výborný a na internetu ho nemůžu najít.“ (A84) „

Je zřejmé, že AD dal matkám základ určitých činností, které si v běžném životě matka již upraví, podle toho jak to bude vyhovovat jí a současným potřebám. *„Ne úplně tak, že bych si to psala, jak u vás kolikrát, ale tak nějak si to už rozmyslím, co bych mohla vařit.“ (B61) „S tím deníkem mě to někdy štvalo, ale víc jsem začala si to plánovat.“ (A77) „I to rozdělení peněz na celý měsíc.“ (D75) „V domově jsem si začala rozdělovat peníze do obálek“ (A53)*

Zvýšení finanční gramotnosti jsme zaznamenali již ve 4. kategorii, kde byla předložena data z této oblasti. Ne vždy pokračuje uživatelka v nastavených krocích z AD v běžném životě, paní Barbora přestala splácet dluhy. *„Ale ty dluhy už nesplácím. To jsem přestala, jak jsem odešla z azyláku.“ (B37 – B38) „Víc mě to nutilo, teď už mám s děčkama kde byt, ale ani mi nezbyvají peníze. Chtěla jsem splatit odpady, abych dostala byt z města. Stejně jsou malé sociální byty, tak by jsme se tam mačkali.“ (B40 – B42)*

Shrnutí 9. kategorie: Změny po pobytu v azylovém domě

Pobyt v AD zanechal na matkách určité změny, uvědomují si je podle toho, jak je uplatňují v běžném životě. Podle výzkumu došlo k rozvoji finanční gramotnosti, a to zejména v povinnosti platit nezbytné výdaje a více si plánovat ty ostatní. Při péči o děti matky zaznamenaly určité změny, které si vyzkoušely a přitom se jim osvědčily. Ne všechno se dá vyřešit v průběhu pobytu v AD, pokud není matka dále motivována, ztrácí zájem nadále pokračovat v nastavených cílech.

5.1 Shrnutí výzkumné části

V empirické části diplomové práce bylo hlavním cílem zjistit, jaké jsou rodičovské kompetence uživatelky AD po jejich odchodu do běžného života. Jednotící linkou participovaných informantek na výzkumu byla účast na vzdělávacích programech v AD v rámci péče o dítě, o domácnost, finanční gramotnost a seberozvoj matky. Na základě 9 kategorií jsme dosáhli zpětné vazby k výzkumným otázkám.

Jak zajišťují matky základní péči o dítě?

Z hlediska zajištění zdravotní péče o děti matky navštěvují dětského lékaře pravidelně, neopomínají preventivní prohlídky, a to především očkování. Z dat vyznělo, že dobrou péči o děti hodnotí podle splnění povinností v rámci dodržování očkovacího kalendáře. Výhodu spatřují v tom, že je pediatr pozve na preventivní prohlídky. Péči o chrup dítěte matky nepovažují za důležitou, což vyplývá z nedůslednosti jak při čištění zubů, tak při zajištění stomatologa. Je běžné, že 5leté dítě ještě nebylo na zubní prohlídce. Problém je způsoben i nedostatkem stomatologů v ČR, změnami bydliště rodin a zároveň omezenou dopravní dostupností. Ostatní osobní hygienu dodržují, ovšem úklid domácnosti posuzují podle toho, jak mají nastavené svoje normy. Při návštěvě tazatele v domácnosti nebo ukázkou fotografií byly rozpoznatelné rozdíly mezi uklizenými domácnostmi informantek, ale všechny hovořily, že uklízí.

Stravu matky pro děti zabezpečují, nemají problém při vaření, rychlé občerstvení využívají minimálně. Považují je za nezdravé, ale především za finančně náročnější.

Výhodou a pomocí je pro děti z rodin pobírajících dávku hmotné nouze možnost obědů ve škole zdarma. Naopak nevýhoda je pro rodiny pobírání části dávek hmotné nouze ve stravenkách. Za negativní považují matky, že stravenky nelze použít v lékárnách a ve všech obchodech, jak by si představovaly.

Jak zajišťují matky rozvoj dětí?

Děti informantek, které navštěvují základní školu, chodí do nižších ročníků I. stupně, s učením nezaznamenaly potíže. Matky se informují na své děti ve škole, pokud se nemůžou dostavit na schůzku, domluví se s třídní učitelkou individuálně. Do školy se děti připravují samy, jedna z oslovených informantek využívá pomoci babičky, důvodem je vícečlenná rodina a málo pokojů v bytě. Pokud by potřebovaly děti pomoci s učením, obrátily by se na školu, kde je možnost bezplatného doučování.

Pravidelná docházka dětí do mateřské školky je ovlivněna více faktory. Nejen zdravotní stav dítěte, které navštěvuje školku, hraje v absenci hlavní roli, ale také nemoc sourozenců a v jednom rozhovoru i zdravotní stav matky. Další překážkou pro matku může být i nepříznivé počasí. V docházce u školních dětí se to neobjevuje, do školy nepotřebují děti doprovod.

Zájmové kroužky, pokud je děti navštěvují, jsou finančně méně náročné nebo zcela zadarmo, a další výhodou je, že nemusí být zajištěn doprovod pro dítě na danou volnočasovou aktivitu. Jedna informantka uvedla, že by neměla prostředky a možnosti, aby mohla dítě dopravovat do další obce. Žádné dítě předškolního věku a níže nenavštěvuje zájmový kroužek a matky o tom ani nepřemýšlely, zdá se jim to velmi brzy.

Volný čas tráví rodina z velké části společně, ale nejde o vzájemnou komunikaci. Matky mají názor, že by si děti měly hrát samy a nezdržovat je od domácích prací nebo konverzace s dospělými. Pokud začnou děti neklidem vyžadovat pozornost, jsou matky schopné se jim po určitou dobu věnovat. Jedna z nich hovoří o tom, že se společně podílí na činnosti, ovšem do jaké míry je právě tato činnost vhodná pro dítě, sama pochybuje. Pěkné počasí využívají k procházkám do blízkého okolí, oblibou jsou venkovní dětská hřiště. Dvě informantky jsou ochotné zaplatit určitou částku z rodinného rozpočtu, aby mohly dětem dopřát i další aktivity v místě bydliště. Na dovolené rodiny nejezdí, uvádí finanční důvody, a rovněž na to nejsou zvyklé z dětství. Jedna informantka sdělila, že byla s celou rodinou na chatě, za dovolenou to ale nepovažovala. Další matka zažila s dětmi víkendový pobyt mimo bydliště, když byla v AD.

Při řešení konfliktů s dětmi volí matky převážně hlasitější komunikaci, jejich nedůslednost je přivádí k řešení situace takovým způsobem, kterého později litují. To pak způsobuje, že během krátkého intervalu dítě trestáme a vzápětí vyjadřujeme láskyplnou náklonnost. Přímé vyslovení pochvaly není v rodinách běžné, i povzbuzení se jeví jako obtížný projev. Vzájemná komunikace se projevuje i s prvky vulgarity, jak přímo v rodině, tak mezi příbuznými. Při rozhovoru matka použila tento typ vyjadřování, aniž by si toho byla vědoma. U dítěte to pak považuje za nesprávné. Problematické se jeví taky situace v životě rodiny, které vyžadují od dítěte, aby se buď zdrželo komunikace, nebo lhalo, aby nevyšla pravda na veřejnost, jedna matka tímto způsobem tají práci přítele.

Ve větší převaze je ve společné domácnosti uváděn jak otec dětí, tak nový přítel matky, ale do trávení společného času nejsou často zahrnováni. Z jednoho rozhovoru vychází, že partner je schopný vyplnit volný čas dítěti, nejsou to hry, ale společná práce okolo rodinného domu, což matka hodnotí jako pozitivní účinek při výchově dítěte.

Jak matky zajišťují stabilitu domova?

Všem osloveným matkám se daří udržet bydlení po odchodu z AD, což vidí jako příznivý vliv na všechny členy domácnosti. Předesešlé časté změny bydliště způsobovaly nejistotu

a psychickou únavu. Přestože partner není ve všech domácnostech stoprocentní součástí života rodiny, pociťuje matka z jeho strany částečnou podporu jak ve výchově dětí, tak při zajištění rodiny. Pokud se ovšem partner dopouští násilí v rodině, je opodstatněná reakce jedné informantky, že jeho odchodem se rodina zklidnila. Rozhodnutí odejít nechávala na něm, nedokázala situaci řešit sama.

V jednom se shodnou všechny informantky, že domov by mohly ohrožit, pokud by se dopustily vlastního pochybení, jako neplacení nájmu nebo nepřijatelného chování v běžné společnosti.

Jaká je finanční gramotnost matky?

Dvě informantky pobírají rodičovský příspěvek, další tři jsou vedené na ÚP jako uchazečky o zaměstnání. Jejich možnost uplatnění se na trhu práce je snížena z důvodu nutnosti přizpůsobení jejich pracovní doby požadavkům a organizaci dne při péči o dítě. Rovněž nízká kvalifikace dává matce menší šance na získání práce. Zkrácenou pracovní dobu jedna informantka hodnotí jako finančně nevýhodnou, z toho důvodu využívá možnosti práce bez pracovní smlouvy. Práce „na černo“ je i pro partnery informantek způsob, jak obstarat finance pro rodinu, mimo jednoho muže, který je OSVČ.

Všechny informantky mají přehled o rodinném rozpočtu, plánují si, co mají nakoupit a jejich rozhodnutí je určováno výší financí v domácnosti. Za hlavní povinnost při platební morálce mají nájem. Uvědomují si, že pokud by nezaplatily nájem, ohrozí dosavadní bydlení i péči o děti. Další poplatky si samy určí, do jaké míry je považují za nezbytné či méně důležité. Z toho vyplývá u jedné z nich, že nepovažuje placení dluhů za povinnost, kterou by měla bezpodmínečně řešit. Všechny se také shodly na tom, že nemají a ani jim to rozpočet nedovoluje ušetřit nějakou finanční rezervu. Případné problémy by řešily, až nastanou. Jedna informantka tuto situaci řeší pomocí mezigenerační solidarity v rodině. Pokud jim peníze zbývají před dalším příjmem, dokupují si vybavení domácnosti, oblečení, případně financují nutné opravy. Počáteční pořizování nábytku dokázaly přizpůsobit rodinnému rozpočtu, jedna z nich si vzala půjčku na pračku a ledničku. Materiální důkaz, že zvládly vybavit domácnost nábytkem, v nich vyvolává pocity úspěchu. Během rozhovorů měly potřebu prokázat, že to dokázaly, že zajistily domov pro svoji rodinu.

Jak využívají pomoc spolupracujících organizací?

Náležitou sociální podporu nebo další kontakt k řešení nepříznivé sociální situace poskytuje matkám převážně OSPOD. Ne všechny informantky to tak chápou, některé z nich považují OSPOD za kontrolní orgán, který zhodnotí, zda dobře pečují o své děti.

Na sociální službu pro rodinu SAS mají dvě informantky rozdílný názor, v jedné rodině je tato pomoc přínosem při řešení problémů, a při péči o dítě, opačný názor se přiklání k tomu, že jde spíše o narušování soukromí rodiny. Jedna informantka neměla informace o této sociální službě. Další nápomocnou službou je Kontaktní adiktologické centrum, z jednoho dostupného rozhovoru jsou získaná data, že matka navštěvuje toto zařízení, aby prokázala, že dítě není v její péči ohroženo.

Jak ovlivnil pobyt v azylovém domě současný stav rodiny?

Každá informantka si uvědomuje určité změny v chování před pobytem v AD a po něm. Převážně se osloveným informantkám podařilo s podporou pracovníků AD získat bydlení, jedna z nich bytovou situaci vyřešila pomocí přítele, a všem se daří následné bydlení udržet.

Získané zkušenosti uplatňují v běžném životě podle toho, když pozorují požadované výsledky. Mohly bychom konstatovat podle dat, že získané znalosti a dovednosti prošly sítím podle potřeb rodiny. A ne všechny byly natolik osvojeny, aby je ovlivnily i nadále. Během pobytu si mohly matky vyzkoušet činnosti při péči o děti, které v určité míře využívají. Rovněž byla ovlivněna finanční gramotnost, která jim pomáhá udržet si současné bydlení.

5.1.1 Další fakta, která vyplynula během výzkumu

Informantka mluvila o společném soužití s otcem dětí „*S přítelem se to dá, ale ty začátky, jak jsme začali spolu bydlet, bylo to horší, nebyl vůbec zvyklý na děcka. Kolikrát se sebral a odešel, teď už je to lepší. Určitě, tak viděl děcka chvíli, a to není tak hrozné, pak ho i poslouchaly, ale jak je to ve dne v noci, to už se mu nezdálo.*“ (B30 – B32)

Nástupem do AD rodiny rozdělíme na matku s dětmi a otce. Většina AD v ČR je jen pro matky s dětmi, v malé míře je pro celé rodiny. Zachování společného soužití by přispělo k podpoře nejen matky, ale i otce.

6 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

V průběhu výzkumu jsme zjistili, jaké jsou rodičovské kompetence uživatelů AD po jejich odchodu do běžného života. Získaná fakta k dané problematice mohou být přínosná pro spolupracující organizace, které se podílí na sanaci rodiny, ale i pro jejich uživatele. Přínos diplomové práce zvýšíme doporučením, které jsme klasifikovali do čtyř částí.

Hodnocení vzdělávacího programu

Výzkumem jsme dosáhli hodnocení vzdělávacího programu k rozvoji rodičovských kompetencí uživatelů AD. V průběhu a před ukončením pobytu v AD je hodnoceno poskytování sociální služby, ale zpětnou vazbu, jak matky aplikují osvojené dovednosti a schopnosti v běžném životě s delším časovým intervalem, pracovníci AD nemají k dispozici nebo jsou tyto informace nepřesné. Výzkumem tak dostáváme komplexnější evaluaci ke vzdělávacímu programu a tím možnost zvýšení kvality poskytované sociální služby.

Byly shledány nedostatky při předávání možných rizik při zanedbávání péče o zuby u dětí. K odstranění by mohla být vhodná beseda na toto téma s odborníkem, který by poskytl reálný náhled na tuto oblast.

Další úpravou by měla být časová dotace na jednotlivé okruhy, podle schopností a dovedností uživatelek, ale taky podle jejich potřeb. Příkladem bychom mohli uvést zapisování si příjmů a výdajů do deníku, tuto činnost bychom doporučili provádět do té doby, než uživatelka získá přehled nad svými příjmy a výdaji, aby si dokázala vytvořit rodinný rozpočet a následně rozplánovat výdaje na další období i s určitou finanční rezervou. Tato fáze naopak vyžaduje delší časové období, aby došlo k osvojení. Tímto způsobem lze postupovat i při rozvoji dítěte, kdy matka si uvědomuje, že společné hraní je ku prospěchu, ale není natolik zautomatizované, že by je zařadila jako běžnou činnost s dítětem

Podle dat se jeví, že matky lépe hodnotí fyzickou podobu věcí než tu, co na první pohled nerozeznají. Více je motivuje taková činnost, kde zmíněné aspekty poznají, např. zaplatím nájem x nepříjdu o byt, pohraji si s dětmi x budou v klidu, nebudu křičet při učení x úkol dodělá bez pláče dřív. Pokud nevidí matka důvod, proč by to měla dělat, nepovažuje to za důležité např., proč bych měla víc uklízet, platit dluhy, šetřit peníze apod. Je potřeba, aby byly uživatelky AD vhodně motivovány a dokázaly si stanovit cíle i v běžném životě.

Doporučení zařazení videotréninku do práce s uživateli

Informantky se zmiňovaly, že když vidí, že to funguje, více si to dokáží představit aplikovat v každodenním životě. Doporučujeme umožnění metody videotréninku při rozvoji rodičovských kompetencí. Z videonahrávek pomocí videotrenéra či psychoterapeuta sledujeme souvislosti a příčiny konkrétních projevů, vyzdvihneme to pozitivní, co funguje.

Doporučení rozšíření cílové skupiny AD o rodiny

V rámci komunitního plánování bychom na základě výzkumu doporučili zvážit rozšíření cílové skupiny o rodiny s dětmi. Z dat je patrné, že nejde jen o matky s dětmi, ale i o rodiče s dětmi, kteří řeší nepříznivou sociální situaci. Primární v rámci strategie sociální politiky je zachovat rodinu ve svém přirozeném prostředí, ale úplně bez pobytových služeb to nejde. Pokud rodina přijde o bydlení, je rozdělena a nedostává se jí takové sociální podpory, jako kdyby mohla zůstat pohromadě. Rozvoj rodičovských kompetencí by měl být zaměřen na oba rodiče celistvě, aby otec nebyl vyloučen z výchovy dětí.

Informovanost o návazných pomáhajících organizacích

Pro větší informovanost osob doporučujeme vytvořit ucelený přehled všech dostupných služeb v určité lokalitě, a to jak sociálních, tak z oblasti školství i zdravotnictví, a to jen pro rodiny s dětmi. Výhodu sledujeme v tom, že bude přehlednější, neboť bude zaměřena na určitou sociální skupinu, a ne rozdělena podle oblastí. Brožurka s daným přehledem by měla vyjadřovat základní informace o organizaci, jaké činnosti poskytuje a jaké jsou její cílové skupiny. Návrh můžeme realizovat prostřednictvím lokálního síťáře, jehož cílem je propojit všechny služby v rámci řešení ohrožených rodin s dětmi. Další možnost projednání návrhu může být v rámci komunitního plánování v obci. Distribuce by měla směřovat jak k zainteresovaným organizacím, tak mezi širokou veřejnost.

ZÁVĚR

V diplomové práci jsme se zabírali rodičovskými kompetencemi bývalých uživatelék AD, které se právě díky rozvoji svých schopností a dovedností mohly vrátit do běžného života a dokázaly v něm obstát, aniž by se musely vracet zpět do AD, nebo by docházelo k separaci rodin.

Proto jsme v teoretické části nejdříve definovali pojem rodiny a její současné funkce s možnými riziky při jejich neplnění. Dále jsme specifikovali rodičovské kompetence a jejich vliv na vývoj dítěte, který je negativní pokud jsou v nepoměru k potřebám dítěte. V poslední kapitole teoretické části jsme se již konkrétněji věnovali problematice pomoci matkám s dětmi v nepříznivé sociální situaci se ztrátou bydlení. Právě tato pomoc by měla být zaměřena na rozvoj jejich schopností a dovedností, aby se co nejdříve vrátily do běžného života, ale také aby v něm obstály. Této problematice se odborná literatura příliš nevěnuje. To vybízelo k vytvoření hlavního cíle výzkumu, porozumět bývalým uživatelkám AD, které se snaží zvládat výchovu a rozvoj dětí a také zajistit jim stabilní domov. Upřednostnili jsme kvalitativní metodu s formou polostrukturovaných rozhovorů, které byly provedeny s 5 bývalými uživatelkami AD.

Péči o děti matky určují podle viditelných znaků, které jsou prokazatelné, jedná se zejména o zajištění stravy, oblečení, vybavení domácnosti, dobrou klasifikaci ve škole, ale i preventivní prohlídky u pediatra. Společné trávení času si matky představují spíše v péči o domácnost a samostatně si hrající děti. Podle toho se odvíjí jejich komunikace s dětmi. Volnočasových aktivit pro děti matky využívají, pokud jsou zcela zadarmo nebo případně za menší poplatek. Rodiče uskutečňují výlety jen minimálně a na rodinnou dovolenou nemají finance. Za prioritu považují zaplacení nájmu na bydlení, jsou si vědomy, že při nesplnění této podmínky hrozí nejen ztráta bydlení, ale i možnost péče o děti. Časté změny bydliště by už ženy nechtěly absolvovat, jsou rády, že mají stabilní místo pro rodinu, avšak pořízení vlastního bydlení neplánují. Otec dětí nebo nový přítel se převážně nepodílí na výchově a rozvoji dětí. Matky nejsou dostatečně informovány o možnostech využití pomoci při řešení jejich životních situací.

Kroky z doporučení pro praxi budou použity k dalšímu zpracování, aby mohly být přínosem při sanaci rodin.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ADAIR, John Eric. 2004. *Efektivní inovace*. Praha: Alfa Publishing. ISBN 80-86851-04-4.
- [2] BÁČOVÁ, Petra. Nová infografika o ohrožení příjmovou chudobou. ČSÚ [online]. 2017 [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/nova-infografika-o-ohrozeni-prijmovou-chudobou>.
- [3] BAKOŠOVÁ, Zlatica. 2008. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta. ISBN 978-80-969944-0-3.
- [4] BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. 2011. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0031-4.
- [5] BENEŠ, Milan. 2003. *Andragogika*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 8086432238.
- [6] BENEŠOVÁ, Veronika. *Prevence dětských úraz a otrav* [online]. 2018 [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <https://www.ipvz.cz/seznam-souboru/745-ut-doc-benesova-prevence-urazu.pdf>.
- [7] BERG, Insoo Kim. 2013. *Posílení rodiny: základy krátké terapie zaměřené na řešení*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0500-5.
- [8] BICKOVÁ, Lucie. 2011. Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky. ISBN 978-80-904668-1-4.
- [9] COVEY, Stephen R. 2017. *7 návyků spokojené rodiny*. Praha: Management Press. ISBN 978-80-7261-482-0.
- [10] ČÁBALOVÁ, Dagmar. 2011. *Pedagogika*. Praha: Grada. Pedagogika. ISBN 978-80-247-2993-0.
- [11] DISMAN, Miroslav. 2000. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0139-7.
- [12] DUBSKÁ, Drahomíra. Samoživitelky: Jak žijí a za co utrácují u nás a v Evropě?. ČSÚ [online]. 2015 [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/26828110/csav022715.pdf/05b02590-6371-4a9b-a49beab44bea757f?version=1.0>.

- [13] FABIÁN, Petr. Rodina ohrožující dítě. Aktuální otázky sociální politiky. [online]. 2012 [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <https://www.upce.cz/fes/veda-vyzkum/fakultnicasopisy/casopis-aosp/aktualni-cislo.pdf>.
- [14] GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. 2011. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2798-1.
- [15] HABÁŇ, Petr. V ČR vzniká síť pomoci ohroženým dětem a rodinám. *MPSV* [online]. 2017 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/32098/TZ_V_CR_vznika_sit_pomoci_ohrozenym_detem_a_rodinam.pdf.
- [16] HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava. Matky samoživitelky a jejich situace v České republice; „Sandwichová generace“ – kombinování práce a péče o závislé členy rodiny (děti a seniory). In *Gender Studies* [online]. 2011 [cit. 2015-08-03]. Dostupné z: http://www.genderstudies.cz/download/samozivitelky_sendwichova.pdf.
- [17] HENDL, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.
- [18] HLADÍLEK, Miroslav. 2009. *Kapitoly z obecné didaktiky a didaktiky vzdělávání dospělých*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-86723-75-4.
- [19] HOLÁ, Lenka. 2014. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges. Teoretik. ISBN 978-80-7502-015-4.
- [20] HUDEČKOVÁ, Miroslava. 2015. *Vzdělávání ve finanční gramotnosti matek samoživitelek v azylovém domě*. Zlín. Bakalářská práce. UTB Zlín. Vedoucí práce Helena Skarupská.
- [21] JANOUSHKOVÁ, Klára a Dana NEDĚLNÍKOVÁ. 2008. ed. *Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků: sborník studijních textů pro terénní sociální pracovníky*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-504-1.
- [11] JEDLIČKA, Richard a Petr KLÍMA. Aktuální otázky terénní sociálně pedagogické práce s neorganizovanými skupinami dětí a mládeže. *Pedagogika*. 54(1). [online]. 2004 [cit. 2015-08-03]. Dostupné také z: [file:///C:/Users/uzivatel/Downloads/Pedag_2004_1_02_Aktualni_4_18%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/uzivatel/Downloads/Pedag_2004_1_02_Aktualni_4_18%20(2).pdf).
- [23] KALEJA, Martin. 2014. *Determinanty edukace sociálně vyloučených žáků z pohledu speciální pedagogiky*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7464-544-0.

- [24] KOTALOVÁ, Kristyna. *Právo na dětství* [online]. 2017 [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/dokumenty/Kristyna-Juzova_Kotalova_Narodni-strategie-ochrany-prav-deti-Pravo-na-detstvi.pdf.
- [25] KRAUS, Blahoslav. 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [12] KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. 2001. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
- [27] LABUŤOVÁ, Ilona a Martina NOVOTNÁ, PEŘINOVÁ, Marie, ed. 2015. *Začít včas znamená začít dobře: manuál včasné péče o děti ze sociálně vyloučeného prostředí*. Praha: Nadace Open Society Fund. ISBN 978-80-87725-32-0.
- [138] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. 2006. *Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd.* Praha: Grada. Psyché. ISBN 80-247-1284-9.
- [149] LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. 2011. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1983-5.
- [30] LANGSTEIN, Karol. *Deti v sociálnej a krízovej intervencii. Sociální práce/Sociálna práca*. [online]. 2012 [cit. 2018-03-15]. Dostupné také z: http://www.socialniprace.cz/soubory/cas_vol12_iss3-141113102704.pdf.
- [3115] LINKOVÁ, M., MATOUŠEK, O., 2014. *Zdraví a výživa*. In: MATOUŠEK, O.; PAZLAROVÁ, H. a kol.. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-739-8.
- [32] MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. 2012. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0090-1.
- [33] MAŘÍKOVÁ, Hana a Marie ČERMÁKOVÁ, ed. 2000. *Proměny současné české rodiny: (rodina - gender - stratifikace)*. Praha: Sociologické nakladatelství. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-93-1.
- [34] MATĚJČEK, Zdeněk. 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál. Rádcí pro rodiče a vychovatele.
- [35] MATĚJČEK, Zdeněk. 2000. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 3. Praha: Portál. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-494-X.
- [36] MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. 2002. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.
- [37] MATĚJČEK, Zdeněk. 2007. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 4. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-272-0.

- [38] MATOUŠEK, Oldřich. 2005. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002-X.
- [39] MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-739-8.
- [40] MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. 2005. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002-x.
- [41] MEMORANDUM. *Memorandum o celoživotním učení* [online]. 2000. [cit.2018-03-03]. Dostupné z: WWW: < <http://old.nvf.cz/archiv/memorandum/obsah.htm>>.
- [42] MIKŠÍK, Oldřich. 2007. *Psychologická charakteristika osobnosti*. 2., přeprac. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1304-8.
- [43] MINUCHIN, Salvador. 2013. *Rodina a rodinná terapie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0371-1.
- [44] MIOVSKÝ, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
- [45] MOŽNÝ, Ivo. 2008. *Rodina a společnost*. 2., upr. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). Studijní texty. ISBN 978-80-86429-87-8.
- [46] MPSV. *Ministerstvo zajistí školní obědy zdarma i pro děti na Vysočině* [online]. 2017 [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/30851>.
- [47] MPSV. *Národní koncepce podpory rodin s dětmi* [online]. 2010 [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/7958/Narodni_koncepce_podpory_rodin_s_detmi.pdf.
- [48] MPSV. *Akční plán k naplnění Národní strategie ochrany práv dětí schválen* [online]. 2012 [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/12945>.
- [49] MPSV. *NÁRODNÍ STRATEGIE OCHRANY PRÁV DĚTÍ* [online]. 2012 [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf>.
- [50] MPSV. 2008. *Standardy kvality sociálních služeb: Výkladový sborník pro poskytovatele*. Praha: TIGIS PRINT, spol.
- [51] NAKONEČNÝ, Milan. 2009. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1679-9.
- [52] NAVRÁTIL, Pavel. 2003. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál. ISBN 8071787418.

- [53] NAVRÁTILOVÁ, Jitka. 2007. Role sociálních služeb v rodinné politice státu. *Sociální práce/Sociálna práca*. Brno. ISSN 1213-6204.
- [5416] PÁVKOVÁ, Jiřina. 2002. *Pedagogika volného času*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál. ISBN 80-7178-711-6.
- [55] PAVLÍČKOVÁ, Jaroslava. Práce v terénu: Aktuální trend sociálně-pedagogické práce s rodinou. *Sociální pedagogika: Social Education*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, **5**(2), 91-102. [online]. 2017 [cit. 2018-03-15]. ISSN 1805-8825. Dostupné také z: <http://soced.cz/wp-content/uploads/2017/11/DISKUSE-SocEd-2-5-2-2017-Jaroslava-Pavlickova.pdf>.
- [56] PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. 2016. *Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247 5695-0.
- [5717] PERNEROVÁ, Rotraud 2000. A. *Tabu v rodinné komunikaci: o čem se v rodinách nemluví, ač by to bylo užitečné*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-363-3.
- [58] PRÁŠILOVÁ, Michaela. 2006. *Tvorba vzdělávacího programu*. Praha: Triton. První pomoc pro pedagogy. ISBN 80-7254-712-7.
- [5918] PREKOP, Jirina. 2001. *Jak být dobrým rodičem: Krůpěje výchovných moudrostí*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-9063-3.
- [60] PROCHÁZKA, Miroslav. 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3470-5.
- [61] PROKEŠOVÁ, Miriam. 2013. *Vychovávám, vychováváš, vychováváme (dobře)?*. Ostrava: Pedagog. fakulta Ostravské univerzity v Ostravě. ISBN 978-80-7464-392-7.
- [62] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. 2013. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9.
- [63] PRUSÁKOVÁ, Viera. 2005. *Základy andragogiky*. 1. Bratislava: Gerlach Print. ISBN 80-89142-05-2.
- [64] PTÁČEK, Radek a Hana KUŽELOVÁ. 2013. *Vývojová psychologie pro sociální práci*. 2013. ISBN 978-80-7421-060-0.
- [65] RABUŠICOVÁ, Milada. 2002. *Gramotnost: staré téma v novém pohledu*. Brno: Georgetown. ISBN 80-86251-14-4.
- [66] RIEGER, Zdeněk. 2009. *Návrat k rodině a domů*. Praha: Portál. ISBN 978 80-7367-544-8.
- [6719] ROGGE, Jan-Uwe. 2007. *Výchova dětí krok za krokem*. Praha: Portál. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-249-2.

- [68] SEKERA, Ondřej. 2010. *Rodina v nečase*. V Ostravě: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7368-877-6.
- [69] SOBOTKOVÁ, Irena. 2007. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-250-8.
- [70] SOCIOFAKTOR. 2017. *Rodina a dítě v kontextu: možnosti prevence, podpory a spolupráce : výzkumná zpráva*. Praha: Nadace Sirius. ISBN 978-80-906468-2-7.
- [71] SPROW FORTÉ, Karin. 2013. Educating for Financial Literacy: A Case Study With a Sociocultural Lens. In. *Adult Education Quarterly*. roč. 63, č. 3, s. 215-235. DOI: 10.1177/0741713612460267.
- [72] ŠÁNDOROVÁ, Zdenka. 2015. *(Re)socializace v rané péči*. Pardubice: Univerzita Pardubice. ISBN 978-80-7395-961-6.
- [73] ŠLECHTOVÁ, Hana. 2016. *Rodinná socializace: na příkladu českých a francouzských rodin se třemi dětmi*. Červený Kostelec: Pavel Mervart. ISBN 978-80-7465-246-2.
- [74] ŠMAJSOVÁ, Božena. *Klasická studie o nezaměstnanosti vyšla poprvé v češtině* [online]. In: Masarykova univerzita, 2013 [cit. 2018-03-17]. ISSN 1805-9759. Dostupné z: <https://www.online.muni.cz/veda-a-vyzkum/3863-klasicka-studie-o-nezamestnanosti-vysla-poprve-v-cestine>.
- [75] ŠPILÁČKOVÁ, Marie a Eva NEDOMOVÁ. 2014. *Úkolově orientovaný přístup v sociální práci*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0726-9.
- [76] ŠRAJER, Jindřich a Libor MUSIL. 2008. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. Brno: Albert. ISBN 978-80-7326-145-0.
- [77] ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [78] *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 2016. ISBN 978-80-7421-120-1.
- [79] VÁGNEROVÁ, Marie. 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-414-4.
- [80] VÁGNEROVÁ, Marie. 2005. *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0956-8.
- [81] VETEŠKA, Jaroslav a Michaela TURECKIOVÁ. 2008. *Vzdělávání a rozvoj podle kompetencí: kompetence v andragogice, pedagogice a řízení*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-86723-54-9.

- [82] VOJTOVÁ, Věra. 2008. Úvod do etopedie: texty k distančnímu vzdělávání. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-166-9.
- [83] ZAHRADNÍKOVÁ, Martina a Alžběta MUNOZ. Práce s rodinou prostřednictvím hry. In: *Sociální práce*[online]. 2014 [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=3&clanek=867>
- [84] *Zdraví 2020: národní strategie ochrany a podpory zdraví a prevence nemocí*. Praha: Ministerstvo zdravotnictví České republiky ve spolupráci se Státním zdravotním ústavem, 2014. ISBN isbn:978-80-85047-47-9.

Zákony

- [1] ČESKO. Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění ně- kterých souvisejících zákonů. In: Portál veřejné správy [online]. [cit. 2017-02-06]. Dostupné z: <http://bit.ly/2n9Bl0t>.
- [2] ČESKO. Zákon č. 89 ze dne 22. března 2012 občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 33. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2>.
- [3] ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37. ISSN 1211-1244. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>.
- [4] ČESKO. Zákon č. 178 ze dne 8. června 2016 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 68. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-178>
- [5] ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 30. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999. Částka 111. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>.
- [6] ČESKO. Vyhláška č. 70 ze dne 7. Března 2012 o preventivních prohlídkách In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012. Částka 27. Dostupná také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-70>.
- [7] ČESKO. Vyhláška č. 505 ze dne 29. listopadu 2006 In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006. částka 164. Dostupná také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-505>.
- [8] ČESKO. Vyhláška č. 537 ze dne 8. Prosince 2006 o očkování proti infekčním nemocem In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 174. Dostupná také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-537>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AD	Azylový dům pro matky s dětmi.
Apod.	A podobně.
ČR	Česká republika.
K – centrum	Kontaktní adiktologické centrum.
MD	Mateřská dovolená.
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí.
MZ	Ministerstvo zdravotnictví.
Např.	Například.
OSPOD	Odbor sociálně právní ochrany dětí.
RD	Rodičovská dovolená.
SAS	Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi.
SOU	Střední odborné učiliště.
SQSS	Standardy kvality sociálních služeb.
Tab.	Tabulka.
ÚP	Úřad práce.
ZOO	Zoologická zahrada.
ZŠ	Základní škola.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Hodnotící rámec	19
Obrázek 2 Vztah člověka a jeho prostředí - vzájemná očekávání	41

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Prioritní oblasti prevence	19
Tabulka 2 Výhody a nevýhody terénní práce	42
Tabulka 3 Základní údaje o informantkách	48
Tabulka 4 Přehled kategorií s kódy	57

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha I Vzdělávací program - Péče o sebe a dítě
- Příloha II Vzdělávací program - Péče o domácnost
- Příloha III Vzdělávací program - Finanční gramotnost
- Příloha IV Transkripce rozhovoru
- Příloha V Kategorie s kódy

PŘÍLOHA I:

Vzdělávací program - Péče o sebe a dítě

Zvládnout hygienu rodiny

Zajistit si potřebné hygienické prostředky

Nácvik ranní, večerní hygieny

Nácvik běžné celodenní hygieny

Zajistit zdravotní stav rodiny

Pomoc při zajištění pediatrů, stomatologa

Dodržování pravidelných prohlídek

Beseda s odborníkem

Nácvik dodržování termínů

Nácvik osvojení dovedností k úplné samostatnosti

Nastavit harmonogram dne

Nastavit si harmonogram dne podle potřeb dítěte

Podpora při dodržování nastaveného harmonogramu

Zajistit bezpečnou domácnost pro děti

Informace k možným úrazům v domácnosti

Podpora při uspořádání věcí v bytové jednotce podle potřeb dítěte

Zajistit styk se širší rodinou

Podpora při vzájemném styku a komunikaci se širší rodinou

Naučit se komunikovat v rodině

Nácvik komunikace mezi rodičem a dítětem

Nácvik při hraní s dítětem

Nácvik používání her s dětmi

Nácvik osvojování dovedností k úplné samostatnosti

Nácvik běžného stolování v rodině

Nácvik osvojování dovedností k úplné samostatnosti

Zvládnout emoční stránku

Podpora při využívání společné chvíle s dětmi

Podpora k náklonnosti dětem

Zvládat výchovu dítěte (pochvala x trest)

Podpora při nastavení hranic pro dítě

Podpora při důslednosti

Nácvik při používání ocenění dítěte

Zajistit dítěti podněty

Nácvik při vyhledávání vhodných podnětů pro dítě

Podpora při zajištění podnětů podle věku dítěte

Zajistit školní docházku a komunikaci se školou

Podpora při zajištění docházky do ZŠ nebo MŠ

Nácvik pravidelné docházky

Podpora při zajištění pomůcek do školy

Podpora při přípravě do školy

Nácvik zajištění potřebných informací k přípravě do školy

Nácvik dovedností k úplné samostatnosti

Zajistit volný čas dítěte

Podpora při náplni volného času s dítětem

Podpora při vyhledávání informací k volnočasovým aktivitám

Nácvik k pravidelné docházce

Podpora při rozvržení náplně volného času

Nácvik dovedností k úplné samostatnosti

PŘÍLOHA II:

Vzdělávací program - Péče o domácnost

Zajistit úklid v domácnosti

Podpora při úklidu bytové jednotky

Nácvik používání vhodných čisticích prostředků

Zvládat udržet pořádek v domácnosti

Nácvik osvojení udržování pořádku v bytové jednotce k úplné samostatnosti

Zvládat připravit jídlo

Naučit se rozvrhnout jídelníček dle rozpočtu domácnosti

Sestavit si seznam na nákup podle potřeby

Nácvik při nakupování podle seznamu

Zajistit pravidelnou stravu

Nácvik nových receptů - snídaně, obědy, večeře

Založit si „kuchařku“

Nácvik osvojení pravidelné přípravy stravy k úplné samostatnosti

Zajistit jídlo na celý měsíc podle příjmů

Nácvik plánování financí na zajištění potravin na celý měsíc

Nácvik při zajištění vhodné výživy podle věku dítěte

Nácvik při vyhledávání informací pro nové recepty

PŘÍLOHA III:

Vzdělávací program - Finanční gramotnost

Mít přehled nad svými příjmy a výdaji

Vedení finančního deníku – zapsat si příjmy a výdaje

Zvolit si nezbytné výdaje

Plánovat si běžné výdaje podle příjmu

Sestavit si rodinný rozpočet

Plánovat si výdaje na celý měsíc

Stanovit si částku k ušetření

Nácvik osvojení dovedností k úplné samostatnosti

Zvládat jednání na úřadech

Informace o sociálních dávkách

Podpora při vypisování formulářů

Podpora při používání diáře nebo kalendáře

Podpora při hlídání si termínů

Nácvik osvojení dovedností k úplné samostatnosti

Zvládat základy rodinného práva a právního minima

Informace o úvěrech, půjčkách

Beseda s odborníkem

Případové studie „rychlých půjček“

Informace k sepisování smlouvy

Nácvik počítání výše půjčky ke splátkám

Sestavení splátkového kalendáře

Nácvik při pravidelném splácení dluhů k úplné samostatnosti

Zvládat základy na PC

Nácvik používání PC

Nácvik vyhledávání potřebných informací na internetu

Nácvik při využívání emailu

Nácvik schopnosti k úplné samostatnosti

Informace k internetovému bankovníctví a jeho využití

PŘÍLOHA IV:

Paní Claudie

T: Chtěla jsem se zeptat na začátku, jestli můžu rozhovor nahrávat?

C1. Ano

T: Jak jste se přestěhovali, tak jak to máte se školkou a školou?

C2. Škola bych řekla, že super.

C3. Se školkou je to horší, jsou trochu menší problémy.

C4. Teďka by měl nastoupit v září, ale prý ho můžou vzít za podmínky, že bude mít tady trvalé bydliště.

C5. Teda v, byla jsem na obci a trvalé bydliště nám nedají a volala jsem majiteli a trvalé bydliště nám nedá.

C6. Takže absolutně nevím, dojíždí jsem i paní ze sociálky, když tak zkusí do školky zavolat, jestli by to nějak nešlo, protože jinak si neumím představit jak by mě ho sem vzali.

T: Má 4?

C7. Má pět, bude předškolák, takže bude mít povinnou docházku.

T: Takže bude předškolák

C8. No, ale musí mít trvalé bydliště

T: Mám zkušenosti, že předškoláky berou do školky, i když nemá trvalé bydliště, hodně lidí bydlí v jiném městě, než mají trvalé bydliště

C9. Mě tady bylo řečeno ředitelkou, co má tady školku a školu zároveň, že teda musí mít trvalé bydliště, jinak nevím kam ho budu vozit.

C10. Ani jak bych ho vozila.

T: Ale řešíte to s paní ze sociálky?

C11. Právě mě to zarazilo, přitom L. do školy vzali bez problémů.

C12. Nejhorší, že zápis je květnu, zatím se ta školka nedaří, ale je to v řešení.

C13. To bylo i s těmi dávkami v azylu, ale každý problém se dá řešit.

C14. I když to někdy trvá.

C15. Vypadá to, že už se nebudeme stěhovat.

C16. L. má těch škol už za sebou a to je ve 3. Třídě.

T: Tak to je dobře a co ve škole?

C17. Jeden rodičák byl.

C18. Byl takovej zábavněj, připravují maturitní ples, byl zábavnej.

C19. Lepší než v Čechách, tam jsme probírali jen známky a takže se tam probíralo toto, teď **nedávno měli olympiádu v Brně**, půjčili jim lyže, běžky, a mohli si to vyzkoušet.

C20. Do divadla pojedou, má to zaplacené.

C21. Jsem ráda, že jí to můžu zaplatit.

T: A nějaký kroužek taky je?

C22. Tady nic takového není, nemají ve škole.

C23. Můžou jezdit do, ale já nemám řidičák.

T: A chtěla jsem se zeptat co ten zubař?

C24. To jsme byli, chodíme tam pravidelně, byli jsme tam 2x.

T: Je to u té zubařky, kterou jste si našla s instruktorkou?

C25. Ano, to je ta samá, a je dobře, že jsme tam začali chodit.

C26. Hned L. vyvrtala jeden zub bez upozornění.

C27. Teďka jsme tam byli v únoru, taky na pravidelné prohlídce, kdy ji vyvrtala 2 a jeden vytrhla, to se s ní vůbec nemazala.

C28. Ještě jsme objednaní na duben, to tam dojíždíme.

T: Aj malý?

C29. To mu nic ani nevrtila a ani nevytrhla

T: A prohlídku si nechal udělat?

C30. To jsou prohlídky teda. smích.

C31. To musí slyšet celá poliklinika, celý ten barák.

T: Nenechá se prohlédnout?

C32. Jako dobrovolně, to je teda..

T: A co to jeho vztekání?

C33. Partner se ho snaží zapojit, snaží se udržet nějakých mezích, ale jak jde do práce, já pořád neplatím

C34. Ale takové to řvaní už ne, takové ty záchvaty, ale L. když ho požd'uchuje to je pořád stejný.

C35. Takové ty záchvaty to už pominulo. Aspoň jsme něco odbourali.

T: Volný čas trávíte?

C36. Já většinu volného času trávím úklidem praním, vařením a když děti chtějí jít ven, tak jde L. se spolužáky.

C37. Teďka jsme byli všichni nemocní, byli ty mrazy.

C38. Když se s někým domluví, tady nemám strach, že by ji něco přejelo, vrátí, se jak se domluvíme.

C39. Já se dostanu ven, tak do obchodu a zpátky.

C40. Kolem domku pořád něco děláme i s děckami.

T: A známých tady máte?

C41. Ne, ne, sousedi jsou vedle starší lidi a ti jsou protivní, těm vadí všechno a vedle to používají jako spíš chalupy.

C42. Ty o nás ani nevědí, mě tady nikdo nezná, já taky nepotřebuji nikoho znát, já jsem spíš takový samotářský typ

T: Vybavení tady máte?

C43. Něco měl přítel, jak vlastně jsme bydleli, něco je moje, něco přítelovo.

C44. Tak jsme to jsem nastěhovali, že tady bylo staré, jak z bakelitu, teda z dřevotřísky.

C45. Je tady kuchyň, dětský pokoj, obývák a ložnice, je to 3 + 1, je toho dost, nábytek už je všechno.

T: Ještě Vám chybí asi židle?

C46. No, máme jen 4 židle, malého mám zatím na klíně, když se sejdeme všichni u oběda.

T: A jak to má ten nejmenším s mluvením?

C47. Řekni máma!

C48. To se na to může vyprdnout.

C49. Řekni táta!

C50. Nebude mluvit, nějaké ty slova máma, táta, ble, takový jo

C51. Má pořád cucek a nechce opakovat, ale rozumí všemu.

T: A máte tady doktorku?

C52. Tady není, jezdíme ke stejné, teďka jsme tam byli nedávno s D. na očkování.

C53. Zrovna prohlídla i malého, když jsem ho měla s sebou, takže všechno očkování splněno, rostou, tak jak mají, takže je všechno v pořádku.

T: A vy co?

C54. Já, já začínám trochu přibírat, my jsme to chtěli, takový začátek, už mám gynekologa, jezdím k doktorovi.

C55. Mě ho doporučili, u malého jsem měla problémy.

C56. Tak potřebuji dobrého lékaře, aby nic nezanedbal, který si na to dá pozor.

C57. Je to teď dobré, ale bývá mi špatně, ale jde vidět, že jsem o něco zestárla, přitom to není tak dávno, co se malý narodil, ale jde víc poznat.

C58. Já jsem schopna usnout v 8 večer a spát až do rána, ale chodím 3-4x na záchod.

T: Takže jak jste měla v plánu nějakou tu práci, tak to teď nevypadá?

C59. Nějakou tu práci jsem s partnerem už odvedla, ale občas v sobotu jsem mu pomohla, takže jsem si to vyzkoušela.

T: A kde byly děti?

C60. Hlídala tady chůva, ona to měla poctivě zaplacené, 100,- za 4hod.

T: No teda, ale byla to fuška pohlídat brášky?

C61. HM. Smích

T: Vidím, že máte sporák i troubu, vaříte každý den?

C62. Musím vařit každý den, přítel jezdí domů na oběd a L. nechodí ve škole na oběd.

C63. Mají rádi i buchty.

C64. Dělal jsem i kynuté, jak jsem si vyzkoušela v azylu.

T: Co tak vaříváte?

C65. Všechno možné, jsem zvyklá vařit i z mála.

C66. Mám tu sporák i troubu, nic nám nechybí.

T: Chodila jste do SAS, jak je to teď?

C67. To jsem ukončila a tady jsem taky dojíždí ze SAS, z charity.

C68. Bylo dobré, že jsem si to zkusila i v azylu.

T: To domluvila ospod'ačka nebo jste si je vyhledala sama?

C69. Ne, ne, paní ze sociálky je kontaktovala.

C70. Já jsem je pak zavolala, už o mě věděli, spolupracujeme 4 nebo už 5 měsíců.

T: A jak často k vám jezdí?

C71. Jednou za týden, jako se vším mi pomáhá.

C72. Ne teda s domácností, já sice nejsem na velké úklidy, ale tak, aby jsme tu mohli normálně bydlet.

C73. Sepsali mi papír na exekuci na bývalého manžela na výživné.

T: Takže neplatí?

C74. To už byl odsouzený, to je podmíněný trest, dostal na 2roky.

C75. Teď uvidíme co ten pan exekutor a jezdí sem za D.

C76. Přivezou nějaké puzzle nebo něco, jak to bylo předtím, nějaké ty barvy, to jsme navázali jak předtím.

T: A co vaše holka, co je u bývalého?

C77. Já jsem chtěla, ale ona jsem nechce, za žádnou cenu.

C78. Prarodiče je mají u sebe, že ráno jde do školy a pak se naobědvá a jde za ním, pak přijde na večeri a smrdí kouřem, minule jí děda povídal, ať na něj dejchne.

C79. Ona to vidí u něho, akorát jim řekla ať jí dají pokoj, nemá ještě tolik roků, ona je na tom hodně špatně, ale nechce, jsem jít.

T: A voláte si?

C80. Mluvíme přes mamčin telefon, máma jí říkala, že s ní chci mluvit, a jen zdálo jsem slyšela, že já ji na nic nepotřebuji.

C81. Snažila jsem jí přesvědčit, že by tady měla mámu všechno, že jí hrozí náhradní péče a tak.

T: Je to už dlouho pryč?

C82. Ona tam má tu svobodu, otec na ni nedohlídne, je to takové..

T: A jak vycházíte s penězi?

C83. Rodičák jsem si nechala zvýšit od nového roku, jak byla ta možnost na 7600,-, takže jsem si teda nechala zvýšit, aniž bych teda věděla, že jeden rodičák mi skončí

C84. Bude druhá mateřská, tak práci si už nehledám.

C85. Mám to ještě na trvalém bydlišti, tam mám strašně hodnou spolehlivou paní (ÚP), která mi přeposílá papíry sem.

C86. Poradí mi všechno, ještě, když tam něco zapomenou proškrtat, tak to udělá za mě.

C87. Partner chodí do práce a jako živnostník si vydělá pěkné peníze.

C88. Finančně to zvládáme, platíme nájem 10 000,-, 5000,- posílá na děti výživné, ale zbývá nám, děti ničím netrpí.

C89. Mají všechno co potřebují, jídlo, ošacení, někdy ošatit 3 děti, to je teda dost.

C90. Děcka z toho rychle rostou?

C91. Něco podědí ten mladší po starším.

T: A nějakou rezervu máte našetřenou?

C92. Přítel je na živnost, musí mít nějaké peníze odložené na opravy, ale zatím pořád dáváme peníze do oprav.

T: Odkoupit domek by nešel?

C93. To by šel, ale nemáme na to peníze.

C94. Nedovedu si představit, že bych měla vlastní domek. smích

C95. Bydlíme tady přes rok, před tím jsme se přestěhovali i 3x za rok.

T: A když to tak zhodnotíte, než jste nastoupila k nám a co vám pomohlo, bylo to k něčemu?

C96. Pomohlo hlavně se probrat.

T: V čem?

C97. Jako v tom alkoholu

C98. Celou dobu jsem byla s partnerem, který byl na nás hodnej, který mi pomáhal a najednou jsem ho ztratila.

C99. Byla jsem na všechno sama a věděla jsem, že je to moje chyba, tam jsem se z toho nějak probrala.

C100. Dala jsem se do kupy a díky tomu přestal pít i partner.

C101. Opravdu jsme s tím sešli oba dva, takže teď se už ani podporovat nemusíme.

C102. Od té doby co jsem byla u vás opravdu nic, hlavně v tomhle to pomohlo, že jsem se probrala.

C103. Když jsem říkala, že jsem potřebovala pořádný kopanec, tak jsem ho dostala.

C104. Takže teď teda fungujem, žádné problémy teda nejsou.

C105. Paní ze sociálky vysloveně, že by něco pozorovala

C106. L. je taky ve škole v pořádku, měla jednu 2, takže já myslím, že fungujeme.

C107. Hlavně v tomto mi to pomohlo.

C108. D. byl předtím na vyšetření a probíhalo to normálně, vrátil se a stejně se vztekal.

C109. Vyzkoušela jsem si jak jsme se bavily, jak by to mohlo fungovat, ne že by to pokaždé zabralo, ale už vím jak na to.

T: Jak jste byla zvyklá?

C110. Mamka byla klidná, já taky nechci na děti křičet.

C111. Vzali si mě rodiče z domova, ale maminka byla na mě vždycky hodná.

C112. Jako člověk někdy vybuchne, když je toho moc, ale vysloveně se snažím se prostě nic neřešit, ale že bych litala po baráku a řvala, třískala děti to ne.

C113. L. když se s D. mydlí, tak buď přijde jeden s brekem, nebo druhý a pak jen poslouchám L. mi to D. mi to!

T: To tak je běžné

T: Je tady krásná příroda?

C114. Je tu hezky, jsem ráda, že po těch letech se nám podařil tento domek.

C115. Ještě se musíme pořádně zabydlet.

C116. Děti budou vědět, kde jsou doma, i když si musely zvyknout všude, ale přece člověk je z toho všeho unavenej.

T: To jo, společné volno trávíte jak?

C117. Na dvorku se vyběhají.

C118. Odpoledne si udělá L. úkoly a je večer, nějakou večeri.

T: Máte naplánované i nějaké výlety?

C119. Teď ani ne, kolem domku ještě něco upravujeme.

C120. Je toho tu ještě dost.

T: Novému příteli říkají děti jak?

C121. Táto, zvykly si hned.

C122. Svého tátu pěkně dlouho neviděly, nemá o ně zájem.

Tak to je všechno, děkuji moc za Vaši upřímnost a možnost, že jsem mohla se k Vám přijet podívat.

PŘÍLOHA V:

Kategorie - kódy

1. ZDRAVOTNÍ PÉČE DĚTÍ

Zubař - A8, B21, D18, E3. Péče o zuby - A12, A13, B24, D21, E6. Prohlídky - A8, A9, A10, A11, B22, B23, C24, C26, C27, C28, D16, D17, D19, D20, E4, E5. Pediatr - očkovaní - A7, B20, C52, C53, D15, E2, E7.

2. ZAJIŠTĚNÍ STRAVY RODINY

Vaření - A35, A36, A37, B39, B56, B57, B58, B59, B60, C62, D47, D48, E40, E41. Příprava - B61, C65, D49, D50, E42, E45. Pečení - B54, B55, C63. Stolování - B96, C46, D38, E61.

3. ZAJIŠTĚNÍ VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ

Docházka - A19, B5, B6, B11, B25, B26, B27, C2, C3, C4, C7, C10, C11, C12, D8, D9, D10, D82, E20, E23, E30. Učení - A15, B12, C106, D7, E18, E19. Příprava do školy - A32, B13, B14, B15, B80, C118. Informace ze školy - A20, A21, B18, B19, C9, C17. Placené akce ve škole - A62, A63, B16, B17, C19, C20, C21, D33.

4. VOLNÝ ČAS RODINY

Kroužek- A22, A23, A24, B72, B73, B74, C22, C23, D66, E24. Společné chvíle - A29, A30, B65, B86, C40, C117, D24, D28, E11, E12, E13, E14, E15, E16, E54. Samostatné hraní - A25, B64, B69, B89, C36, C38, D64, E10, E17. Organizování volného času - A26, A70, B71, C39, D72, E55, E56, E71, E72, E73. Návštěvy - B66, B67, D13, D25, D26. Výlety, dovolená - B75, C119, D29. Úklid - B52, B53, C36, C72, D56.

5. VÝCHOVA V RODINĚ

Původní rodina - A73, B84, B88, C110, C111, D53, D57, E89, E91. Klid x křik - A18, A68, B82, C34, C112, D13, D59, D59, D60, D61, E65, E67. Přístup rodiče, dítěte - A69, B83, B85, C35, C79, C82, D11, D12, D27, D62, D63, D65, D66, E64, E68. (Ne)povzbuzení - A16, A17, E26, E27. Pomoc při péči - A14, B28, B29, B32, B87, C33, C60, C78, D51, E90. Obhajoba dobré péče - B78, C89, C106. Komunikace - C51, C80, C81, E27, E31, E43, E66, E96.

7. STABILITA DOMOVA

(Ne)jsam sama - A50, B34, D3, E87. Nový člen - A34, A51, B30, B31, C121, E86. Spokojenost - A64, A65, C94, C114, D39, D54, D88. Ohrožení - A59, C5, C16, C77, C122, D4, D5, D6, D85, E78, E79, E80, E88. Stálost - B49, C15, C95, D86, D87, E48.

4. FINANČNÍ GRAMOTNOST

Placení nájmu - A45, A58, A60, B36, B48, B49, C88, D30, D42, D44. Příjmy a výdaje - B7, B9, B45, B46, B63, C83, C88, C93, D31, D32, E47. Plánování - A 53, A54, A55, B62, D43, D76, E44. Finanční rezerva - A46, B43, C92, D34, E46. Zaměstnání - A38, A39, A40, A66, A67, B33, B35, C59, C84, C87, D81, E33, E81, E82, E83, E84. (Ne)výhody - A33, B8, B42, E22. Půjčky, dluhy, exekuce - A41, A42, A48, A61, B37, B41, B44, B47, D40, D41, D45. Vybavení - A47, A49, B50, B51, C44, C45, C66, D35, D36, D37, D55, E58, E59, E60, E62, E63.

8. VYUŽITÍ ODBORNÉ POMOCI

OSPOD - A80, B77, C6, C69, C105, D84, E75, E76. SAS - B79, C67, C70, C71, C76, D89, D90, D91, E49, E50, E51, E52, E53. Sociální služby - A78, C73, E77.

9. ZMĚNY PO POBYTU V AZYLOVÉM DOMĚ

Uvědomění - A56, A71, C13, C96, C100, C102, D74, D77, E92. Pracovník AD - A75, C109, D29, D78, E93. Nové činnosti - A53, A76, A84, B38, B81, B90, B91, B92, B93, B94, C25, C64, C68, D69, D70, D73, D75, D79, D80, E95. Motivace- A44, A72, A74, A76, A79, B40, C99, E94.